ΤΟ

ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

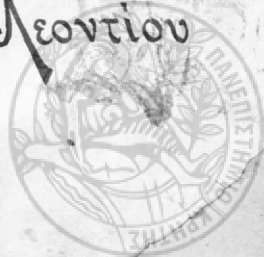
ΕΝ ΤΗι ΕΝΩΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ

Μελέτη

Λεοντίου Κ. Λεοντίου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

— 1897 —

ΜΑΡΚΟΣ Δ. ΝΩΤΗ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

Συνταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ

Πρόεδρος

Τῆς „Ἀλβανικῆς Ἑνώσεως„

Ἡ εἰκὼν αὕτη ἀντεγράφη ἐκ παλαιᾶς φωτογραφίας ἀνηκούσης εἰς ν οἰκογένειαν ἡμῶν.

ΤΟ

ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΜΕΛΕΤΗ

ΛΕΟΝΤΙΟΥ Κ. ΛΕΟΝΤΙΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΑ ΝΟΜΙΚΑ, ΜΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

Ἀργεῖος ἢ Θηβαῖος; οὐ γὰρ εὔχομαι
μιᾶς· ἅπας μοι πύργος Ἑλλήνων πατρίς.

ΤΡΑΓ. ΠΟΙΗΤ. ΠΑΡΑ ΣΤΟΒΑΙΩΙ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1897

Η αφιέρωσις έρχεται τώρα πια
τη δική να γίνεται αφού του
Δημητρίου τις φωνές έχασε
του κραυγαλέου φωνές
[illegible] στο σκοτάδι!

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ

προς
τον Μέγαν τ. [illegible]
[illegible] τον θεόν μου

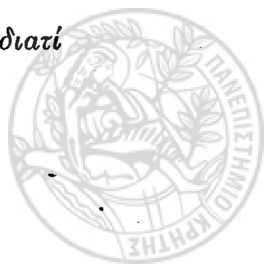

Μεγαλειότατε,

Δὲν μὲ λανθάνει ἡ ἔλλογος ὑποχρέωσις, ὅτι προκειμένου περὶ ἀφιερώσεως οἱουδήποτε ποιήματος εἰς πρόσωπα Ὑψηλὰ καὶ δὴ Βασιλικὰ δέον νὰ ζητῆται πρὸς τοῦτο ἡ ἄδεια Αὐτῶν, ἥτις παρεχομένη εἰς συγγραφάς, ὁποία ἡ μελέτη μου περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος, δικαίως ἐκλαμβάνεται οὐ μόνον ὡς ἁπλῆ ἔγκρισις τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ἐν αὐταῖς ἐκτιθεμένων, ἀλλὰ καί τι πολὺ πλέον τούτου.

Ἐννοεῖ ἤδη ἡ Μεγαλειότης Σου, διατί τὴν θρασύτητα τοῦ Προμηθέως ζηλώσας καὶ μετελθὼν παρέβην τὰ εἰθισμένα.

Ἐπίσης ἐννοεῖ ἡ Μεγαλειότης Σου διατί

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΝ Α'

ΕΠΙ ΤΩΙ ΑΡΙΣΤΩΙ ΟΙΩΝΩΙ

τῆς ἀμύνης συμπάσης τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος,
τὴν περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος μελέτην μου

Εὐλαβῶς ἀνατίθημι.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἀναμφισβήτητον τυγχάνει ὅτι πᾶν συναίσθημα εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν εὐπαιδευσίαν τοῦ ἀτόμου, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ εὐγενέστατον πάντων, ἡ φιλοπατρία. Ὅσον δ' ὅμως ἁγνὸν καὶ φλογερὸν καὶ ἂν αἰσθάνηταί τις τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα, δὲν ἀρκεῖ οὗτος ἵνα καταστήσῃ τὸ ἄτομον ἱκανόν, ὅπως ἐξυπηρετήσῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ συντελέσῃ τὸ καθ' ἑαυτὸ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν καὶ πραγμάτωσιν τῶν δικαίων αὐτῆς. Προσαπαιτεῖται ἵνα ἡ ἀτομικὴ κατάστασις καὶ κοινωνικὴ θέσις τοῦ ἀτόμου ᾖ τοιαύτη, ὥστε νὰ δύνηται ὁ φιλόπατρις εἴτε νὰ δημιουργῇ τὰς

περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἶνε ἐφικτὴ ἡ ἐπιδίωξις τῶν δικαίων τοῦ ἔθνους εἰς ὃ ἀνήκει, εἴτε νὰ ἐπωφελῆται αὐτῶν, ὅταν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἢ παρὰ τῶν ἱκανῶν πρὸς τοῦτο προσώπων δημιουργῶνται.

Ἡ ἀληθῶς ἐθνικὴ πολιτική, ἣν τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Βασιλέως της ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἀνέλαβεν ἤδη, καὶ ἡ ὄντως Ἑλληνικὴ αὐτῆς στάσις ἀπέναντι τῶν πολλαχόθεν ἐπικρεμαμένων ἐθνικῶν κινδύνων καὶ δὴ ἡ ὑπὲρ τῆς μεγαλομάρτυρος κόρης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ἡρωοτόκου Κρήτης, ἀποφασιστικὴ καὶ πυρετώδης ἐνέργεια αὐτῆς δὲν διέλυσε μόνον τὴν ἀχλύν, ἥτις ἐκάλυπτε τὸ ἔθνος μαραίνουσα αὐτό, δὲν ἐθέρμανε τὴν καρδίαν καὶ ἀνύψωσε τὸ φρόνημα παντὸς φιλοπάτριδος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς θερμότητος αὐτῆς ἀνέλυσε τοὺς πάγους, τοὺς ὁποίους καὶ ἄλλοι μὲν ἐθνικοὶ χειμῶνες μάλιστα δ' ὁ κατάρατος ὑλισμὸς εἶχεν ἐπισωρεύσῃ ἐπὶ τῆς κονίστρας τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων.

Καὶ ἰδοὺ στάδιον διὰ τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἑλλήνων ὅσον εὐρὺ τόσον καὶ λαμπρόν!

Εἰς τὸ στάδιον τοῦτο τὸ ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς αἴγλης καταυγαζόμενον τολμῶμεν νὰ εἰσέλθωμεν καὶ ἡμεῖς. Καίτοι δὲ πιστεύομεν ἀκραδάντως ὅτι οἱ καιροὶ οὔκ εἰσι μενετοὶ καὶ ὅτι εἴπερ ποτὲ καὶ νῦν ἀνάγκη ἔργων καὶ ὄχι λόγων, πλὴν **μὴ νομίζοντες τοὺς λόγους ἐπιβλαβεῖς εἰς τὰ ἔργα, ἀλλὰ μᾶλλον ἄτοπον ὑπολαμβάνοντες τὸ νὰ μὴ προεξηγηθῇ ἡμῖν διὰ τοῦ λόγου τὸ πρακτέον, πρὶν ἢ ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ ἔργον** (1), προβαίνομεν εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης, ἡ ὁποία προώριστο νἀναγνωσθῇ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει τοῦ Συλλόγου Ἀλβανικῆς Ἑνώσεως καὶ ἐν εὐθετωτέρῳ τοῦ παρόντος χρόνῳ, ἕνεκα δ' ὅμως λόγων ἀνωτέρων ἀνεβλήθη τοῦτο ἐπ' ἀόριστον. Ἐλπίζομεν δ' ὅτι, ὡς διεσκευάσαμεν ἤδη αὐτὴν ἁρμόσαντες πρὸς τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου, ἀνεπαχθῶς θἀναγνωσθῇ παρὰ τῶν νομιζόντων ὅτι αὐτοὶ μόνοι κατέχουσι πάντα τὰ μυστήρια τοῦ διακανονισμοῦ καὶ τῆς ἐπιλύσεως τῶν ἐθνικῶν ζη-

(1) Θουκυδίδης, ΙΙ 40.

τημάτων καὶ κωφευόντων εἰς πᾶσαν γνώμην περὶ ἐθνικῆς πολιτικῆς, ὁθενδήποτε ἐκφερομένην, καίτοι ζῶσιν ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς ἐξήγγειλε πρὸς ἔπαινον αὐτῆς τάδε: **Παρ' ἡμῖν οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι ἐπιμελοῦνται καὶ τῶν οἰκείων καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, οἱ δὲ πρὸς τὰ ἴδια τετραμμένοι γινώσκουσιν ἀποχρώντως καὶ τὰ πολιτικά· διότι μόνον ἡμεῖς νομίζομεν τὸν μηδόλως τῶν κοινῶν μετέχοντα, οὐχὶ ἀπράγμονα, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἄχρηστον** (1). Μὴ γένοιτο δὲ νὰ βλασφημήσωμεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ φαντασθῶμεν κἄν, ὅτι ἡ πολιτεία ἡμῶν ὁμοιάζει πρὸς ἐκείνην, ἥτις ἠνάγκασεν ἕνα Σαρίπολον νἀνακράξῃ τὸ πολυθρύλητον: **Ἐν φαύλῃ πολιτείᾳ τοὺς χρηστοὺς ὡς ἀχρήστους ἔχουσιν.** Ἐπίσης δ' ἀκόπως ἐλπίζομεν ὅτι θἀναγνωσθῇ ἡ συγγραφὴ ἡμῶν αὕτη καὶ παρ' ἐκείνων, οἵτινες, ὡς μὴ ὤφελε, συνήθισαν νὰ δέχωνται μόνον τὰς παρὰ λευκοτρίχων ἐκδιδομένας γνωμοδοτήσεις.

(1) Θουκυδίδης, II 40.

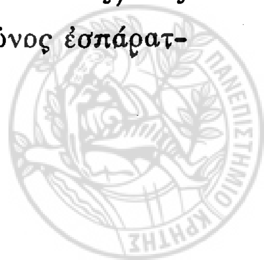
Δὲν νομίζομεν δ' ἄπο σκοποῦ νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα, σχετικῶς πρὸς τὸ Ἀλβανικὸν ζήτημα, τό, δυστυχῶς, παρὰ πάντων μὲν τῶν κυβερνητῶν τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου, πλὴν τοῦ ἀειμνήστου Κωλέττου, ἀμεληθέν, παρανοηθὲν δὲ ἢ καὶ ἐντελῶς ἀγνοηθὲν ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἕνεκα πολλῶν λόγων, τὸ πολυθρύλητον λόγιον τοῦ διασήμου Θιέρς: **Δὲν ἀπομένουσι πλέον σφάλματα νὰ διαπραχθῶσιν.** Ἐννοοῦμεν δ' ὅτι, ἂν μὴ κατορθωθῇ ἡ σύμπραξις μετὰ τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ παλαίστρᾳ, βεβαίως ὁ ἐναγώνιος καὶ καλλίνικος Ἡρακλῆς, ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, καὶ μετὰ μόνων τῶν Χριστιανῶν Ἀλβανῶν συμπράττουσα, βεβαίως θὰ πρωταγωνιστήσῃ καὶ αὖθις ἐν τῇ παλαίστρᾳ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' εἶνε ἐπίσης βέβαιον, ὅτι, ὅπως καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐκεῖνος τῆς ἀρχαιότητος, ἂν μὴ ἐβοηθεῖτο ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἰολάου, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τὴν Λερναίαν Ὕδραν, οὕτω καὶ ὁ νέος Ἑλληνισμός, ἄνευ τῆς βοηθείας καὶ τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ πε-

ριορίσῃ ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς λογικῆς καὶ τοῦ δικαίου διαγεγραμμένων ὁρίων τὰς παραλόγους καὶ ὑπερφιάλους ἀξιώσεις Βουλγάρων, Σέρϐων καὶ Ῥωμούνων.

Τὴν σύμπραξιν καὶ τὴν πολιτικὴν ἑνότητα Ἑλλήνων καὶ Ἀλϐανῶν ἐπιϐάλλει αὐτὴ αὕτη ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν λαῶν ἡ αὐτοσυντηρησία καὶ διδάσκει τὸ ἱστορικὸν μάθημα, ὅπερ ἀμφότεροι δι' ἁδρᾶς δαπάνης ἔλαϐον. Ἰδιαιτέρως δὲ εἰς ἡμᾶς τοὺς κατοίκους τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐπιϐάλλεται καὶ ἡ διὰ πάσης θυσίας πρόληψις καὶ τῆς ἐλαχίστης πρὸς τοὺς ἐξισλαμισμένους Ἀλϐανοὺς συγκρούσεως ἐν τῇ Ἀνατολικῇ παλαίστρᾳ.

Διότι, ἂν ἡ παράδοσις δὲν διετήρησε παρὰ τοῖς ἐξισλαμισμένοις Ἀλϐανοῖς ζωηρὰν τὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως, τὴν ὁποίαν παρουσίαζον περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 τά τε ἄλλα διαμερίσματα τῆς χώρας αὐτῶν καὶ δὴ ἡ ἄνω Ἀλϐανία, τῆς ὁποίας τὰ γενναῖα τέκνα, οἱ Σκυπιτάραι (Ἀετιδεῖς) τῆς Γκεγκαριᾶς, διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος ἐσπάρατ-

τον ἀλλήλους ἄλλοτε μὲν μετὰ τῶν Σκυπιταρῶν τῆς Μεγαρίδος ἢ τῆς Κορινθίας καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἄλλοτε δ' ἐπλήρουν τὰς τάφρους τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Κλεισόϐης τὰ τελματώδη ὕδατα, πλὴν ἀλλ' ὅμως είς ἡμᾶς οὐδαμῶς συγχωρεῖται ἡ ἄγνοια ἢ ἡ παραγνώρισις τοῦ ὅτι ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῶν ἀδελφοκτόνων ἐκείνων συγκρούσεων, καθ' ἃς ἔπιπτεν ἄλλοτε μὲν ὁ ποιητικώτερος ἥρως τῆς ἔργῳ ἐκείνης νεοελληνικῆς ἐποποιίας, ὁ Διάκος, καὶ ἄλλοτε ὁ ἡρωικώτατος τῶν κατὰ γῆν ἡρώων τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, ὁ Μάρκος Μπότσαρης, είς ἡμᾶς, λέγω, οὐδαμῶς συγχωρεῖται ἡ ἄγνοια ἢ ἡ παραγνώρισις τοῦ ὅτι ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῶν ἀδελφοκτόνων ἐκείνων συγκρούσεων ὑπῆρξε τῶν ἔσω Ἑλλήνων ἡ πρὸς τὰ θρησκευτικὰ τεμένη τῶν Ὀσμανιδῶν ἀσέϐεια, ἥτις ἐξήγειρε τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλϐανῶν καὶ ἐματαίωσεν οὕτω τὴν σύμπραξιν, τὴν ὁποίαν καὶ τότε ὑπηγόρευσαν οὐ μόνον οἱ συνδέοντες Ἕλληνας καὶ Ἀλϐανοὺς ἀδελφικοὶ δεσμοί, ἀλλὰ

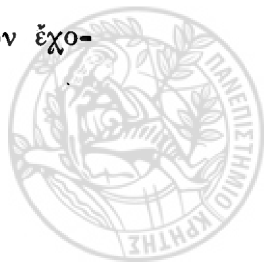
καὶ τὸ κοινὸν συμφέρον, ἐθεμελίωσε δὲ ἡ διορατικότης καὶ ἡ φρόνησις τοῦ Νώτη Γ. Μπότσαρη καὶ ἐπεχείρησε νὰ συμπληρώσῃ καὶ ἀσφαλίσῃ ἡ περίνοια τοῦ Μαυροκορδάτου.

Ἂν δὲ ἡ ἀσεβὴς ὅσον καὶ καταστρεπτικὴ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῆς ἐπαναστάσεως διαγωγὴ δικαιολογῆται ἱκανῶς ἐκ τῶν ὅρων ὑφ' οὓς ἤρχισε καὶ διεξήχθη αὕτη, οὐχ ἧττον πᾶν σχετικὸν σφάλμα ἡμῶν τῶν νεωτέρων — ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον — κατὰ τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον θὰ διεξαγάγωμεν κυρίως πρὸς τοὺς ΑΛΛΟΦΥΛΟΥΣ τῆς Ἀνατολῆς ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ, δὲν θ' ἀποβῇ μόνον καταστρεπτικὸν διὰ τὸ ἔθνος, ἀλλὰ καὶ θὰ στιγματίσῃ τό τ' ἐλεύθερον κράτος καὶ τοὺς διαπράξοντας αὐτό. **Αἰσχρὸν γάρ**, ὡς εἶπεν ὁ Ἰσοκράτης, **τοὺς μὲν γραφεῖς ἀπεικάζειν τὰ καλὰ τῶν ζῴων, τοὺς δὲ παῖδας μὴ μιμεῖσθαι τοὺς σπουδαίους τῶν γονέων.** Οὐδεὶς δὲ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος ὑπῆρξε πολιτικώτερος καὶ περινούστερος καὶ ἐν γένει σπουδαιότερος τοῦ Μαυροκορδάτου, οὐδὲ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν τις στρατη-

γικώτερος καὶ μᾶλλον βαθύνους τοῦ Νώτη Γ. Μπότσαρη.

Δὲν διαφεύγει δ' ἡμᾶς ταῦτα γράφοντας, ὅτι οὐ μόνον Εὐρωπαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἡμέτεροι ἱκανοὶ καὶ διάσημοι ἄλλως τε, ὑπάρχουσι ζηλωταὶ κακόζηλοι, ὡς μὴ ὤφελε, τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Θεοπόμπου. Ἀλλ' ἂν καὶ βεβαίως μέγα χρῆμα εἶνε ἡ ῥητορικὴ τέχνη, μέγα ἡ ἱστορικὴ καὶ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη, πλὴν ἀλλ' ὅμως, ὅπως καὶ τοῦ Δημοσθένους εὐγλωττότερος καὶ τοῦ Θεοπόμπου σοφώτερος ἀνεδείχθη ὁ ἐν Κορίνθῳ συνελθὼν Ἑλληνικὸς λαός, ῥυθμίσας κατά τε τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ κοινὸν συμφέρον τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Φίλιππον πρῶτον καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὕστερον καὶ ἀναγορεύσας αὐτοὺς ἀλλεπαλλήλως Ἡγεμόνας καὶ Ἀρχιστρατήγους τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον, — ὅπως, λέγω, καὶ τοῦ Δημοσθένους εὐγλωττότερος καὶ τοῦ Θεοπόμπου σοφώτερος ὑπῆρξε τότε ὁ Ἑλληνικὸς λαός, οὕτω καὶ νῦν οὐ μόνον ἀπλῆν ἐλπίδα, ἀλλὰ καὶ πεποίθησιν ἀδιακλόνητον ἔχο-

μεν, ὅτι ὁ λαὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καταλλήλως χειραγωγούμενος παρ' ἀνδρῶν, οἵτινες οὐ μόνον διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀτομικῆς ἀξίας καὶ τοῦ χρηστοῦ αὐτῶν βίου νὰ ἐμπνέωσι σεβασμόν, πεποίθησιν καὶ τὰς χρηστοτέρας τῶν ἐλπίδων, ὑπὸ τοιούτων, λέγω, ἀνδρῶν χειραγωγούμενος ὁ λαὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος θ' ἀναδειχθῇ καὶ αὖθις σοφώτερος καὶ εὐγλωττότερος τῶν σοφῶν καὶ ῥητόρων αὐτοῦ καὶ θὰ δώσῃ εἰς τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ τὰ προσήκοντα εἰς αὐτοὺς μαθήματα καὶ καθοδηγήσῃ αὐτὸς τοὺς αὐτοχειροτονήτους ἡγήτοράς του.

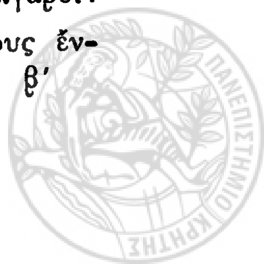
Εἴθε ἡ μελέτη ἡμῶν αὕτη νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς ἁρμοδίους, ὅπως ῥυθμίσωσι τὰς ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐνεργείας αὐτῶν συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς τὸ Ἀλβανικὸν ζήτημα διατελεῖ καὶ κυρίως ἐν πνεύματι ἀνεξιθρησκείας, ἵνα μὴ παρέχωνται εἰς τοὺς κοινοὺς τῆς τε Ἀλβανικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἑνότητος ἐχθροὺς τὰ μέσα

πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν σχίσματος, τὴν ὁποίαν δι' ἀνυπολογίστων θυσιῶν καὶ ἀτρύτων μόχθων ἀπὸ χρόνων ἤδη πολλῶν κατεργάζονται.

Εἴθε νὰ γείνῃ ἀφορμή, ὅπως φιλοπάτριδες κοινοβουλευτικοὶ ῥήτορες προκαλέσωσιν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει εἰσέτι καιρός, τὴν προσοχὴν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀλβανίας, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν μέγαν αὐτῆς προορισμόν, τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἕνωσιν πάντων τῶν μελῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

Ὅταν οἱ Ἀρμένιοι ἔλεγον περὶ τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς πόλεως ἐκείνης, ἣν **ἐλπίδα καὶ χαρὰν πάντων τῶν Ἑλλήνων** ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ καὶ ἡρωικὸς αὐτῆς πρόμαχος Κωνσταντῖνος ἀπεκάλεσεν, ὅτι **ἤλαυνον ὡς ἀετοί, ὁ δὲ κρότος τῶν ὅπλων αὐτῶν ἐκλόνει τὴν Οἰκουμένην,** οἱ δὲ Βούλγαροι, οἱ Βούλγαροι! εὐθὺς ὡς ἔβλεπον αὐτοὺς ἐπερχομένους ἐν-

τρομοι καὶ ῥίπτοντες τὰ ὅπλα ἐκραύγαζον: **Βεζῆτε, Τζαίζαρ! Φύγετε, ὁ Αὐτοκράτωρ!** ἡ Ἀλβανία οὐ μόνον ἐτέλει ὑπὸ τὸν δικέφαλον ἀετὸν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἀπετέλουν τὴν πρωτοπορείαν τῶν νικηφόρων ἐκείνων στρατιῶν **τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως,** αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν ἐπανειλημμένως τὰ εὐλαβῆ συγχαρητήρια καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ἡγεμόνων καὶ Ἱεραρχῶν τῆς Δύσεως, καὶ κατεῖχον τὸ δεξιὸν κέρας τῶν παρατάξεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀντετάχθησαν εἰς τὸν Σλαυϊκὸν χείμαρρον καὶ ἐνέπνευσαν τὸν τρόμον εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, εὐτυχεῖς λογισόμεθα, ἂν τὰ ὑπὲρ πᾶσαν σοφίαν καὶ εὐγλωττίαν εὐγλωττότερα καὶ πειστικώτερα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ μελέτῃ ἡμῶν ἐκθέτομεν, συντελέσωσιν εἰς μόρφωσιν ὀρθῆς κοινῆς γνώμης περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος ἐπ' ἀγαθῷ τῆς φιλτάτης ἡμῶν πατρίδος.

Ἡ ἐνθερμοτέρα δ' εὐχὴ καὶ ἡ μεγαλειτέρα

φιλοδοξία ἡμῶν εἶνε νὰ κοσμήσωμεν τὸ στῆθός μας μ' ἓν κἂν ἐκ τῶν μεγίστων ἐκείνων παρασήμων, τῶν ὁποίων **ἡ τιμὴ τιμὴ δὲν ἔχει καὶ χαρὰ 'στον ποῦ τὴν ἔχει,** τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τὰ στήθη ἐκείνων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποτεινόμενος ὁ Σοῦτσος ἀνέκραζεν:

«Ὦ σεῖς, οἵτινες εἰς ῥάκη ἐδεικνύετε πενίας
τὰς πληγὰς τοῦ στήθους μόνας ὡς βασιλικὰς ταινίας»,

ἢ νὰ πέσωμεν, Ἀθηναῖοι ἄλλως τε ὄντες,
ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΜΑΧΟΥΝΤΕΣ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ἰανουαρίου 1897.

ΛΕΟΝΤΙΟΣ Κ. ΛΕΟΝΤΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΡΗΤΗΣ

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Ὁ πρόσφατος κλονισμὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ καθεστῶτος παρήγαγεν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, καὶ ἐν ἱκανῷ μέτρῳ καὶ ἐκτὸς ἡμῶν, καὶ τὸ Ἀλβανικὸν ζήτημα, καταστήσας φανερωτέρας τὰς κατὰ τῆς Ἀλβανικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἑνότητος βλέψεις ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ πολλοῦ δὲν ἔπαυσαν ὑπονομεύοντες οὐ μόνον τὴν Ἀλβανικὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς εὐλόγους ἀξιώσεις τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς ἀδελφικῆς αὐτῆς συνεργασίας μετὰ τῆς Ἀλβανίας ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐλευθερίας καὶ

τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ πάντοτε μὲν ὁ ἡμέτερος Σύλλογος δὲν ἔπαυσε μετὰ προσοχῆς παρακολουθῶν ἐν γένει τὰ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Ἠπείρῳ διαδραματιζόμενα καὶ τὰς προσηλυτιστικὰς Ἰταλῶν καὶ Αὐστριακῶν ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν Ἀλβανῶν, ἀλλὰ μετὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα αἰσθάνεται ἐπιβαλλόμενον εἰς ἑαυτὸν τὸ καθῆκον νὰ ῥήξῃ φωνὴν ἀγανακτήσεως καὶ διαμαρτυρίας κατὰ τῶν τεκταινομένων, πεποιθὼς ὅτι καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ διερμηνεύει τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, οὐδέποτε παύσαντος νὰ θεωρῇ τοὺς Ἀλβανούς, ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῆς διακρίσεως, οὐ μόνον ἀξίους τῶν ζωηροτέρων αὐτοῦ συμπαθειῶν, ἀλλὰ καὶ συνεργάτας ἔν τε τοῦ ὅλου ἔθνους τῇ ἀποκαταστάσει καὶ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς Ἀλβανίας.

Α΄.

Τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν καταγωγὴν δὲν μαρτυροῦσι μόνον αἱ παραδόσεις ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν λαῶν, δὲν βεβαιοῦσι μόνον οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ καὶ πάντες σχεδὸν οἱ περὶ Ἀλβανίας γράψαντες, ἀλλὰ διεπίστωσε καὶ διεκήρυξε ταύτην καὶ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἀντανακλᾷ ὅλος ὁ ἡρωικὸς χαρακτὴρ τῶν Ἀλβανῶν. Ὁ μέγιστος τῶν ἡρώων τῆς Ἀλβανίας, ὁ γενικὸς αὐτῆς ἀρχηγὸς Γεώργιος Καστριώτης ὁ Σκεντέρμπεης, εἰς τὸν Ἰταλὸν πρίγκιπα τοῦ Τάραντος, ὅστις ἐτόλμησεν ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς αὐτὸν νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς Ἀλβανοὺς ὡς ἀγέλην, ἀπήντησε: «**Δὲν τοὺς γνωρίζεις καλὰ τοὺς Ἀρβανίτας μου! Μάθε λοιπόν, ὅτι εἴμεθα ΑΠΟΓΟΝΟΙ τῶν Ἠπειρωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔστειλαν ἐχθρὸν εἰς τοὺς Ῥωμαίους**

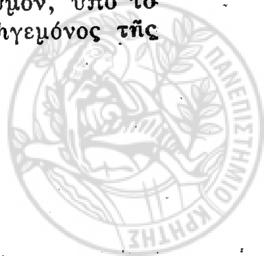

τὸν Πύρρον, καὶ ΑΠΟΓΟΝΟΙ τῶν Μακεδόνων, οἱ ὁποῖοι ἔστειλαν τὸν Ἀλέξανδρον νικητὴν ἐν θριάμβῳ μέχρι τῶν Ἰνδιῶν» (1). Ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως δὲ ταύτης τοῦ ἀνικήτου ἥρωος τῆς Ἀλβανίας, πάσης ἄλλης κρίσεως προτιμῶμεν ἐκείνην, ἣν ἐξήνεγκεν ἡ περίδοξος Ἀλβανὶς ἡγεμονόπαις Δόρα δ' Ἴστρια (2). Αὕτη, εἰς τὴν θαυμασίαν αὐτῆς

(1) Ὁ ἐμπνευσμένος ψάλτης τῆς Τουρκομάχου Ἑλλάδος Α. Σοῦτσος, ἐν στιγμαῖς, καθ' ἃς τὸ δηλητήριον τῆς ἀπογοητεύσεως ἐμάραινε τὴν σφριγῶσαν νεότητά του, πρὸς τοὺς αὐτοὺς **κοινοὺς** τῶν Ἀλβανῶν **καὶ** Ἑλλήνων **προγόνους** ἔστρεψε τὸν νοῦν καὶ ἀνέκραξε διαμαρτυρόμενος κατὰ τῶν χλευασμῶν τῶν ξένων:

« Τῆς ἀγνώμονος Εὐρώπης καὶ σεῖς, γαῦροι διπλωμάται,
» Τὴν μικρότητα τοῦ ἔθνους, ξένοι, μὴ καταγελᾶτε!
» Αὐτουργοὶ τοῦ συνεχοῦς του ἐξευτελισμοῦ καὶ πένθους,
» Εἰς τὸ στάδιον ὁ Ἕλλην ἴσως τρέξῃ πάλιν ἔνθους.
» Τὸ ἀδάμαστόν του γένος ἴσως ἑνωθῇ ἐκ νέου
» Ἀπὸ κορυφῶν τοῦ Αἵμου μέχρις ἄκρων τοῦ Μαλέου,
» Εὔξεινον καὶ Προποντίδα
» Ὑπὸ τὴν αὐτὴν συνέχον θριαμβευτικὴν ἀψῖδα.
» Ἴσως εἰς ἡμᾶς βλαστήσῃ καὶ ἀναφανῇ τις ἥρως,
» **Μακεδὼν Ἀλέξανδρός** τις, ἢ ὁ **Ἠπειρώτης Πύρρος**,
» Καὶ ζητήσῃ αὐτὸς τότε λόγον ἀπὸ σᾶς τοὺς ξένους,
» Λόγον δι' αὐτὸ τὸ αἶσχος τοῦ ἀδικουμένου **Γένους**».

(2) Δόρα δ' Ἴστρια εἶνε τὸ ψευδώνυμον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἔγραφεν ἡ λογία θυγάτηρ τοῦ ἡγεμόνος τῆς

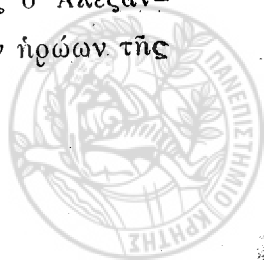

μελέτην περὶ 'Αλβανίας χαρακτηρίζουσα τὸν Καστριώτην γενναῖον ὡς τὸν 'Αλέξανδρον, πεπαιδευμένον ὡς τὸν Καίσαρα, εὐσεβῆ ὡς τὸν Λουδοβῖκον Θ' καὶ ἀδυσώπητον ὡς τὸν Ῥισσελιέ, παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἀνωτέρω λόγοι τοῦ Καστριώτου ἀρκοῦσιν, ἵνα καταδείξωσι τὸ αἴσθημα τῆς περιφρονητικῆς ὑπερηφανείας τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῶν Σλαύων καὶ ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν πλὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Γάλλων, οἵτινες μόνοι εὗρον ἀείποτε χάριν παρὰ τοῖς 'Αλβανοῖς, οἱ μὲν ἐξ αἰσθήματος θαυμασμοῦ πρὸς αὐτούς, διότι οἱ 'Αλβανοὶ γνωρί-

Ῥωμουνίας Γκίκα, ὅστις, χριστιανὸς 'Αλβανὸς ὤν, διωρίσθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας τοιοῦτος, ὅτε ἡ Ῥωμουνία ἐτέλει ἔτι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς. Τὴν ἡγεμονόπαιδα ταύτην εἶδον οἱ Μεσολογγῖται τὸ ἔαρ τοῦ 1860 κλίνουσαν τὸ γόνυ πρὸ τῶν τάφων τοῦ Βύρωνος, τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Μαυρομιχάλη. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτῆς ὅσον ἐτίμησε τὴν 'Αλβανίαν τόσον ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα. Ὑπὸ τὴν σκέπην δὲ τούτου ἀναπτύξαντες τὸ ἀπαραμίλλως οἰκονομικὸν καὶ ἐμπορικὸν πνεῦμά των οἱ ἐν Ῥωμουνίᾳ ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας του ἐγκαταστάντες 'Αλβανοί, ἀπεθησαύρισαν τὰς κολοσσιαίας αὐτῶν περιουσίας, αἵτινες ὑπὲρ τῶν γενεθλίων αὐτῶν πόλεων καὶ τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ 'Αλβανῶν πατρίδος, τῆς Ἑλλάδος, διατεθεῖσαι, προσεπόρισαν αὐτοῖς τὸν τίτλον τῶν εὐεργετῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

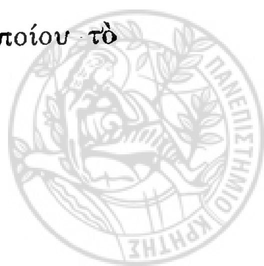
ζουσι τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τὰς παραδόσεις τῆς καταγωγῆς, τὰς συνδεούσας διὰ μέσου τῶν αἰώνων Ἕλληνας καὶ Ἀλβανούς, οἱ δὲ Γάλλοι ὡς ὁ πολεμικώτατος λαὸς τῆς Δύσεως. Καὶ ὁ μὲν Μέγας Ἀλέξανδρος, τοῦ ὁποίου ἀπογόνους μεθ' ὑπερηφανείας ἐκήρυξεν ἑαυτόν τε καὶ τοὺς Ἀρβανίτας του ὁ Καστριώτης, ὑπῆρξεν, ὡς γνωστόν, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐθεμελίωσαν αἱ οἰκειοθελεῖς ὅλων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων συνθῆκαι, καὶ ὁ ἡγεμὼν καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον, τοῦ ὁποίου ἡ Ἀλβανία (Ἰλλυρία) μετέσχε διὰ γενναίων αὐτῆς ταγμάτων. Ὁ δὲ Ἠπειρώτης Πύρρος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνδρεία, ἡ διάπυρος τόλμη, τὸ φιλοπόλεμον καὶ ἐπιχειρηματικὸν καὶ αὐτὴ ἡ μορφή του ἀνεπόλουν εἰς τοὺς Μακεδόνας τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, δὲν ἠρκεῖτο ὅτι πρὸς μητρὸς ἦτο Ἕλλην καὶ δὴ Ἡρακλείδης, ἀλλ' ἠξίου ὅτι κατήγετο καὶ αὐτός, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπὸ τοῦ περιφανεστάτου τῶν ἡρώων τῆς

πρώτης πανελληνίου ἐκστρατείας, τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ υἱοῦ τούτου, τοῦ Νεοπτολέμου.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν προκύπτει ὅτι τοὺς ἀνωτέρω λόγους, οἵτινες βεβαιώνουσι τὴν κοινὴν τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων καταγωγήν, ὁ Γεώργιος Καστριώτης, τοῦ ὁποίου τὴν ἔκτακτον διανοητικὴν μόρφωσιν μαρτυρεῖ πλὴν τῆς Δόρα δ' Ἴστρια καὶ ὁ ἐν Ἀλβανίᾳ πρόξενος τῆς Γαλλίας Λικάρ, ἐξήνεγκεν οὐχὶ βεβαίως ἁπλῶς ὅπως ἐπιδείξῃ τὴν καταγωγὴν τῶν Ἀλβανῶν, ὧν τὸ ὄνομα περιηύγαζον κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον οἱ τρισένδοξοι κατὰ τῶν ἐξ Ἀσίας ἐπελθόντων Τούρκων ἀγῶνες αὐτῶν, ἀλλὰ διότι οὐ μόνον ἐκ παραδόσεων ἐγνώριζεν, ἀλλ' εἶχε καὶ διηκριβωμένην τὴν συγγένειαν καὶ κοινὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν καταγωγήν.

Ἀναχωροῦντες λοιπὸν ἐκ τῆς τόσον ἐπισήμως βεβαιωμένης κοινῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν καταγωγῆς καὶ παρακολουθοῦντες τὴν μέσῳ τῶν αἰώνων πορείαν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ

πρῶτον ἐπετεύχθη τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἡ πολιτικὴ ἑνότης, οὐδαμοῦ εὑρίσκομεν τοὺς διδύμους τούτους σκύμνους μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνδοξοτάτης φυλῆς κεχωρισμένους ἐξ αἰσθήματος φυλετικοῦ ἀνταγωνισμοῦ· τοὐναντίον μάλιστα βλέπομεν τούτους ἐν ὄντως ἀδελφικῇ ἁρμονίᾳ βιοῦντας ὑπὸ τὸν δικέφαλον ἀετὸν τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀγωνιζομένους κατὰ τῶν πολλαχόθεν ἐπιδραμόντων βαρβάρων λαῶν, νικηφόρως δὲ ἀντεπεξερχομένους κατὰ τῶν Φράγκων καὶ Σλαύων καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι τῇ συναινέσει τοῦ ἐνδόξου νικητοῦ τῶν Ἀράβων Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου εἶχον ἐγκαταστῇ ἀπὸ τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος μεταξὺ τοῦ Ἴστρου καὶ τοῦ Αἵμου.

Οἱ Βούλγαροι δ' ὅμως, μεθ' ὅλας τὰς δεινὰς ταπεινώσεις καὶ καταστροφάς, τὰς ὁποίας περιοδικῶς ὑπέστησαν παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τὰ τέλη τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος, ἐπωφεληθέντες τῶν μεγάλων καὶ ἀδιαλείπτων περισπασμῶν καὶ ἀγώ-

νων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, εἶχον ἤδη ἐξαπλώσῃ τὴν κυριαρχίαν των ἐφ᾽ ὅλης σχεδὸν τῆς Ἀλβανίας, ἐπεχείρησαν δὲ νὰ ὑποδουλώσωσι καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἐπῆλθον λοιπὸν κατ' αὐτῆς ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Σαμουὴλ λαφυραγωγοῦντες καὶ δῃοῦντες τὰ πάντα· πλὴν ὑπέστησαν περὶ τὸν Σπερχειόν, ποταμὸν ἀείποτε ἀπαίσιον εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς τῆς Ἑλλάδος, τηλικαύτην πανωλεθρίαν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ἕλληνος στρατάρχου Νικηφόρου Οὐρανοῦ, ὥστε, ὅτε μετὰ 24 ἔτη ὁ Βουλγαροκτόνος Βασίλειος ἐπεσκέφθη τὸ πεδίον τῆς μάχης, τὰ ὀστᾶ τῶν πεσόντων Βουλγάρων κατέκειντο ἔτι εἰς μεγάλους σωροὺς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σπερχειοῦ, τὸ δὲ θέαμα κατέπληξε καὶ αὐτὸν τὸν Βουλγαροκτόνον. Οὕτως ἤρξατο ὁ κοινὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν κατὰ Βουλγάρων ἔσχατος τριακονταετὴς καὶ λυσσώδης ἀμφοτέρωθεν ἀγών, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ λεοντόκαρδοι Ἀλβανοὶ ἤγοντο ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ Ἀριανίτου, ἑνὸς τῶν ἐνδοξοτέρων στρατηγῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ προγόνου

Ἀριανίτου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ προδρόμου τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ πατρὸς τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀνδρονίκης· ἔληξε δὲ ὁλοσχερῶς ὑποδουλωθέντων τῶν Βουλγάρων, τῆς δὲ Ἑλλάδος ἀπαλλαγείσης τοῦ ἐκ τούτων κινδύνου καὶ τῆς Ἀλβανίας ἀνακτησάσης τὴν ἐλευθερίαν της.

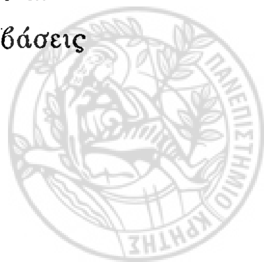
Ἤδη ῥίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἐποικήσεων τῶν Ἀλβανῶν, αἵτινες μεγάλως ἐπενήργησαν ἐπὶ τῆς τύχης αὐτῆς.

Ἀρχομένης τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος, οἱ Ἀλβανοί, φεύγοντες τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὰ ἄγονα ὄρη τῆς πατρῴας γῆς, ἤρξαντο κατερχόμενοι εἰς τὰς χώρας τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ ἐνέβαλον τὸ πρῶτον εἰς Θεσσαλίαν, βραδύτερον δὲ προεχώρησαν ἐνδότερον καὶ κατὰ τὸ 1380 ἐγκατέστησαν καὶ εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν καὶ τὸ μέσον τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, κληθέντες παρὰ τοῦ δεσπότου τοῦ Μισθρᾶ Μανουὴλ Καντακουζηνοῦ εἰς πλήρωσιν τῆς ἐκ τῶν Τουρκικῶν ἐπιδρομῶν ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ· κατόπιν βαθμηδὸν ἐγκατεσπάρησαν καὶ κατῴκησαν μονίμως ἀνὰ πᾶσαν τὴν χέρσον Ἑλλάδα καὶ

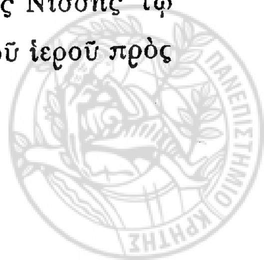
τὰς νήσους οὐχὶ ὡς κατακτηταί, ἀλλ' ὡς ἀδελφοὶ τῶν Ἑλλήνων· καὶ οὕτως, εἴτε ὑπὸ κοινὴν Ἑλληνικὴν ἀρχήν, εἴτε ὑπὸ ἰδίους δυνάστας διατελοῦντες, ἐδέχθησαν εὐκόλως καὶ προθύμως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ συνέζησαν ἔκτοτε, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ὡς ἀδελφοὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τῶν ὁποίων κατέλυσαν τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς τῶν Ἀνδεγαυηνῶν ἀρχῆς, κυριεύσαντος τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀλβανίας Τόπια τὸ Δυρράχιον (Ἐπίδαμνος) καὶ τοῦ Γκὶν Σπάτα τὴν Ναύπακτον, καὶ ἀντεπεξῆλθον ὑπὸ τὸν τελευταῖον τοῦτον κατὰ τῶν Ὀσμανιδῶν, οἵτινες τὸ ἔαρ τοῦ 1385 προήλασαν ὑπὸ τὸν Τιμουρτὰσς μέχρι τῆς Ἄρτης.

Τίνες δ' ὅμως οἱ λόγοι, οἵτινες παρεκώλυσαν τὴν σύμπραξιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν περὶ τὰ μέσα τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος, ἤτοι κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐνδοξοτέρων ἀγώνων τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν μεγαλειτέρων ἀτυχημάτων τῆς Ἑλλάδος; Παρερχόμενοι, ἵνα μὴ ἀπεραντολογήσωμεν, τὰς ἀδιακόπους ἐπεμβάσεις

εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς τῶν ἡγεμόνων καὶ ἱεραρχῶν τῆς Δύσεως, αἵτινες διέσπασαν τὴν ἑνότητα τῶν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ φυλῶν καὶ παρεσκεύασαν οὕτω τήν τε ὑποδούλωσιν μιᾶς ἑκάστης αὐτῶν καὶ ἐν γένει τὴν μεγάλην καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ κολοσσοῦ, θὰ ἐκθέσωμεν μόνον ἐν τῇ δυνατωτέρᾳ συντομίᾳ τὴν στάσιν τῆς Ἰταλικῆς Ἑνετίας ἀπέναντι τοῦ ἥρωος τῆς Ἀλβανίας Γεωργίου Καστριώτου τοῦ Σκεντέρμπεη.

Ἡ Ἑνετία, φθονήσασα τὴν αὔξουσαν δύναμιν τοῦ Καστριώτου καὶ φοβουμένη μήπως, παγιωθείσης τῆς ἰσχύος του, ἀποβάλῃ τὰς κτήσεις, ὅσας εἶχε καὶ ἐπεζήτει νὰ πολλαπλασιάσῃ μάλιστα εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀλβανίας, οὐ μόνον περιῆλθεν εἰς ἐπανειλημμένας πρὸς αὐτὸν ἐχθροπραξίας, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ ἑνωθῇ καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Μουρὰτ Β', ὅπως ἀνακόψῃ τὸν νικηφόρον τοῦ Καστριώτου κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα, ὃν ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Νίσσης τῷ 1443 ἀνέλαβε, διαπνεόμενος ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πρὸς

τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτος. Οἱ περισπασμοὶ δὲ οὗτοι ἠνάγκασαν τὸν Σκεντέρμπενν νὰ ἔχῃ διῃρημένας τὰς δυνάμεις του μέχρι τοῦ 1448, ὅτε πλέον ἡ Ἑνετία, νοήσασα ὅτι ἐκινδύνευε πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοῦ Μουρὰτ ἢ ἀπὸ τοῦ Καστριώτου, συνωμολόγησεν εἰρήνην καὶ συμμαχίαν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς Ἀλβανίας. Ἀλλ' ἦτο πλέον πολὺ ἀργά. Διότι, καθ' ὃν χρόνον ὁ Καστριώτης περιεσπᾶτο ὑπὸ τῆς Ἑνετίας, τῆς ὁποίας ἐπανειλημμένως κατέρριψε τὴν ὀφρύν, καὶ ὑπὸ τῶν Σέρβων, τῶν ὁποίων, τὸν προδότην βασιλέα τιμωρῶν, ἐδῄωσεν ἀνηλεῶς τὴν χώραν, κατέθραυε δὲ τοὺς ὑπὸ τὸν Φιρούσμπενν καὶ Μουσταφάμπενν εἰσβαλόντας εἰς τὴν Ἀλβανίαν στρατούς, ὁ Μουρὰτ ἔλαβε καιρὸν καὶ ἐνίκησε τῷ 1446 περὶ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον καὶ κατετρόπωσε τῷ 1448 τὸν Οὐνυάδην περὶ τὸ Κοσσυφοπέδιον. Οὕτω δὲ ὁ Καστριώτης δὲν ἠδυνήθη ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω περισπασμῶν οὔτε τοὺς Ἕλληνας νὰ βοηθήσῃ οὔτε τὸν Οὐνυάδην νὰ σώσῃ. Τοιαύτην ἡ ἱστο-

ρία γνωρίζει ἡμῖν τὴν στάσιν τῆς Ἰταλικῆς Ἑνετίας κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, κατὰ τοὺς ἐνδοξοτάτους ἀγῶνας τῶν Ἀλβανῶν ἐναντίον τῆς Τουρκικῆς ἐπιδρομῆς.

Δὲν ἤρκεσαν δ' ὅμως οὔτε τοῦ Γεωργίου Καστριώτου οἱ νικηφόροι καθ' ὅλων τῶν πολεμίων αὐτοῦ ἀγῶνες καὶ δὴ αἱ 22 περιφανεῖς νῖκαι, ἃς ἤρατο κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ τε Μουρὰτ καὶ τοῦ Μωάμεθ τῶν Βων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε καὶ αὐτοπροσώπως διοικοῦντας τὰς ἀπειροπλασίους αὐτῶν στρατιάς, οὐδὲ τοῦ περιφανεστέρου προμαχῶνος τῆς Ἀλβανίας, τῆς Κρόϊας, ἡ ἡρωικὴ ἀντίστασις, ἥτις ἐκεραύνωσεν ἕνα Μουρὰτ Β΄ καὶ προεκάλεσε κοινὴν ἀγαλλίασιν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ἠνάγκασε δὲ αὐτοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἔσχον τὴν θρασύτητα ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος ν' ἀποκαλέσωσιν ἀγέλην τὸν ἡρωικὸν τῆς Ἀλβανίας λαόν, νὰ πέμψωσι πρέσβεις εἰς Κρόϊαν, ἵνα χαιρετίσωσι τὸν νικητὴν καὶ πρόμαχον τῆς Ἀλβανικῆς ἐλευθερίας· δὲν ἤρκεσαν δ' ὅμως ὅλα ὅσα κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἐμεγαλούργησεν ὁ Ἀλβανικὸς

λαός, οδηγούμενος ὑπὸ τῆς στρατηγικῆς δεξιότητος καὶ τῆς ἀπαραμίλλου τόλμης τοῦ Σκεντέρμπεη, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἀλβανίας, ἀλλ' ἐπέπρωτο καὶ αὐτὸς ὁ Σκεντέρμπεης, ὅστις ἐνέπνευσε τὸν τρόμον εἰς τὸν ἐξ Ἀσίας κατακτητήν, καὶ ἐθανάτωσεν, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, διὰ τῆς ἰδίας του χειρὸς δισχιλίους Τούρκους, ἀπομονωθεὶς μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Οὐνυάδου ἐν τῇ κατὰ τῶν ἀπειροπληθῶν πολεμίων πάλῃ, νὰ αἰσθανθῇ τὸν πανσθενῆ αὐτοῦ βραχίονα, ὅστις ἔπληττε μετὰ τοσαύτης ταχύτητος μεθ' ὅσης δὲν πλήττει ὁ κεραυνός, ἀσθενῆ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἀλβανικῆς ἐλευθερίας καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐπὶ τῆς κλίνης, αὐτός, τὸν ὁποῖον ὁ θάνατος δὲν ἐτόλμησε ν' ἀντικρύσῃ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν.

Τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη δὲν ἐπηκολούθησε μόνον τῆς Ἀλβανίας ἡ ὑποδούλωσις. Μωάμεθ ὁ Β', ἀπαλλαγεὶς τοῦ τελευταίου καὶ ἐπιφοβωτάτου ἐχθροῦ, τακτοποιήσας δὲ ὅλας τὰς πρὸς πάντα ἄλλον ἐκκρεμεῖς σχέσεις του,

ἐπῆλθε πανστρατιᾷ καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ συνετελέσθη τότε τὸ κρισιμώτατον τῶν γεγονότων τῆς πολυχρονίου πάλης τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῆς Τουρκικῆς ἐπιδρομῆς, ἡ ἅλωσις τουτέστι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἡ διαίρεσις καὶ διάσπασις τῆς πολιτικῆς ἑνότητος τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν Φραγκοκρατίαν, καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς Ἑνετίας ματαίωσις τῆς συμπράξεως αὐτῶν κατὰ τοῦ ἐξ Ἀσίας ἐπελθόντος κοινοῦ ἐχθροῦ, ἥτις πραγματοποιουμένη θ' ἀπεδίωκεν ἔκτοτε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, ἐπήνεγκε τὴν ἐξασθένισιν τῶν τε Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων καὶ τὴν ὑποδούλωσιν ἀμφοτέρων, μεθ' ὅλους τοὺς νικηφόρους ἀγῶνας τῶν Ἀλβανῶν, καὶ τοὺς ὅσον ἀτυχεῖς τόσον καὶ ἐνδόξους τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων, Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

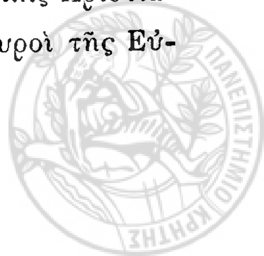

B΄.

Δυστυχῶς οἱ Ἀλβανοί, οἵτινες πεισματωδέστατα ἠγωνίσθησαν κατὰ τοῦ ἐξ Ἀσίας ἐπελθόντος πολεμίου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς Χριστιανικῆς αὐτῶν πίστεως, μετὰ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν, εἴτε δελεαζόμενοι ἐκ τῆς παροχῆς τῶν ἀνωτάτων ἀξιωμάτων, ἅτινα ὁ κατακτητὴς ἀπένεμεν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς τοὺς νεοφύτους, εἴτε ποθοῦντες τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐκ τῶν σκληροτάτων καταπιέσεων, καὶ διευκολυνόμενοι ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς ἀσθενείας τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, τὴν ὁποίαν πλεῖσθ' ὅσα γεγονότα μαρτυροῦσι, προσῆλθον εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν πολυαριθμότεροι ὅλων τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐντεῦθεν δὲ διεσπάσθη καὶ αὐτῶν ἡ ἑνότης. Διότι οἱ Τοῦρκοι, πρὸς πόλεμον ἰδίως ὠργανωμένοι, ἐν εἰρήνῃ ἀπέλαυον τῶν ἐκ τοῦ πολέμου κτηθέν-

των ἀγαθῶν, ἅτινα παρεῖχον οἱ ἐργαζόμενοι καὶ φορολογούμενοι δοριάλωτοι, καὶ ἐκ τούτων πάλιν οἱ ἐμμείναντες πιστοὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, διότι οἱ ἀσπασθέντες τὸν Ἰσλαμισμὸν ἀπέλαυον ὅλων τῶν προνομίων τῶν δορικτητόρων, ἅτε τοῦ κράτους διαιρεθέντος εἰς πιστοὺς καὶ ἀπίστους. Τῶν τελευταίων δὲ τούτων, ἤτοι ὅλων τῶν Χριστιανικῶν φυλῶν, ἄμεσος καὶ ὑπεύθυνος κυβερνήτης ἀνεκηρύχθη ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὅστις ἦτο Ἕλλην. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἡ ἑνότης τῶν φυλῶν, αἵτινες πρὸ τῆς Φραγκοκρατίας ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ἀποκατεστάθη ἐν μέρει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν, ὥστε καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ Χριστιανοὶ διετέλεσαν ὑπὸ κοινὴν θρησκευτικήν, ἐν μέρει δὲ καὶ πολιτικὴν ἀρχήν.

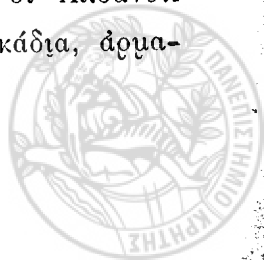
Ἂν δὲ ὁ δεσμός, δι' οὗ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας συνεδέθη τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους τῆς Ἀνατολῆς Χριστιανούς, παρέλυσεν εὐθὺς ὡς οἱ ἰσχυροὶ τῆς Εὐ-

ρώπης ἡγέται ἔβαλον κλῆρον ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν τοῦ δορικτήτορος, ἑκάστη δὲ τῶν φυλῶν τῆς Ἀνατολῆς προέτεινε τὰ ἴδια δίκαια, τὰ ὁποῖα αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις οὐ μόνον ἀνεγνώρισαν ἑκάστοτε, ἐφ' ὅσον ἐξυπηρέτουν τὰς ἰδίας αὐτῶν βλέψεις καὶ τὰ συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ ἐδημιούργησαν ταῦτα πρὸς ἰδίους ἀπωτέρου μέλλοντος σκοπούς, οὐχ ἧττον ὁ δεσμός, ὅστις συνέδεσε καὶ συνδέει Ἕλληνας καὶ Ἀλβανούς, ὡς δεσμὸς κυρίως ΟΜΟΦΥΛΙΑΣ, διέμεινε καὶ θὰ διαμείνῃ ἄρρηκτος παρ' ὅλας τὰς ἐξ Εὐρώπης δολοπλοκίας καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς Πύλης, τὸ μὲν τοῦ κράτους αὐτῆς τὴν συντήρησιν ἐπιδιωκούσης, τὸ δὲ ὄργανον γινομένης τῶν διαθέσεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ξένων κυβερνήσεων. Οὔτε ἦτο δ' εὔκολον νὰ παραλύσῃ ὁ δεσμὸς οὗτος, διότι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουσι κοινὰ οὐ μόνον τὴν καταγωγήν, τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν· διότι πλὴν τῶν Γκέγκηδων, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἀμιγέστερον ὁμολογουμένως ὁμιλεῖται ἡ Ἀλβανική, οἱ Τόσκηδες,

Τσάμηδες καὶ Λιάπηδες εἶναι ἅπαντες δίγλωσσοι, ὁμιλοῦντες μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχερείας τὴν Ἀλβανικὴν καὶ Ἑλληνικήν· παρὰ πάντων δὲ τῶν λογίων Ἀλβανῶν, Χριστιανῶν τε καὶ ἐξισλαμισμένων, πάντοτε διὰ τὸν γραπτὸν λόγον τῆς Ἑλληνικῆς ἐγένετο καὶ γίνεται χρῆσις, ἅτε μὴ ὑπαρχούσης γραπτῆς Ἀλβανικῆς. Τὸν λόγον δὲ τῆς ἐλλείψεως ταύτης δίδει ἡμῖν ἡ Δόρα δ' Ἴστρια, λέγουσα: «Εἰς τὸν Ἀλβανὸν ἡ σπουδὴ » φαίνεται ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ ἀρρενωπὸν » ἦθος τοῦ στρατιώτου. Δι' αὐτὸν ὅλη ἡ δια» νοητικὴ ἀνάπτυξις συνοψίζεται εἰς τὴν ποίη» σιν καὶ τὴν εὐγλωττίαν, εἰς τὰ τραγούδια, τὰ » μεταδίδοντα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν τὰ ἆθλα » τῶν ἡρώων, καὶ εἰς τὸν λόγον τὸν ἐξασφαλί» ζοντα τὴν ἐπιρροήν, τὸν ἐπίσης κραταιὸν ὡς » ἡ φυσικὴ ῥώμη, διότι πολλοί, ὅπως λέγει μία » παροιμία τῶν Τόσκηδων, καὶ τὰ ὄρη δύνανται » νὰ κινήσουν μὲ μίαν των μόνην λέξιν». Καὶ δὲν ἔσχον μόνον ταῦτα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας κοινὰ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀλβανοί. Ἔσχον κοινὰ καὶ βουνὰ καὶ λαγκάδια, ἁρμα-

τωλίκια καὶ κλεφτουριάν, ᾄσματα καὶ δημοσίαν παίδευσιν, μεγάλα ὀνόματα, μεγάλα ἀνδραγαθήματα, μεγάλας θυσίας. Ἔσχον κοινὰ τὰ στρατόπεδα τὰ παρασκευάσαντα τὸν τρισένδοξον πεζικὸν στρατὸν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ κοινὴν τὴν ναυτιλίαν, ἥτις συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν πρώτων τῆς οἰκουμένης, καὶ ἥτις παρήγαγεν — ὄχι ἥρωας — ἀλλ' ἡμιθέους. Τῆς χρυσῆς δὲ ταύτης ἁλύσεως, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν μεταξὺ Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων δεσμόν, οἱ τελευταῖοι καὶ πολυτιμότεροι κρίκοι ἐσφυρηλατήθησαν κατὰ τὸν πολύδοξον ὀκταετῆ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.

Ὁ νέος Ἑλληνισμός, ἡ θαυμαστὴ αὕτη ἀναβίωσις τῶν προηγουμένων μεταπλάσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐδημιουργήθη διὰ τῶν κοινῶν τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων μεγαλάθλων ἀγώνων, διὰ τῆς ἀδελφικῆς συμπράξεως τῶν ἀρειμανίων τέκνων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τῶν ὀρεσιβίων ἐκείνων μαχητῶν ἅμα δὲ καὶ τρομερῶν ναυμάχων, τῶν ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, καὶ τῶν κατ' ἐξοχὴν μαχίμων Ἀλβανῶν, οἵτινες

συνεισέφερον εἰς τὸν κοινὸν κατὰ τῶν τυράννων πανένδοξον ἀγῶνα τόσους ἥρωας ὅσους καὶ μαχητάς. Διότι δὲν συνέπραξαν καὶ συνήθλησαν ἁπλῶς καὶ μόνον μετὰ τῶν Ἑλλήνων οἱ Ἀλβανοὶ εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα, ἀλλ' ὑπῆρξαν κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν οἱ πρωτεργάται καὶ πρωταθληταὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας. Τὰ τέκνα τῆς εὐάνδρου Ἠπείρου, ἥτις ἐγέννησε τὸν Πύρρον καὶ τόσους μετ' αὐτὸν ἥρωας, καὶ ἥτις κατὰ τοὺς μαύρους τῆς δουλείας χρόνους ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῆς μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῶν τυράννων αἱματηρᾶς πάλης, οἱ ἐκλεκτότεροι Ἀλβανοί, οἱ Σουλιῶται, οἱ ἀετοὶ οὗτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, οἵτινες εἶχον πήξῃ τὴν φωλεάν των εἰς τὸ Σοῦλι, πλέον ἢ δικαίως ἐπικληθὲν φωλεὰν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ τελευταῖον κρησφύγετον τῆς ἐλευθερίας, πρῶτοι ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐθνεγερσίας. Ἡ μεγαλειτέρα πολεμικὴ δόξα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ὁ Βαϋάρδος τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἄνευ φόβου καὶ ἄνευ κηλῖδος Μάρκος Μπότσαρης, κατὰ διαταγὴν τοῦ πολε-

μάρχου τοῦ Σουλίου καὶ θείου του Νώτη Μπότσαρη, ἀνεπέτασε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 τὸ λάβαρον τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Ἰωαννίνων ἐνώπιον τοῦ σερασκέρη Ἰσμαὴλ τοῦ Πασσόμπεη. Διὰ τοῦτο ἡ Τουρκομάχος Ἑλλάς, οἱονεὶ ἀναγνωρίζουσα καὶ ἀμείβουσα τὰς μεγάλας ἐθνικὰς ὑπηρεσίας τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ἔσπευσε καὶ ἐνεπιστεύθη τάς τε κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς χώρας εἰς δύο γιγαντομάχους Ἀλβανούς, προχειρίσασα μὲν πρῶτον ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, πρῶτον πολέμαρχον τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, τὸν περικλεᾶ πολέμαρχον τοῦ Σουλίου Νώτην Μπότσαρην, διορίσασα δὲ πρῶτον στόλαρχον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου τὸν λόγῳ μὲν ἁπλοῦν ναύαρχον τῆς Ὕδρας, πράγματι δὲ ἀρχιναύαρχον τοῦ ἀγῶνος, ὅστις τὴν ἀρχιναυαρχίαν κατέκτησε διὰ τῆς ἀπαραμίλλου ἱκανότητος καὶ παρατολμίας, δι' ἧς εἵλκυσεν εἰς ἑαυτὸν οὐ μόνον τῶν συναγωνιστῶν του τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν αὐτοπροαίρετον ὑποταγήν, ἀλλὰ τοῦ κόσμου ὅλου τὸν

θαυμασμόν, τὸν ἀθάνατον, λέγω, Μιαούλην.

Ἐπιτραπήτω μοι δ' ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσω δύο γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐξέχουσιν ὅλων τῶν τροπαίων, ἅτινα χεῖρες ἐνάμιλλοι ἐκείνων τοῦ Σκεντέρμπεη ὕψωσαν κατὰ τὸν ὀκταετῆ τῆς ἐθνεγερσίας ἡμῶν ἀγῶνα, καὶ τὰ ὁποῖα διατρανοῦσι τὴν αὐταπάρνησιν καὶ μετριοφροσύνην, αἵτινες διέκρινον τοὺς Ἀλβανοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνάς των ἐλάμπρυναν τὸν νέον Ἑλληνισμόν. Ὁ Νώτης Μπότσαρης, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ μὲν Πουκεβὶλ λέγει, ὅτι «ἡ ὄψις τοῦ γέροντος τούτου ὁμοίου πρὸς τὰ » ἐρείπια τῆς Ἑλλάδος κατέπλησσεν ὅπως καὶ » ἡ θέα τούτων», οἱ δὲ ἐξισλαμισμένοι Ἀλβανοὶ «Νάτ αἴ ζέζ σὶ Νώτη», ἤτοι «Μαύρ' εἶν' » ἡ νύχτα 'σὰν τὸ Νώτη», ὁ κελαινεφὴς Νώτης, παρ' ὅλην τὴν γεροντικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, ἀκατάβλητος καὶ ἀκόρεστος παντὸς εἴδους πολεμικοῦ ἔργου, ἐκλεχθεὶς ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, δὲν ἐδέχθη «τὸ μινιστέριον τῶν πολεμικῶν τῆς Ἑλλάδος», τὸ ὁποῖον ἀνέθεσαν αὐτῷ μιᾷ ψήφῳ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους κατὰ

τὴν πρώτην ἐν Ἐπιδαύρῳ τῷ 1821 συνέλευσιν, διώκων δὲ — τιμὴν καὶ οὐχὶ τιμὰς — ὕψωσεν ἐν Μεσολογγίῳ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, ὡς Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς περιδόξου φρουρᾶς, εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον τῆς μεγαλουργίας, καὶ παρέσχε σπάνιον παράδειγμα ἐξόδου διὰ μέσου τῶν πολεμίων. Περὶ τῆς αὐταπαρνήσεως δὲ καὶ τῆς μετριοφροσύνης τοῦ Μιαούλη ὁ Jurien de la Gravière λέγει· «ὁ Μιαούλης ἐκεῖνος, ὅστις ἐν ἄλλοις καιροῖς ἠδύνατο νὰ εἶνε ἀντίζηλος τοῦ Ruyter καὶ τοῦ Duquesne (περιωνύμων ναυάρχων τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Γαλλίας ἐν τῇ 17ῃ ἑκατονταετηρίδι), κατῆλθε μετ' ἀρχαϊκῆς μετριοφροσύνης ἀπὸ τῆς τάξεως τοῦ ναυάρχου εἰς τὴν τοῦ ἁπλοῦ πλοιάρχου, ἵνα ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν λόρδον Κόχραν».

Ἀλλὰ δὲν συνεσφίχθησαν κατὰ τὸν ὀκταετῆ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα οἱ ἑνοῦντες Ἕλληνας καὶ Ἀλβανοὺς πολυποίκιλοι δεσμοὶ μόνον μετὰ τῶν Ἀλβανῶν ἐκείνων, οἵτινες μὴ ἀποκαρτερήσαντες ἐκ τῶν ἀνηκούστων δεινῶν τῆς κατακτήσεως παρέμειναν ἐν μέσῳ τῶν δελεα-

στικωτέρων παροχῶν καὶ τῶν φρικαλεωτάτων καταπιέσεων πιστοὶ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν διάστασις, λόγῳ τῆς διαφορᾶς τοῦ θρησκεύματος, εἶχεν ἤδη ἱκανῶς ἐλαττωθῇ, τῆς ἐλαττώσεως ἀρξαμένης ἀπὸ τῶν πρώτων σημείων τῆς παρακμῆς τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους, καὶ χωρούσης κατ' εὐθὺν λόγον πρὸς ταύτην εἰς τὴν ἐκμηδένισιν αὐτῆς. Αἱ πολλαπλαῖ λοιπὸν σχέσεις, εἰς ἃς περιῆλθον οὐ μόνον μετὰ τῶν Χριστιανῶν Ἀλβανῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐξισλαμισμένοι Ἀλβανοί, οἷαι: Τὸ κατὰ τὴν 6ην Φεβρουαρίου 1821 ἐν Σουλίῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πολεμάρχου Νώτη Μπότσαρη συγκροτηθὲν συμβούλιον, τοῦ ὁποίου μετέσχον οὐ μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν Ταχὴρ Ἀμπάζης, Ἄγω Μπεσιάρης, Σελλικτὰρ Πώττας, Τσέγκω Μπέης, Μούρτω Τσάλης, Ἑλμὰζ Μέτσος, Σουλεϊμὰν Μέτος, Λιάζε Λιουλέχης, Χασὰν Μπελιούσης καὶ Ντέμης Σάλιτσης, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ

ἀπεφασίσθη νὰ διασκορπισθῶσιν ἅπαντες καὶ ὑποκινήσωσι γενικὴν τοῦ ἔθνους ἐξέγερσιν· τὸ ἐν Βραχωρίῳ συνέδριον, ὅπερ συνεκάλεσεν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθισαν οἱ πληρεξούσιοι πολλῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν, καὶ ἡ μεγάλη ἡμέρα, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων ἑνότητος, ἡ 15 Νοεμβρίου 1821, καθ' ἣν ὁ «ἀετὸς τῆς Σαμόνιβας», ὁ Μάρκος Μπότσαρης, ἔχων ὑπὸ τὰς νικηφόρους σημαίας του τοὺς Ταχὴρ Ἀμπάζην, Ἄγω Μπεσιάρην καὶ Ἑλμὰζ Μέτσον, ἄγοντας τοὺς ἐξισλαμισμένους Ἀλβανούς, οἵτινες δὲν ἠνωχλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, καὶ δύο χιλιάδας Τόσκηδας, προσέβαλε τὸν ὑπὸ τὸν Ἰσμαὴλ Πασσόμπεην πολυάριθμον Τουρκικὸν στρατὸν καὶ ἐπυρπόλησε τὴν Ἄρταν· αἱ τοιαῦται, λέγω, σχέσεις, εἰς ἃς περιῆλθον μετά τε τῶν Χριστιανῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐξισλαμισμένοι Ἀλβανοὶ συνέσφιξαν καὶ αὖθις τοὺς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῆς διακρίσεως, ὑπάρχοντας

δεσμούς. Ὁ δὲ ἡρωϊσμός, μεθ' οὗ ἐπάλαισαν διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος τόσον οἱ Χριστιανοὶ Ἀλβανοὶ ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἐνεστάλαξεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐλευθερωτὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ παρώρμησεν οὐ μόνον ν' ἀτενίζωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἑλκύωνται πρὸς ταύτην. Ἀποδείξεις δὲ τούτων ἔστωσαν τὰ ἑξῆς: Ὁ Περραιβός, ἀφηγούμενος τὰ κατὰ τὴν πολυδάκρυτον μάχην τῶν Ἀθηνῶν τῆς 24 Ἀπριλίου τοῦ ἀπαισίου ἔτους 1827, καθ' ἣν ἔπεσον πάντες σχεδὸν οἱ μετασχόντες αὐτῆς Σουλιῶται καὶ ἐζωγρήθη—ἀφοῦ συνετρίβη ὁ δεξιὸς αὐτοῦ βραχίων—ὁ διάσημος μεταξὺ τῶν ὁπλαρχηγῶν τοῦ Σουλίου Γιωργάκης Δράκος, λέγει: «**Διὰ τὴν ἀπελευ-**
»**θέρωσιν τοῦ Δράκου πολλοὶ** ΦΙΛΟΙ **του**
»**Τουρκαλβανοί, καὶ ἄλλοι ἐκ τῆς φήμης**
»**τοῦ ἀνδρὸς ἐρεθιζόμενοι ἐμεσίτευσαν·** ἀλλ'
»ὁ Ἀρχιστράτηγος, τἀναντία φρονῶν ὑπεσχέ-
»θη κατ' ἐπιφάνειαν νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ
»ἰατρευθῇ εἰς τὴν Εὔβοιαν· καθ' ὁδὸν ὅμως

» ἐθανάτωσαν αὐτὸν οἱ φύλακες διὰ προσταγῆς
» του, κοινολογήσαντες ὅτι ἔγινεν αὐτόχειρ διὰ
» τοῦ ὅπλου ἑνὸς φύλακος. Πολλοὶ πρὸς τού-
» τοις ὡμολόγησαν ὅτι δὲν ἐδέχετο ἀντιφάρμα-
» κον τῆς πληγῆς του, νομίζων περιττὴν καὶ
» κατῃσχυμμένην εἰς τὸ ἑξῆς τὴν ὕπαρξίν του».
Ὁ αὐτὸς δὲ Περραιβός, ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὸν Διάκον, σημειώνει τὰ ἑξῆς: «Συλλαμβάνεται
» τέλος πάντων ζῶν. **Οἱ συλλαβόντες αὐτὸν**
» **ἦσαν Τουρκαλβανοί,** οἵτινες, ἀφοῦ τὸν ἐ-
» πρόσφεραν εἰς τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην, ἔλαβαν
» ἀνταμοιβάς. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἐπλη-
» γώθη μὲ τὴν πιστόλαν ἀπὸ τὸν ἴδιον· μολον-
» τοῦτο **ἐπαρακάλεσε** τὸν Βρυώνην νὰ μὴ τὸν
» θανατώσῃ εἰπών: «**Εἶνε κρῖμα νὰ ἀποθνή-**
»» **σκουν τοιαῦτα παλληκάρια».** Ὁ ΒΡΥΩΝΗΣ
» ἤθελε νὰ τὸν ἰατρεύσῃ τὸν Διάκον καὶ
» νὰ τὸν ΕΛΕΥΘΕΡΩΣῌ· ἀλλ' ὁ Μεχμὲτ πασ-
» σᾶς τὸν ἐβίασε νὰ τὸν ψήσῃ ζῶντα, ἐπειδὴ
» ἐσκότωσε τοὺς πλέον ἀνδρείους καὶ σημαν-
» τικοὺς Μωαμετάνους, καὶ ὅτι ἂν τοῦτο δὲν
» πράξῃ, μέλλει νὰ γράψῃ κατ' αὐτοῦ εἰς τὸν

———

» ἀρχιστράτηγον, τὸν Χουρσίτ. Τούτους τοὺς » λόγους ἀκούσας ὁ Διάκος, ἀπεκρίθη: «Δὲν » »μὲ φοβίζετε, βρωμερόσκυλα, μὲ τὸ νὰ μὲ ψή » σετε ζωντανόν . . . ». **Οἱ Ὀθωμανοὶ ὀργι-» σθέντες διὰ τὰς τόσας ὕβρεις τὸν ἐσούβλι-» σαν** ἐκτὸς τῆς Λαμίας, καὶ ἀφοῦ ὕψωσαν τὸ » σῶμά του ἀπὸ τὴν γῆν, ἤρχισαν νὰ τὸν πυ-» ροβολοῦν ἀδιακόπως, ὥστε τὸ κατεπλήγωσαν » πανταχόθεν, φοβούμενοι μήπως ἀναστηθῇ...». Τὰ δύο μεγάλα ταῦτα παραδείγματα ἀρκοῦσι βεβαίως πρὸς ἀναντιπόδεικτον ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν λόγων ἡμῶν. Ἐλάβομεν δὲ ταῦ-τα κατ' ἐκλογὴν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἔκ τε τῆς ἱστορίας καὶ ἐκ παραδόσεων, πρὸς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου κυρίως σχετικῶν, ἵνα διὰ μὲν τοῦ δευτέρου ἐλαφρύνω-μεν τὴν μνήμην τοῦ στρατάρχου τῶν ἀνδρείων Γκέγκηδων, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Πουκεβὶλ λέγει, ὅτι ὑπῆρξε «προβλεπτικὸς στρατηγὸς ὅσον καὶ » ἀνδρεῖος στρατιώτης», τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη, τῆς εἰδεχθῶς σκληρᾶς πράξεως, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνευ κριτικῆς καὶ μόνον κατὰ τὴν κοινὴν

δόξαν ἢ πρόληψιν, καὶ ταύτην μὴ διηκριβωμένην, ἱστοριογραφήσαντες ἐβάρυνον αὐτόν τε καὶ μετ' αὐτοῦ σύμπαντας τοὺς ἐξισλαμισμένους Ἀλβανούς, διὰ δὲ τοῦ πρώτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα παρατηρήσωμεν «εἰς τοὺς διδάσκοντας τὴν » ἐλευθέραν Ἑλλάδα νὰ φυτεύῃ ἡσύχως τὰ λά- » χανά της, μηδεμίαν νὰ ἔχῃ ἐθνικὴν φιλοδο- » ξίαν, μηδεμίαν μέριμναν περὶ τῶν δούλων ἀ- » δελφῶν», ὅτι, ἂν σήμερον φύεται χόρτος ἐπ' αὐτῆς, τοῦτο ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ τίμιον αἷμα ἐκείνων, «ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ὁ- » ποίων διεκρίνοντο καὶ ἐπλειονοψήφουν οἱ Ἕλ- » ληνες», διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος, ὀφείλεται, λέγω, εἰς τὸ τίμιον αἷμα τῶν Σουλιωτῶν καὶ λοιπῶν Ἀλβανῶν, τὸ ὁποῖον ἀφειδῶς χυθὲν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ἀπέσβεσε τὰ ἐγκαύματα τῶν ὁπλῶν τῶν ἵππων τῶν Σπαχήδων καὶ κατήρδευσεν αὐτήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα ὑπομνήσωμεν τοὺς εἴτ' ἐλαφρῶς εἴτε βαρέως πατοῦντας τὴν γῆν τῆς πρωτευούσης τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, τὴν γῆν τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι τὸ Λιάμποβον καὶ τὰ Γραμμενοχώρια,

τὸ Μέτσοβον καὶ τὰ Ἰωάννινα, τὸ Πρεμέτι καὶ τὸ Μονοδένδρι, τὴν Κορυτσᾶν καὶ τὸ Κεστοράτι, τὸ Ζαγόρι καὶ τὸ Μοναστῆρι (Βιτώλια) κτλ., τὰς γενεθλίους ταύτας πόλεις τῶν ἐλευθερωτῶν καὶ εὐεργετῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὁλόκληρον τὴν ἄνω Ἀλβανίαν, τὴν χώραν τῶν ἀνδρείων Γκέγκηδων, ἡ ὁποία ἐγέννησε τὸν Σκεντέρμπεην καὶ τοὺς Γκιουλέκηδες, αὐτὸ τὸ Σοῦλι τὸ **ἀπάτητο**, τὸ πατεῖ εἰσέτι ὁ ποὺς τοῦ κατακτητοῦ (1). Ἀποδείξεις δὲ

(1) Ὁ Παπαρρηγόπουλος περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς 24 Ἀπριλίου γράφει: «Τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24 » ἐγένετο ἡ πρὸ τοσούτου χρόνου ἀπαιτουμένη ὑπὸ » τῶν δύο στρατηγῶν ἔφοδος κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρα» τοπέδου ἀπὸ Φαλήρου. Ἀλλὰ τοσοῦτον κακῶς διέ» ταξαν τὰ πράγματα, ὥστε ἀντὶ θριάμβου κατήνεγκον » κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν ὀλεθριωτάτην τῶν πληγῶν, » ὅσας ὑπέστη αὕτη κατὰ τὰ ἀπαίσια ἐκεῖνα ἔτη. Οἱ » ἄνδρες ἡμῶν διαταχθέντες νὰ προέλθωσιν εἰς σφαγὴν » προφανῆ, ἐβάδισαν ἀπτοήτως πρὸς τὸν θάνατον. Ὅλοι » σχεδὸν οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ γενναιότατοι τῶν Κρητῶν » ἔπεσον, 1,500 μαχηταί, οἱ κράτιστοι τῆς Ἑλλάδος· » ἐκ τῶν 26 φιλελλήνων, οἵτινες παρευρέθησαν εἰς τὸ » πυκνότερον τοῦ Ἀγῶνος, διεσώθησαν 4· ἐκ τῶν 300 » τακτικῶν 29. Αὐτὴ τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἔξοδος, καθ' » ἑαυτὴν δὲν ἐπήγαγε τοσαύτην φθοράν. Ἐκεῖ, περὶ » Φάληρον ἐχάσαμεν τὸν Ἰωάννην Νοταρᾶν, τὸν Λάμπρον » Βέϊκον, τὸν Γεώργιον Δράκον, τὸν Γεώργιον Τζαβέλ» λαν, τὸν Ἀθανάσιον Τούσιαν Βότσαρην, τὸν Ταγμα-

τῆς ῥοπῆς καὶ τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα πρόκειται οἱ Γκιουλέκηδες, οἱ ὁποῖοι ὕψωσαν ἐπὶ Κωλέττου τὴν σημαίαν τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεως τῆς Ἀλβανίας, καὶ ἐκλόνησαν τὴν Ὀσμανικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ αἱ κατὰ τὸ 1859 συνεννοήσεις τῶν Μπένδων τῆς ἄνω Ἀλβανίας, καὶ ὅλαι αἱ κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη γνωσταὶ καὶ αἱ πλειότεραι ἄγνωστοι καὶ κρύφιαι, λόγῳ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἀλβανίας. Τὸ ὅτι δὲ οἱ Γκιουλέκηδες ἀπέτυχον, καὶ οἱ Μπένδες περιωρίσθησαν καὶ περιορίζονται μόνον εἰς ἁπλᾶς συνεννοήσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶνε λόγοι ἀπογοητεύσεως διὰ τὸ

» τάρχην τοῦ τακτικοῦ Ἰγγλέσην· καὶ ἐκεῖ ἐχάθη πᾶσα
» ἡ Στερεὰ Ἑλλάς . . .».

Ἡ δὲ δημώδης ποίησις ἀπηθανάτισε τὸν ἡρωισμὸν καὶ τὸ κάλλος τοῦ διασημοτάτου τῶν κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν πεσόντων Σουλιωτῶν διὰ τοῦ ἑξῆς διστίχου:

Τίνος εἶν' τἄσπρα τὰ κορμιὰ στὸ Σένιο * ξαπλωμένα;
Μή ν' εἶνε τοῦ Σουλιώτωνε, μή ν' εἶν' τοῦ **Λάμπρο-Βεΐκου!**

* Σένιο, λόφος τῶν Νυμφῶν.

μέλλον, ἀφοῦ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους διδάσκει, ὅτι τοῦτο οὐδέποτε διηλλάγη μετὰ τοῦ δεσποτισμοῦ.

Ἂν οἱ ἀγέρωχοι Μπένδες τῆς Ἀλβανίας, οἱ πραγματικοὶ οὗτοι αὐτῆς κυρίαρχοι, ἀνέχωνται εἰσέτι νὰ ἐπισκιάζῃ αὐτοὺς καὶ τὴν εὔανδρον χώραν των ἡ σκιὰ τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας— διότι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη μόνον σκιὰ ταύτης ὑπάρχει ἐν Ἀλβανίᾳ—οἱ δὲ ἀπόγονοι τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους δὲν ἀνέλαβον εἰσέτι νὰ ὁδηγήσωσι τὰ **Ἑλληναλβανικὰ** τάγματα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος εἰς τὰ ἔνδοξα πεδία τῆς Ἠπείρου, τὰ ὁποῖα ἔθρεψαν τοὺς προγόνους αὐτῶν, καὶ ἐγκλείουσι τοὺς τάφους των, καὶ τὰ ὁποῖα οἱ πατέρες αὐτῶν ἐπότισαν διὰ τοῦ αἵματός των, καὶ εἰς τοὺς πολυποθήτους καὶ τρισενδόξους βράχους τοῦ Σουλίου· ἂν οἱ ἀπόγονοι τῶν πρωταθλητῶν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος δὲν ἀνέλαβον εἰσέτι νὰ συμπληρώσωσι τὸ μέγα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἔργον, δὲν εἶνε ταῦτα σημεῖα ἀδυναμίας, ἀλλὰ προσωρινῆς συνθήκης, τὴν ὁποίαν θὰ σχίσῃ ὁ κοινὸς

πόθος τῆς ἑνώσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας, εὐθὺς ὡς οἱ καιροὶ φανῶσιν εὔθετοι.

Συμβαίνει ἐν Ἀλβανίᾳ σήμερον ὅ,τι συνέβαινεν ἐν εὐρυτέρῳ κύκλῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους δουλείας· ὅπως καὶ τότε, τὸ ἔθνος δὲν ἔπαυσε νὰ γεννᾷ ἄνδρας, οἵτινες ἠδύναντο νὰ μεταβάλωσι τὰς τύχας αὐτοῦ, πλὴν οὔτε οἱ ἁρματωλοὶ καὶ κλέφτες, οἱ ὁποῖοι τοσάκις συνέτριψαν τοὺς στρατοὺς τοῦ τυράννου καὶ ἦσαν πάντοτε ἕτοιμοι νὰ δράξωνται τῆς καταλλήλου εὐκαιρίας ἵν' ἀποκαταστήσωσι τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν γενέτειραν αὐτῆς γῆν, οὔτε οἱ Σουλιῶται, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἔκλιναν τὰς ὑπερηφάνους αὐτῶν κεφαλὰς πρὸ τῆς ἡμισελήνου, ἤρκεσαν ν' ἀπελευθερώσωσι τὸ ἔθνος, ἀλλ' ἐδέησε ν' ἀνατείλῃ ἡ ἀθάνατος ἡμέρα τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως, ἵνα τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος θριαμβεύσῃ καὶ αὖθις ἐναντίον ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ὑπολογισμῶν,—οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, τὸ ἔθνος, ἐλεύθερον καὶ δοῦλον, δὲν ἔπαυσε νὰ γεννᾷ ἄνδρας, οἵτινες συναισθάνονται ἐν ἑαυτοῖς τό-

σον τὴν ὑποχρέωσιν ὅσον καὶ τὴν δύναμιν ν' ἀποκαταστήσωσι τοῦτο ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ ἐλευθερίᾳ καὶ τῇ πολιτικῇ ἑνότητι, ἥτις ἀείποτε ἀνέδειξεν αὐτὸ μέγα καὶ ἀήττητον. Ὑπάρχουσιν εἰς τὴν πυκνὴν χορείαν τῶν Μπέηδων τῆς Ἀλβανίας, τῶν λεόντων τούτων τῆς Ἀλβανίας, πλεῖστοι, οἵτινες ὑπὸ τὰ τουρκόφωνα αὐτῶν ὀνόματα κρύπτουσιν ὡς ὁ Σκεντέρμπεης τὸν Γεώργιον Καστριώτην, καὶ πλειότεροι, οἱ ὁποῖοι ὡς ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ὁ ἀρείτολμος τῆς Κρόϊας φρούραρχος, ὅστις, καίτοι γεννηθεὶς ἐκ μητρὸς Ὀθωμανίδος καὶ ἀνατραφεὶς ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ, οὐδὲν ἧττον ἠκολούθησε τὸν ἔνδοξον θεῖόν του εἰς τὸν κατὰ τῶν τυράννων ἀγῶνα, καὶ βαπτισθεὶς ἀπέβαλε τὸ τουρκόφωνον ὄνομα Χάμζας ὀνομασθεὶς Βρανῆλος ἢ Βρανᾶς, ὑπάρχουσι πλειότεροι, οἵτινες, ὡς ὁ Βρανᾶς, δὲν ἀναμένουσιν ἢ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν θὰ εὐδοκήσῃ ὁ Θεός, ἵνα λάβωσι τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Καὶ δὲν ἀναμένουσιν ἁπλῶς ὅσον οἱ πρῶτοι τόσον καὶ οἱ δεύτεροι, ἀλλὰ καὶ προετοιμάζουσι τὴν ἀπο-

κατάστασιν τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν ἑνότητος, ἀοράτως εἰς πονηροὺς ὀφθαλμούς, μετὰ τῶν ἀπογόνων τῶν πρωτεργατῶν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, τῶν ἡρώων τοῦ Σουλίου καὶ τῶν ἡμιθέων τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν.

Γ'.

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὰ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κράτους.

Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἐθνολογικῶς εἶνε κρᾶμα Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ ἐποικήσεων, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῆς εἰς κράτος οὐ μόνον ὁ λαός, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγῳ γένους, πολεμικῆς ἀρετῆς, ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ πλούτου ἐπιφανέστατοι αὐτῆς ἄνδρες προεθυμήθησαν νὰ συνδέσωσι τὰς οἰκογενείας των μετὰ τῶν ἐνδοξοτέρων Ἀλβανῶν. Καὶ ἰδού, οἱ Μποτσαραῖοι συνδεόμενοι δι' ἐπιγαμιῶν μετὰ τῶν Δεληγιανναίων, Κοντογιανναίων, Σισίνηδων κ.τ.λ., οἱ Τζαβελλαῖοι μετὰ τῶν Κολοκοτρωναίων, Ῥάλληδων, Κριεζώτηδων, οἱ Μιαούληδες μετὰ τῶν Πετράκη, Βλαχοπούλου, Κουμπάρη, οἱ Τομπάζη-

δες μετὰ τῶν Μαυροκορδάτου, Μπαλτατζῆ, Κολιάτσου, οἱ Κουντουριῶται μετὰ τῶν Κανακάρη, Κοντοσταύλου, Καλλέργη, Νεγρεπόντε, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ὁ πληθυσμὸς δὲ αὐτῆς ἀποτελεῖται ἀναμφισβητήτως κατὰ μέγα μέρος ἐξ Ἀλβανῶν, εἴτε κατεχόντων τὰ ὑπὸ τῶν πρώτων ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐποικήσεων παραχωρηθέντα εἰς τοὺς προγόνους αὐτῶν ἢ καταληφθέντα παρὰ τούτων διαμερίσματα, εἴτε ἀσκούντων τὰ ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐθνικῶν γαιῶν δικαιώματα κυριότητος, ἅτινα ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς παρεχώρησεν αὐτοῖς ὑπὸ τὸν τύπον τῶν προικοδοτήσεων, τὰς ὁποίας, ὡς καὶ τὰς μηνιαίας χρηματικὰς χορηγίας—τὰς συντάξεις—ἀπένειμεν εἰς τοὺς Ἀλβανούς, οἱονεὶ ὡς ἀντισήκωμα τῶν μεγάλων αὐτῶν θυσιῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς. Οὕτω λοιπὸν οἱ Ἀλβανοὶ εἰσὶν ἐγκατεστημένοι ἀνὰ τὴν Στερεάν, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους.

Ἡ δὲ διοίκησις τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐνησκήθη καὶ ἐνασκεῖται ἀπὸ κοινοῦ ὑπό τε τῶν

Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων, οὐ μόνον ἐν τῇ διευθύνσει τῶν δύο στρατιωτικῶν τῆς χώρας ὑπουργείων, ἐν ᾗ καὶ πλειονοψηφοῦσιν οἱ Ἀλβανοὶ διὰ τῶν Κωλέττου, Κουντουριώτου, Δ. Βούλγαρη καὶ Γ. Βούλγαρη, Τζαβέλλα, Δ. Νώτη Μπότσαρη καὶ Δ. Μάρκου Μπότσαρη, Σπυρομήλιου, Ἀρτέμη Μίχου, Μέξη, Ν. Μπουντούρη καὶ Δ. Μπουντούρη, Δράκου, Παλάσκα, Τομπάζη, Σαχίνη, Γρίβα, Καραϊσκάκη, Μπούμπουλη, Δ. Σαχτούρη καὶ Κ. Σαχτούρη, Ἐπαμεινώνδα Κριεζῆ καὶ Δ. Κριεζῆ καὶ Τσαμαδοῦ, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι κατ' ἐπανάληψιν ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῶν ὑπουργείων τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατιωτικῶν τῆς χώρας δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους διοικητικοὺς κλάδους. Διότι οἱ Ἀλβανοὶ ἐκ τῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιμιξίας αὐτῶν παρέλαβον, ἀντὶ τοῦ κατ' ἐξοχὴν μαχίμου αὐτῶν πνεύματος, ὅπερ μετέδωκαν εἰς αὐτούς, τὰ εὐγενέστατα αἰσθήματα τῆς φιλοπατρίας, τῆς φιλομαθείας καὶ τῆς εὐνομίας, ἅτινα διέπλασαν τὸν χαρακτῆρα αὐ-

τῶν καὶ ἀνέδειξαν οὐ μόνον στρατιωτικοὺς ἐπιστημονικῶς μεμορφωμένους, ἐπιστήμονας καὶ ἐν γένει λογίους ἐξέχοντας, ἀλλὰ καὶ πολιτικοὺς ἐπιφανεῖς, ὡς τοὺς πρωθυπουργοὺς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος Κωλέττην, Κουντουριώτην, Τζαβέλλαν, Κριεζῆν, Μιαούλην καὶ Βούλγαρην. Ὁ τελευταῖος δὲ οὗτος, ὁ ἀρχικὸς καὶ ἀκέραιος Ὑδραῖος, ὀκτάκις κατέλαβε τὴν προεδρίαν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὁλόκληρον ὑπῆρξεν ὁ ζωτικώτατος παράγων τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας. Εἰς Ἀλβανοὺς δὲ ἐπεδαψιλεύθη ἡ ὑπερτάτη τιμὴ νὰ κομίσωσι τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πρῶτον αὐτῆς βασιλέα, διότι ἐκ τῆς τριμελοῦς ἐκείνης πρεσβείας οὐ μόνον ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Μπότσαρης ἦσαν Ἀλβανοί, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πλαπούτας ἦτο τέκνον τῆς Παλούμπας, ἱστορικοῦ Ἀλβανικοῦ τῆς Γορτυνίας χωρίου. Καὶ Ἀλβανὸς ἐπίσης ἐτιμήθη πρῶτος μεταξὺ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτῆρος, ὅστις περιέβαλε τὰ στήθη τοῦ Μιαούλη.

Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν δ' ὅμως νὰ μὴ παραχωρήσῃ τὰ πρωτεῖα εἰς ὅλας τὰς τιμὰς καὶ τἀξιώματα εἰς τοὺς πρωτεργάτας τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ἡ Ἑλλάς; Ἀφοῦ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἀσιάτας Τούρκους, οἵτινες μετὰ τὴν τελευταίαν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων αὐτῆς παρέμειναν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐταύτισαν τὴν τύχην των μὲ τὴν τύχην καὶ τὸ μέλλον αὐτῆς, οὐ μόνον θρησκευτικὴν ἰσότητα παρέσχεν, ἀλλὰ καὶ πολιτικὴν τοιαύτην· ἰδοὺ δὲ οἱ Μπένδες τῆς Θεσσαλίας, Τοῦρκοι ἀπόγονοι τῶν ἐξ Ἀσίας ἐπιδραμόντων κατακτητῶν, παρακαθήμενοι ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν ὁμοφύλων καὶ ὁμοθρήσκων αὐτῶν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ἑλλήνων, ἰσότιμοι πρὸς τοὺς λοιποὺς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἀντιπροσώπους, συσκεπτόμενοι δὲ καὶ μεριμνῶντες περὶ τῆς εὐημερίας καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς!

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν τὸ πνεῦμα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ φυσικῶς ἐξελισσόμενον κατέστησε τοὺς Ἀλβανοὺς συνεργάτας αὐτοῦ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ

— χωρὶς ν' ἀφομοιώσῃ αὐτοὺς — ὅπως ἀναισχύντως ὅσον καὶ ψευδῶς οἱ πολέμιοι τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἑνότητος ἰσχυρίζονται, διότι ὁ χαρακτὴρ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, οὕτως εἰπεῖν, λόγῳ τοῦ ἀπολιτίστου τῶν Ἀλβανῶν, διαφέρει, κατὰ βάθος δέ, ὡς ἐκ τῆς ΟΜΟΦΥΛΙΑΣ, εἶνε ὁ αὐτός, εἶνε ΟΜΟΙΟΣ, συνεπῶς δὲ καὶ διάθεσις ἐὰν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τοιαύτης ἐνεργείας, δὲν ὑπάρχει μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν ἡ ἀναγκαία προϋπόθεσις τῆς ἀφομοιώσεως, ἡ ἀνομοιότης, τῆς ὁποίας νὰ ἐπιζητηθῇ ἡ ἀφομοίωσις, ἡ δὲ κατ' ἐπιφάνειαν ὑπάρχουσα ἀνομοιότης αἴρεται οὐχὶ δι' ἀφομοιώσεως, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ. Αὕτη δὲ ἡ καὶ σήμερον ἔτι, ὡς μὴ ὤφελε, μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν ὑπάρχουσα διαφορὰ ἐξώθει καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τοὺς κατοίκους τῆς κυρίως Ἑλλάδος, καὶ δὴ τοὺς προνομιούχους πολίτας τοῦ κλεινοῦ τῆς Παλλάδος ἄστεως, τῶν Ἀθηνῶν, ν' ἀποκαλῶσι βαρβάρους τοὺς ὁμοφύλους αὐτῶν Ἰλλυριούς τε

('Αλβανοὺς) καὶ Μακεδόνας καὶ Θρᾶκας καὶ ἐν γένει πάντα εἴτε ἀλλόφυλον εἴτε καὶ ὁμόφυλον οὐ μόνον πάντῃ ἄμοιρον πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ μὴ ὁμοίως πεπολιτισμένον. Διότι τὸ δαιμόνιον ἐκεῖνο πτολίεθρον, ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος, «τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκεν, ὡς εἶπεν ὁ Ἰσοκράτης, μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν τεκμήριον εἶναι». Παρῆλθεν ὅμως ἀνεπιστρεπτεὶ ἡ ἐποχὴ οὐ μόνον τῆς διακρίσεως ταύτης τῶν Ἑλλήνων εἰς πεπολιτισμένους (Ἕλληνας) καὶ ἀπολιτίστους (βαρβάρους), ἀλλὰ καὶ ἐκείνη τῶν ἑτεροχθόνων καὶ αὐτοχθόνων, τὸ στίγμα τοῦτο τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Πᾶς δὲ 'Αλβανός, καὶ δὴ καὶ αὐτὴ ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ 'Αλβανία, προσφυῶς λίαν δύναται νὰ ἐπιρρίψῃ κατὰ πρόσωπον παντὸς ἐθνοκτόνου, ἀκριτομύθου καὶ ἀμετροεποῦς ὑβριστοῦ της, μιμουμένη τὴν μητέρα τοῦ νικητοῦ τῆς Σαλαμῖνος (1), τὰ ἑξῆς:

(1) Ἀβρότονον Θρῄισσα γυνὴ γένος· ἀλλὰ τεκέσθαι τὸν μέγαν Ἕλλησί φημι Θεμιστοκλέα. (Πλούταρχος).

«**Ναί!** εἶμαι ἡ βάρβαρος **᾿Αλβανία** (**᾿Ιλ-**
»λυρία)· ἀλλ᾿ ἐνταυτῷ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ
»**Σκουφᾶ** καὶ τοῦ **Κουντουριώτη**, τοῦ **Μπό-**
»**τσαρη** καὶ τοῦ **Μιαούλη**, τοῦ **Καραϊσκάκη**
»καὶ τοῦ **Σαχτούρη**, τοῦ **Τζαβέλλα** καὶ τοῦ
»**Τομπάζη**, καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἡρώων
»καὶ εὐεργετῶν καὶ πνευματικῶν σκαπανέων
»τοῦ νέου **῾Ελληνισμοῦ**, τοὺς ὁποίους ὁ
»ἀείμνηστος **Πορφύριος ΕΘΝΑΡΧΑΣ**
»ἀπεκάλεσε τύψας διὰ τῆς ποιμαντορικῆς
»ῥάβδου του τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ὁ **Α΄**
»τῆς ἐλευθέρας **῾Ελλάδος Βασιλεὺς** ἐπά-
»τει, καὶ τὴν ὁποίαν εἶχον ποτίση καὶ δο-
»ξάση τὰ τέκνα **ΜΟΥ** διὰ τοῦ αἵματός
»των».

«**Ναί! ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ**, εἶπεν ὁ
»τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν ἐξ ὀνόματος
»συμπάσης τῆς **῾Ελληνικῆς** πατρίδος δοὺς
»εἰς τὸν **Μάρκον ΜΟΥ**, ὅτε, τελουμένης
»τῆς ἀνακομιδῆς τῶν ὀστῶν τοῦ **Μάρκου**
»**Μπότσαρη**, ὁ **Βασιλεὺς** **῎Οθων** ἐξέφρασε
»τὴν ἔκπληξίν του δι᾿ ὅσα ὁ ἐπιτάφιος ῥή-

» τωρ εἶπεν ὑπὲρ **ΕΜΟΥ** καὶ τῶν τέκνων
» **ΜΟΥ**. — **Ναί!** — ἀνέκραξεν ὀργίλως ὁ
» **Πορφύριος**, ἐπιβεβαιῶν τοὺς λόγους τοῦ
» ῥήτορος, — **ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ! Η**
» **ΑΛΒΑΝΙΑ ΕΓΕΝΝΗΣΕ ΤΟΥΣ**
» **ΕΘΝΑΡΧΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΣΟΥ!**
» Ἐπειδὴ δ' ὁ **Βασιλεὺς** ἐκεῖνος, εἰς ὃν οἱ
» δίκαιοι ὅσον καὶ βαρεῖς οὗτοι λόγοι, ὁ
» κεραυνὸς οὗτος ὁ ἐκ τῶν χειλέων τοῦ
» ἐπικηδείου τοῦ **Μάρκου ΜΟΥ** ῥήτορος
» ἐξελθὼν καὶ τὴν **Ἑλληνικὴν** καρδίαν τοῦ
» **Ὄθωνος** βαρέως τραυματίσας, ἐπειδή, λέ-
» γω, ὁ **Βασιλεὺς** ἐκεῖνος, ὑπὸ τῶν λόγων
» τοῦ πρῴην **Ἱεράρχου ΜΟΥ** πληγείς, ἐν
» καταπλήξει διατελῶν ἔτεινε μηχανικῶς
» τὴν δεξιὰν καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν **Κώστα-**
» **Μπότσαρην** παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν μαύ-
» ρην σφαῖραν, ἥτις ἔθραυσε τὸ λευκότερον
» μέτωπον τοῦ **Ἀγῶνος** καὶ ἔσβυσε τὸ πε-
» ριλαμπέστερον ἄστρον τοῦ νέου **Ἑλληνι-**
» σμοῦ, καὶ τὴν ὁποίαν διὰ τῆς ἰδίας του
» χειρὸς εἶχε πρὸ μικροῦ ἐξαγάγῃ ἀπὸ

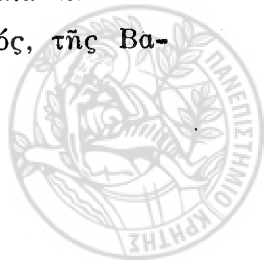

» τὸ κρανίον τοῦ **Μάρκου ΜΟΥ**, ὁ ἐκ
» τῶν φρικαλέων τῆς **Ἐπαναστάσεως** σκη-
» νῶν ἐκτετραχυμμένος **Ἱεράρχης**, τὴν κί-
» νησιν τοῦ **Βασιλέως** παρεξηγήσας, ἐστρά-
» φη πρὸς τοὺς ἐκπεπληγμένους παρεστῶ-
» τας καὶ βρυχώμενος πλέον ἀνεβόησεν:
» **ΑΛΛΟΙΜΟΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟ ΕΘΝΟΣ!**
» — **Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΟΥ ΑΓΝΟΕΙ**
« **ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ!**».

Μέγα δὲ τεκμήριον τῆς κυριολεκτικῶς φυσικῆς ἐξελίξεως ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τοῦ πνεύματος τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ὅστις, ὡς εἴπομεν ἤδη, διὰ τῶν κοινῶν τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων μεγαλάθλων ἀγώνων ἐπλάσθη, εἶνε ἡ διατήρησις τοῦ γλωσσικοῦ τῶν Ἀλβανῶν ἰδιώματος, ὅπερ ἐπαναλαμβάνουσιν αἱ ἠχοὶ ὅλων τῶν διαμερισμάτων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ ἀκούεται καθ' ἑκάστην ἀνὰ πάσας τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, ἰδίως παρὰ τῶν ἀπογόνων τῶν Ἀλβανῶν ἐκείνων, οἵτινες πρῶτοι ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς, τῶν κατοίκων τοῦ

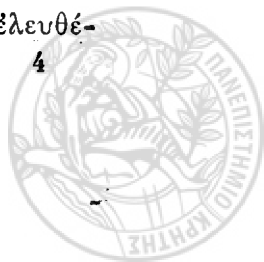

Μενιδίου, τοῦ Σπάτα, τοῦ Λιόσσα, τοῦ ἐν Μαραθῶνι Σουλίου, καὶ ὅλων τῶν ἄλλων περιχώρων τῶν Ἀθηνῶν κωμῶν, αἱ ὁποῖαι διατηροῦσι μετὰ τῆς γλώσσης καὶ τῶν πατροπαραδότων ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τὰ Ἀλβανικὰ αὐτῶν ὀνόματα. Δὲν ἀκούεται δὲ μόνον εἰς τὰς ὁδούς, εἰς ὡρισμένας συνοικίας, καὶ μεταξὺ πλείστων ἐν γένει οἰκογενειῶν τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα, ἀλλ' ἀντηχεῖ καὶ εἰς τὰς αἰθούσας ὅλων τῶν ἐπιφανῶν πολιτευομένων τῆς Ἀττικῆς, εἶνε δὲ ἡ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα τοῦ τε ἐμπορικοῦ καὶ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, καὶ ὁμιλεῖται ἐξ ἴσου μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς ὅλους τοὺς στρατῶνας, τὰ μεγάλα ταῦτα σχολεῖα τοῦ λαοῦ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Πρὸς τούτοις ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς θόλους τῶν ἀνακτόρων τῆς Ἑλλάδος οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, τῶν ὁποίων οἱ πλειότεροι εἶνε γόνοι τῶν ἐνδοξοτέρων Ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς πρώτης τῆς Ἑλλάδος Μητρός, τῆς Βα-

σιλίσσης, τοῦ μυριοποθήτου Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου, καὶ τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου.

Πόσον δ' εὐπρόσδεκτος ἐγένετο ἔκπαλαι καὶ ἐξακολουθεῖ γινομένη παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ πόσον διαπνέονται ἅπαντες οἱ Ἀλβανοὶ ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τεκμαίρεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ προόδῳ καὶ τῷ πολιτισμῷ τῆς τε ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἰδιαιτέρως καὶ τοῦ ὅλου ἔθνους ἐν γένει δὲν συνέβαλον μόνον οἱ Ἀλβανοί, οἱ ἐν Ἑλλάδι ζῶντες καὶ ἀπολαύοντες ὅλων τῶν δώρων τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι ἐξ Ἠπείρου τε καὶ τῆς κυρίως Ἀλβανίας ὁρμώμενοι, οἱ ὁποῖοι φερόμενοι ἐκ τοῦ ἐνστίκτου, οὕτως εἰπεῖν, τῆς εἰς μεμακρυσμένας χώρας πρὸς πλουτισμὸν ἀποδημίας, ὅπερ διακρίνει ἐν γένει τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀλβανοὺς καὶ ἰδίως τοὺς Ἠπειρώτας, κατείχοντο καὶ κατέχονται ὑπὸ τῆς ἱερᾶς σκέψεως καὶ τῆς εὐγενεστάτης ἐπιθυμίας νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἑλκτικὴν δύναμιν τῆς ἐλευθέ-

ρας Ἑλλάδος. Καὶ ἰδοὺ οἱ Καπλάναι, οἱ Ζωσιμάδαι, οἱ Ζάππαι, ὁ Γεώργιος Σταύρου, ὁ Ἀρσάκης, ὁ Ῥιζάρης, ὁ Τοσίτσας, ὁ Σίνας, ὁ Στουρνάρης, ὁ Χατζηκώστας, ὁ Ἀβραμίδης, ὁ Ζωγράφος, ὁ Μπάγκας, ὁ ὑπέρτιμος ἐθνικὸς εὐεργέτης Γεώργιος Ἀβέρωφ, καὶ τόσοι ἄλλοι ἀφιεροῦντες εἴτε ὅλον εἴτε τὸ μέγιστον μέρος τῶν κολοσσιαίων αὐτῶν περιουσιῶν, τὰς ὁποίας ἀπεθησαύρισαν διὰ τοῦ ἀπαραμίλλου οἰκονομικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ πνεύματός των, πρὸς διακόσμησιν καὶ πλουτισμὸν τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐθνικῆς προόδου ἐν γένει. Ἐν τέλει δὲ καὶ ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, τὴν ὁποίαν τῇ συνδρομῇ καὶ ἄλλων εὐγενῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τέκνων, τῶν βαθυπλούτων Ὁμογενῶν, κατέστησαν καὶ ἀνέδειξαν καὶ αὖθις, πρὸς ἰδίαν τε αὐτῶν καὶ σύμπαντος τοῦ ἔθνους εὔκλειαν, κοινὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἑστίαν, ὥστε νὰ δύνηταί τις νὰ ἐπαναλάβῃ μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας τὸ τοῦ Πινδάρου :

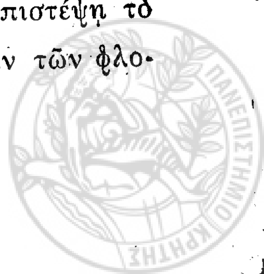
«Ὦ ταὶ λιπαραί, καὶ ἰοστέφανοι, καὶ ἀοίδιμοι,
«Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθῆναι, δαιμόνιον πτολίεθρον».

Δὲν ἀπεσβέσθη δὲ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἐλευθερίας, ὡς οἱ διασύροντες τὸ ὄνομα αὐτῆς διακηρύττουσι. Δὲν ἀπέβαλον οἱ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι βιοῦντες Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ τὸ προστατευτικὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς τε ἰδιαιτέρας καὶ τῆς καθολικῆς αὐτῶν πατρίδος πνεῦμα. Οὐδὲ προέρχεται ἡ ἀναβολὴ τοῦ ἀγῶνος, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ συμπληρωθῇ τὸ ἡμιτελὲς οἰκοδόμημα τῆς ἐν ἐλευθερίᾳ ἀποκαταστάσεως τοῦ ἔθνους ἐξ ἠθικῆς ἢ ὑλικῆς ἀδυναμίας τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ἡ κρίσις τὴν ὁποίαν διέρχεται τὸ κράτος, οἱονεὶ δοκιμαζόμενον, δὲν εἶνε σημεῖον θανάτου, ἀλλ' ἀντίδρασις ζωῆς.

Ὁ σπινθὴρ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως θ' ἀναλάμψῃ καὶ αὖθις ἐπὶ τοῦ αἰωνίου θυσιαστηρίου, καὶ ὅταν τὸ σύνθημα δοθῇ, ὁ ὑπόδουλος καὶ ὁ διεσπαρμένος Ἑλληνισμὸς θέλει συγκεντρωθῇ περὶ τὸν Βασιλέα καὶ Ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνισχύσῃ ἠθικῶς τε καὶ

ὑλικῶς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὸν μέγαν αὐτῆς ἐθνικὸν προορισμόν, τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἕνωσιν συμπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς εἶνε εἴπερ ποτὲ καὶ νῦν πρὸς τοῦτο ἰσχυρά. Τί δὲ δὲν δικαιοῦται νὰ ἀναμένῃ τις ἀπὸ ἄνδρας πεφωτισμένους καὶ ἐνθουσιαστὰς τῆς πατρίδος αὐτῶν, ἀπὸ λαὸν ζωογονηθέντα ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἐνδόξου πολεμικοῦ αὐτοῦ παρελθόντος; Ὅταν λαὸς κεκαλυμμένος ὑπὸ τῶν ῥακῶν τῆς δουλείας, πλάνης καὶ φερέοικος, ῥαγιάδες ἀναστραφέντες διὰ τοῦ ἐξουθενισμοῦ, ἐμποροναῦται καὶ ἐμποροπλοίαρχοι, ἄνδρες ὀρεσίβιοι καὶ γραμμάτων ἄγευστοι, διὰ τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ὑπερανθρώπων μεγαλουργημάτων αὐτῶν συνεκλόνησαν τὸν Τουρκικὸν κολοσσόν, ἐπανέφερον τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἠνάγκασαν τὴν Εὐρώπην νὰ σχίσῃ τὰς συνθήκας αὐτῆς, λησμονήσῃ τὰς προαιωνίους ἀντιζηλίας της, καὶ ἐπιστέψῃ τὸ ἔργον τῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν αἴγλην τῶν φλο-

γῶν τοῦ Ναυαρίνου, πῶς! ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐλπίζωμεν, ἀλλὰ καὶ ἀκραδάντως νὰ μὴ προσδοκῶμεν, ὅτι δύναται νὰ διαπράξῃ καὶ μεγαλουργήσῃ πλείονα ἢ κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ὁ σχετικῶς πρὸς τὸν πολύδοξον τῆς ἐπαναστάσεως στρατὸν καὶ στόλον κραταιότατος στρατὸς καὶ στόλος τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος; Δὲν ὑπολείπονται πλέον ἐν τῇ ἱστορίᾳ σελίδες δι' ὄνομα καὶ πράξεις τῶν ἀπογόνων τῶν γενναίων ἐκείνων οἰκογενειῶν, ὧν οἱ πατέρες τοσαύτας ἔδρεψαν δάφνας; Ποία εἶνε ἡ δάφνη, πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν θὰ τείνωσι γενναίως τὰς χεῖρας οἱ υἱοὶ καὶ οἱ ἄμεσοι ἔγγονοι τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν; Δὲν ἐπιτρέπεται, νομίζω, ν' ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι οἱ μεγάλοι χορηγηταὶ τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Κουντουριώτης, ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ Μπουντούρης, ὁ Ῥώμας, ἵνα τινὰς μόνον τούτων μνημονεύσω, δὲν θὰ εὕρωσι ζηλωτὰς καὶ μιμητὰς εἰς τὴν παμπληθῆ χορείαν τῶν βαθυπλούτων καὶ φιλοπατρίδων Ὁμογενῶν μας, οἵτινες τὰ πάντα παρέχουσι καὶ οὐδενὸς φείδονται ὑπὲρ τῆς

προαγωγῆς τῆς τε ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ τοῦ ὅλου ἔθνους. Στρέψατε τὰ βλέμματα πρὸς τὴν Ἀκαδημαϊκὴν νεότητα, τὴν δροσερὰν ταύτην πηγὴν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, πρὸς τοὺς θαλεροὺς βλαστοὺς τοῦ ἐθνικοῦ κορμοῦ. Ἴδετε πόσας φαεινὰς ἐλπίδας ἐξαστράπτουσι τὰ νεανικὰ ταῦτα βλέμματα. Εἶνε ὁ πυρὴν τῆς μελλούσης ἐθνικῆς μεγαλουργίας! Τὸν πυρῆνα τοῦτον ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς θὰ ἐγκατασπείρῃ ἐν τῇ ἁρμοδίᾳ ὥρᾳ εἰς ὅλα τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ἵνα, ἄν που ἐκλίπωσιν οἱ Κλέαρχοι, ἀναφανῶσιν οἱ Ξενοφῶντες! Στρέψατε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατόν. Ἰδοὺ οἱ ἐγγυηταὶ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Πατρίδος! Οἱ ἐγγυηταὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν προαιωνίων πόθων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ ἔνοπλοι φρουροὶ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἥτις, ὅσον καὶ ἂν ἠκρωτηριάσθη ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, διατηρεῖται πάντοτε Μεγάλη, ὅπως Μέγας διαμένει καὶ ὁ ἀκρωτηριασμένος Παρθενών.

Δ'.

Τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἤδη ἐμνημονεύσαμεν, τόσον εὐγλώττως λαλοῦσι καὶ τόσον πειστικῶς καταδεικνύουσι τοὺς πολλοὺς καὶ ποικίλους ἰσχυροὺς δὲ καὶ αὐτόχρημα ἀδελφικοὺς δεσμούς, τοὺς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν ὑπάρχοντας, ὥστε βεβαίως, καὶ ἄνευ τινὸς ἐξάρσεως, εἶνε οὗτοι πλέον ἢ ἐπαρκεῖς, ὅπως δικαιολογήσωσιν οὐ μόνον τὸ ζωηρότατον καὶ μέγα ἐνδιαφέρον τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀλβανίας, ἀλλὰ καὶ τὰς εὐλόγους ἀξιώσεις αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐν πνεύματι θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ἰσότητος ἀδελφικῆς συνεργασίας μετὰ τῶν ὑποδούλων Ἀλβανῶν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Τίνες δ' ὅμως οἱ ἱστορικοί, τίνες οἱ ἐθνολογικοί, ποῖοι τέλος οἱ ὁπωσδήποτε ὑπάρχοντες δεσμοὶ μεταξὺ τῶν Ἀλ-

βανῶν καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐκείνων κρατῶν, ἅτινα ἀξιοῦσι νὰ κανονίσωσι συμφώνως πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτῶν σκοποὺς καὶ τὰ συμφέροντα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἀλβανίας; Παρερχόμενοι τὴν ἔλλειψιν παντὸς μετὰ τῶν Ἀλβανῶν δεσμοῦ παρά τε τοῖς Ἰταλοῖς καὶ Αὐστριακοῖς, ἴδωμεν ὁποῖος ὁ σκοπὸς τῶν προσηλυτιστικῶν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν Ἀλβανῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἀπὸ ἐτῶν ἤδη πολλῶν δι' ὄντως ἐπιφθόνου ζήλου καὶ ἐνδελεχοῦς ἐπιμελείας μετέρχονται.

Προκειμένου νὰ ἐξετάσωμεν τὰς ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ἐνεργείας τῶν Ἰταλῶν, ἀντὶ ν' ἀναδράμωμεν εἰς τοὺς πρώτους τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῶν χρόνους καὶ δὴ εἰς τὴν ἐν Ἀσπρομόντε ἀποτυχίαν, ἀφ' ἧς κυρίως χρονολογεῖται ἡ ἐπέμβασις αὐτῶν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς, καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐπεδίωξαν τότε νὰ διεγείρωσι τοὺς μὲν ἐξισλαμισμένους Ἀλβανοὺς πρὸς σχηματισμὸν αὐτονόμου ἡγεμονίας, τοὺς δὲ Ἕλληνας καὶ τοὺς Χριστιανοὺς Ἀλβανοὺς πρὸς ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς ἐλευθέρας

Ἑλλάδος, ἵνα οὕτω περισπάσωσι τὴν προσοχὴν τῆς Αὐστρίας ἐν Ἀνατολῇ καὶ εὕρωσιν εὐκαιρίαν νὰ κατακτήσωσι τὴν Βενετίαν, ἀντὶ λοιπὸν ν' ἀναδράμωμεν εἰς μεμακρυσμένας ὁπωσδήποτε ἐποχὰς καὶ ἐκθέσωμεν ὁλόκληρον τὴν σειρὰν τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Ἠπείρῳ Ἰταλικῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες τοσάκις παρέβλαψαν μεγάλως τόσον τὴν ἐλευθερίαν τῆς τε Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας ὅσον καὶ τὴν ἐν γένει ἐθνικὴν ἡμῶν ἀποκατάστασιν, λυσιτελέστερον εἰς τὸν σκοπὸν ἡμῶν κρίνομεν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα περίληψιν τῶν Ἰταλικῶν ἐνεργειῶν, ἀφ' ἧς ὁ τέως πρωθυπουργὸς τῆς Ἰταλίας Κ. Κρίσπης ἐπρωταγωνίστησεν ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτῆς σκηνῇ. Ἡ περίληψις δ' αὕτη ἐνέχει καὶ πολλὴν αὐθεντίαν, ἅτε οὐ μόνον ἐξ Ἰταλικῆς προερχομένη πηγῆς, ἀλλὰ καὶ δημοσιευθεῖσα, οὕτως εἰπεῖν, ὡς δικαιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ πολυθρυλήτου τηλεγραφήματος τοῦ Κ. Κρίσπη, τὸ ὁποῖον οὗτος ἔπεμψε πέρυσι πρὸς τοὺς συγκροτήσαντας τὴν ἐν Γοριλιάνῳ τῆς Καλαβρίας «**Ἐθνικὴν Ἀλβανικὴν Ἑται-**

ρείαν» καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἑξῆς: «**Συγ-**
» χαίρω ὑμᾶς ἐπὶ τῷ καταρτισμῷ τοῦ συνε-
» δρίου καὶ εὐχαριστῶ πάντας ἐπὶ τῇ ἀπο-
» νεμηθείσῃ μοι τιμῇ. Ὡς Ἀλβανὸς τὸ αἷ-
» μα καὶ τὴν καρδίαν ἐπικροτῶ εἰς τὴν ὑμε-
» τέραν πρωτοβουλίαν καὶ εὔχομαι, ὅπως
» ἀποβῇ συντελεστικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ
» Ἀλβανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς τὴν δια-
» μόρφωσιν τῆς Ἀλβανικῆς γραφῆς».

Καὶ κατὰ πόσον μὲν ἐξυπηρέτησε τὰ Ἰταλικὰ συμφέροντα τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τοῦ Κ. Κρίσπη, διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυξεν ἑαυτὸν Ἀλβανὸν τὸ αἷμα καὶ τὴν καρδίαν, ἄλλοι ἂς κρίνωσιν. Ὁ Ἰταλικὸς δ' ὅμως τύπος, ὁ μὴ μεμυημένος εἰς τὰ τεχνουργήματα, δι' ὧν οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ ὑπονομεύουσι τὴν Ἀλβανικὴν ἐλευθερίαν, ἐξεπλάγη ἐπὶ τῇ δηλώσει ταύτῃ, ὡς ὁμολογεῖ αὐτὴ ἡ ῥηθεῖσα δικαιολογικὴ ἔκθεσις. Ἡ ἔκπληξις δὲ τοῦ Ἰταλικοῦ τύπου καὶ ἡ στάσις αὐτοῦ προεκάλεσε τὴν ἐν λόγῳ ἔκθεσιν, ἥτις ἐδημοσιεύθη πρὸ ἔτους περίπου ἐν Ῥώμῃ ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Ἑνετίας», ἐ-

χουσα, ἐν μεταφράσει τῶν σπουδαιοτέρων αὐτῆς μερῶν, ὡς ἑξῆς:

«Ὀλίγαι Ἰταλικαὶ ἐφημερίδες ἐμνήσθησαν τοῦ ἐν Γοριλιάνῳ τῆς Καλαβρίας Συνεδρίου τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανῶν, εἰς ὃ οἱ προσελθόντες καὶ προσχωρήσαντες ὑπερέβησαν τοὺς πεντακοσίους. Ἐπίτιμος πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Κρίσπης ἀποκαλέσας ἑαυτὸν ἐν τῷ εὐχαριστηρίῳ τηλεγραφήματι «Ἀλβανὸν τὸ αἷμα καὶ τὴν καρδίαν».

«Ἡ φράσις ἐξέπληξέ τινας ἐφημερίδας, αἵτινες ἴσως ἀγνοοῦσιν ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Κρίσπη εἶνε μία ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἐξ Ἀλβανίας κατέφυγον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Σικελίας . . . Ὑπῆρξε στιγμή, καθ' ἣν ἡ ἐπὶ τῶν ἀντιπέρα ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς ὡραία χώρα, **πλουσία εἰς ἔλαια, εἰς ἔρια, εἰς καπνά, εἰς δημητριακοὺς καρπούς,** οἰκουμένη ὑπὸ λαοῦ ἰσχυροῦ καὶ νοήμονος, ἠδύνατο νὰ καταστῇ Ἰταλική, ἐὰν ἡ ἡμετέρα διπλωματία ἐδείκνυε τὴν δέουσαν δεξιότητα καὶ τόλμην. **Ὁ Κρίσπης ἐσκέφθη περὶ ἑνώσεως τῆς Ἀλβανίας μετὰ τῆς Ἰταλίας,** καὶ ἡ ἐπίσκεψις, ἣν ἐπεχείρησεν ἐν ἔτει 1877, ὡς πρόεδρος τῆς Ἰταλικῆς Βουλῆς, εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, ἀπέφερεν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, ἐν σχέσει πρὸς τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀλβανίας. Αὐτὸς ὁ Κρίσπης, καίπερ πολλάκις προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Βόγγη, ὀλίγα ἐδημοσίευσε περὶ τῆς

ἐπισκέψεως ἐκείνης· ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ἐγένετο γνωστὸν ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἀπέβη ἀνωφελής.

«Ὁ Δελωναί, πρεσβευτὴς Ἰταλὸς ἐν Βερολίνῳ, ἔγραψε τότε πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ὅτι ὁ Κρίσπης, ἐν συνδιαλέξει πρὸς τὸν Βίσμαρκ, διετύπωσεν ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς περιαδομένης κατοχῆς τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ παρέστησε τὴν ἀνάγκην ἀποζημιώσεως ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας. «Διατί δὲν » σκέπτεσθε καὶ σεῖς περὶ **Ἀλβανίας**;», ἀπεκρίθη ὁ Βίσμαρκ. Ὁ Βόγγης ἐν τῷ περὶ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου πονήματί του φρονεῖ ὅτι ἡ φράσις αὕτη τοῦ Γερμανοῦ ἀρχικαγκελαρίου ἐρρίφθη εἰς τὸ μέσον τυχαίως καὶ ἐπεισοδιακῶς, ἀλλ' ἀπατᾶται. Ἡ Ἰταλικὴ πολιτικὴ **ἐσκέπτετο τότε σπουδαίως περὶ Ἀλβανίας** καὶ ὁ Βίσμαρκ ἐγίνωσκε τοῦτο. Ὁ Μελεγάρης, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶχεν ἀποδεχθῇ **τὸ πρόγραμμα τοῦ Κρίσπη περὶ κατοχῆς τῆς Ἀλβανίας**, παρὰ δὲ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀντιπροσώπων τῆς Ἰταλίας ἤρχοντο ἐνθαρρύνσεις. Ἡ Αὐστρία, ἐποφθαλμιῶσα εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίναν, θὰ ἔβλεπεν ἡμᾶς ἀσμένη εἰσερχομένους ἐκ μιᾶς διευθύνσεως εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ἐνῷ αὕτη θὰ προήλαυνεν ἐξ ἑτέρας. Ὁ ἐν Σκόδρᾳ Ἰταλὸς πρόξενος, ὁ ἀγχίνους Βέριος, ἔγραφε βεβαιῶν αἰσίαν τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας. Εἶχεν ἐπιτραπῇ αὐτῷ νὰ πέμπῃ ἀπ' εὐθείας ἐκθέσεις πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ αἱ ἐκθέσεις του ἦσαν ἐκτε-

νεῖς, ἀκριβεῖς, εὐσυνείδητοι. Ὁ Μελεγάρης τὸν ἐπίεζε δι' ἐρωτήσεων, ἐκεῖνος δὲ διὰ τῶν ἀπαντήσεών του διεσκέδαζε πάντα φόβον.

«... Ἡ δημοτικότης τοῦ Ἰταλικοῦ ὀνόματος ἐν Ἀλβανίᾳ ἦτο μεγάλη. Οἱ Φραγκισκανοὶ μοναχοί, σχεδὸν πάντες Ἰταλοί, μᾶς ἐβοήθουν, ὁ δὲ φόβος ἄλλης κατοχῆς ἦτο μέγας. Ἡ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1877 κρίσις, εἰσαγαγοῦσα εἰς τὸ ὑπουργεῖον τὸν Κρίσπην, ἔδωκε μείζονα ὑπόστασιν εἰς τὸ σχέδιον. Ὁ Δεπρέτης, διαδεχθεὶς τὸν Μελεγάρην, υἱοθέτησεν ὅλως τὴν ἰδέαν τῆς κατοχῆς. Ἐπέμφθη εἰς Ἀλβανίαν ὁ Σικελὸς Πέτρος Κιάρας, ἀνήκων καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς Ἀλβανικοὺς συνοικισμούς, νέος εὐφυὴς καὶ ῥέκτης, οὗ οὐδεὶς προέβλεπε τότε τὸ ἐλεεινὸν τέλος, διαδραμὼν δὲ τὴν ἐπαρχίαν, ἐπεκύρωσε τὰς ἐκθέσεις τοῦ προξένου. Ὁ θάνατος τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ διέκοψε τὴν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν, ἀλλ' ἐπὶ μικρόν, διότι **ὁ Οὐμβέρτος ἀπεδέχθη ἐνθουσιωδῶς τὸ σχέδιον τῆς ἐγκαινίσεως τῆς βασιλείας του διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀλβανίας.** Ἵνα γίνῃ ἔναρξις τῆς ἐκτελέσεως, διετάχθη ὁ καταρτισμὸς στρατοπέδου ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐν Βαρίῳ. Ἐκεῖθεν θ' ἀνεχώρουν οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται, ὅπως στήσωσι τὴν Ἰταλικὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν ἀντικρὺ ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς. Ἡ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1878 κρίσις κατέρριψεν ὅλον τὸ οἰκοδόμημα.

«Κατηρτίσθη τὸ ἀπαίσιον ὑπουργεῖον Καϊρόλη μετὰ

τοῦ Κόρτη ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ δὲ σχέδιον ἐγκατελείφθη ψοφοδεῶς καὶ οὐδ' ἴχνος ἀπέμεινεν. Ὁ Κόρτης ἀπῆλθεν εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ὡσεὶ ἔκθαμβος ἐπὶ τῇ μεγάλῃ τιμῇ τῆς μετ' ἐξακουστῶν διπλωματῶν συσκέψεως. Προσεπάθησε νὰ δειχθῇ μικρός, ταπεινός, ὑπηρετικός. Ἐπεδοκίμασε τὰ πάντα καὶ ἀφῆκε πάντας νὰ κόπτωσι καὶ ῥάπτωσι κατὰ βούλησιν. Ἡ Ἀλβανία ἀπώλετο ἐς ἀεί, ἐδόθη δέ, τοὐναντίον, εἰς τὴν Αὐστρίαν ἡ ἐντολὴ τῆς κατοχῆς τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης. Διὰ τοῦ 29 ἄρθρου τῆς συνθήκης ἡ Σπίτσα προσηρτήθη· εἰς τὴν Δαλματίαν, ἀνετέθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν ἀστυνομικὰ καὶ ὑγειονομικὰ καθήκοντα ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Μαυροβουνίου καὶ δικαίωμα προστασίας ἐπὶ τῆς ἐμπορικῆς τοῦ Μαυροβουνίου σημαίας. Τὸ **ἡδὺ ὄνειρον** τῆς ἀναστηλώσεως τῆς Ἰταλικῆς σημαίας ἐπὶ τῶν ἀντικρὺ παραλίων ἀπέπτη. Ὑπάρχουσιν εὐκαιρίαι, αἵτινες, ἅπαξ ἀπολεσθεῖσαι, δὲν ἐπανέρχονται πλέον, καὶ τώρα, ἑκόντες ἄκοντες, **πρέπει ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Γοριλιάνου».**

Ἐκ τούτων ἀριδήλως προκύπτει ὅτι αἱ ἐνέργειαι τῶν Ἰταλῶν ἔν τε Ἠπείρῳ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ ἀπέβλεπον ἐν προγενεστέραις μὲν ἐποχαῖς εἰς ἁπλῆν ἐκμετάλλευσιν τῶν πόθων, τῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῶν ἐμφύτων ὁρμῶν καὶ τάσεων τῶν Ἀλβανῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἰδίων αὐ-

τῶν σκοπῶν καὶ συμφερόντων, ἀφ' ὅτου δ' ὅμως ἐμεγαλύνθησαν, συνέλαβον καὶ τὴν ἰδέαν τῆς κατοχῆς τῆς 'Αλβανίας, τῆς ὁποίας τὴν χώραν ἐφαντάσθησαν ὅτι ἠδύναντο νὰ μεταβάλωσιν εἰς ἐπαρχίαν 'Ιταλικὴν τῇ βοηθείᾳ τῶν Φραγκισκανῶν μοναχῶν, τῶν 'Ιταλῶν προξένων καὶ ἐν γένει τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν τῶν πρακτόρων καὶ ἀποστόλων αὐτῶν, ἐν τέλει δὲ καὶ διὰ τῶν 40 χιλιάδων 'Ιταλικῶν λογχῶν. 'Εφαντάσθησαν οἱ ἐποφθαλμιῶντες τὰς εὐφόρους κοιλάδας τῆς εὐάνδρου 'Αλβανίας 'Ιταλοὶ νὰ στήσωσι τὴν 'Ιταλικὴν σημαίαν εἰς τὰ παράλια αὐτῆς, χωρὶς ν' ἀναλογισθῶσιν ὅτι ἐκ τῶν παρθένων δασῶν καὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς 'Αλβανίας ἤθελον ἐξορμήσῃ τὰ λεοντόκαρδα αὐτῆς τέκνα, τὰ ὁποῖα μεγαλοπρεπέστατα ζωγραφίζει ἓν 'Αλβανικὸν ᾆσμα ὡς ἀρειμανίους πολεμιστάς, ὅπου «μέσα »'ς τὰ 'μάτια τους ἀστράφτουν ἐφτὰ ἀστέρια, » καὶ ἀπὸ τοὺς ὤμους των ὅταν περπατοῦν ἐξ» ακοντίζονται ἐφτὰ ἀκτῖνες, καὶ ὅταν τύχῃ » ποτὲ νὰ μὴ ἔχουν ἐλεύθερα τὰ χέρια, κρατοῦν

» τὸ γιαταγάνι τους μὲ τὰ δόντια καὶ μὲ τὸ πόδι » τους πυροβολοῦν», νὰ σπαράξωσι τοὺς αὐθάδεις ἐραστὰς τῆς ὅσον ἀγρίας τόσον καὶ παρθένου Ἀλβανίας. Εὐτυχῶς δ' ὅμως εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ δι' ὅλων τῶν ἐνεργειῶν καὶ προσπαθειῶν αὐτῶν καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐν Βαρίῳ στρατοπέδου δὲν ἠδυνήθησαν εἰ μὴ νὰ γίνωσιν ἁπλοῖ δορυφόροι καὶ ὑποστηρισταὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ Τουρκικῆς κυριαρχίας, καὶ δυστυχῶς νὰ κατορθώσωσι διὰ τῶν Κόρτη καὶ Γουβερνάτη κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐπεκτάσεως τῶν Ἑλληνικῶν ὁρίων ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ νὰ μὴ περιληφθῶσι τὰ Ἰωάννινα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Δὲν παύονται δὲ ἐπιδιώκοντες νὰ ἐγκαινίσωσι νέαν περίοδον τῶν κατακτητικῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐνεργειῶν αὐτῶν διὰ τοῦ ἐν Καλαβρίᾳ συνεδρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδοσαν μὲν ἐπιτυχῶς τὴν ὅσον ἀπατηλὴν τόσον καὶ ἐπαγωγὸν διὰ πάντα Ἀλβανὸν ἐπωνυμίαν τῆς «Ἐθνικῆς Ἀλβανικῆς Ἑταιρείας», πλὴν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσι μεταξὺ τῶν ὑπερπεντακοσίων Ἀλβανῶν, οὓς βε-

βαιώνουσιν ὡς προσελθόντας καὶ προσχωρήσαντας εἰς τὴν ἐν Γοριλιάνῳ τῆς Καλαβρίας Ἐθνικὴν Ἀλβανικὴν Ἑταιρείαν, ὄχι ἕνα Μπότσαρην, ἕνα Κουντουριώτην, ἕνα Μιαούλην, ἕνα Κωλέττην, ἕνα Ἀβέρωφ, ἕνα Τζαβέλλαν, ἕνα Χατζημιχάλην, ἕνα Μπουντούρην, ἕνα Τσαμαδόν, ἕνα Σαχτούρην, ἕνα Δράκον, ἕνα Τομπάζην, ἕνα Νταγκλῆν, ἕνα Γρίβαν, ἕνα Κριεζῆν, ἕνα Σαχίνην, ἕνα Καραϊσκάκην, ἕνα Μπούμπουλην, ἕνα Μπαϊραχτάρην, ἀλλ' οὔτε ἕνα Τσέλιο-Πίτσαρη, οὐδ' ἓν ἀλβανόφωνον κἂν ὄνομα, ὅπως, ἔστω καὶ διὰ μόνου αὐτοῦ, ἀναπληρώσωσι τὴν παρ' αὐτοῖς ἔλλειψιν καὶ ΙΧΝΟΥΣ κἂν Ἀλβανικοῦ, καὶ καλύψωσι τὴν παγίδα, ἣν ἔστησαν κατὰ τῶν ἁπλουστέρων Ἀλβανῶν. Τὴν σπουδαιότητα τοῦ Ἰταλικοῦ τούτου διαβήματος ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸς ὁ Κρίσπης ἔκρινεν ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον ν' ἀρνηθῇ τὸν ἐθνισμόν του καὶ διακηρύξῃ ἑαυτὸν Ἀλβανὸν τὸ αἷμα καὶ τὴν καρδίαν, ἵνα διὰ τοῦ Ἀλβανικοῦ αὐτοῦ αἵματος στερεώσῃ τὰ θεμέλια τῆς ἀρτισυστάτου «Ἑ-

θνικῆς Ἀλβανικῆς Ἑταιρείας» καὶ χρωματίσῃ τὸ Ἰταλικώτατον ὄνομα τοῦ Κ. Ἀνσέλμου Λορεκίου, ὅπερ προέκειτο κατ' ἀνάγκην νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν πολύκροτον ἐν Ἰταλίᾳ καταστᾶσαν προκήρυξιν, δι' ἧς οἱ αὐτοκαλούμενοι Ἀλβανοί, εἰς τὰς Ἰταλικὰς καλένδας ἀναβαλόντες τὴν ἐπιδίωξιν τῆς διαμορφώσεως γραπτῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν ἔθεντο ὡς σκοπὸν τῆς ἱδρύσεως τοῦ συλλόγου των, ἔσπευσαν νὰ δημοσιεύσωσι τὰς ἀμέσως ἐπομένας τῆς ἱδρύσεως τοῦ σωματείου των ἡμέρας, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1895, τὴν ῥηθεῖσαν προκήρυξιν, δι' ἧς διεκήρυξαν τὰ ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας δικαιώματα τῶν Ἰταλῶν, καὶ ἐβεβαίωσαν διὰ τοῦ Κ. Ἀνσέλμου Λορεκίου, ὅτι ἡ εὐχὴ αὐτῶν περὶ κατοχῆς τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, εἶνε καὶ εὐχὴ καὶ ἐπιθυμία ὅλων τῶν Ἀλβανῶν.

Ἄνευ περισσοτέρων σχολίων ἀφίνομεν τὴν προκήρυξιν τῆς «Ἐθνικῆς Ἀλβανικῆς Ἑταιρείας» (1), ἀφοῦ ἄλλως τε ἡ ὑπογραφὴ τοῦ ἀν-

(1) Παραθέτομεν ἐνταῦθα μετάφρασιν τῆς προκηρύ-

τιπροέδρου αὐτῆς Κ. ΑΝΣΕΛΜΟΥ ΛΟΡΕΚΙΟΥ εἶνε βεβαίως ἡ ἐπισημοτέρα σφραγὶς καὶ ἡ μᾶλ-

ξεως τοῦ Συνεδρίου τοῦ Γοριλιάνου, εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ὁποίου οἱ Ἰταλοί, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὁμολογίαν, στηρίζουσιν ὅλας τὰς περὶ κατακτήσεως τῆς Ἀλβανίας ἐλπίδας των, ἵνα θαυμάσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸ ἀναίσχυντον θράσος τῶν ὀργάνων τοῦ τέως πρωθυπουργοῦ τῆς Ἰταλίας Κ. Κρίσπη.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Ἀλβανικῆς Ἑταιρείας.

«Ἐν Ἰταλίᾳ ζῶμεν ἑκατοντακισχίλιοι Ἀλβανοί, διεσκορπισμένοι ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς μεσημβριναῖς παροικίαις. Οἱ ἡμέτεροι συνοικισμοί, ἀπὸ τεσσάρων καὶ ἐπέκεινα αἰώνων, διάγουσιν ἐνταῦθα βίον ἥσυχον καὶ εὐημεροῦσιν. Οἱ ἡμέτεροι προπάτορες, πτωχοὶ φυγάδες, πανταχόθεν διωκόμενοι, καίτοι ἀντέστησαν γενναίως κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν Ἰσλαμισμοῦ, μόνον ἐπὶ τῆς ἱερᾶς Ἰταλικῆς γῆς εὗρον μητρικῶς ἀφιλοκερδῆ περίθαλψιν. Ἔκτοτε σεμνυνόμεθα καλούμενοι πολῖται τῆς δευτέρας ταύτης πατρίδος. Ὁμιλοῦμεν τὸ αὐτὸ ἰδίωμα, ὅπερ ὁμιλοῦσιν οἱ ἐπὶ τῶν ἀντιπέρα ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς ἀδελφοί, τὸ ἰδίωμα, ὅπερ ὡμίλουν οἱ Πελασγοί, οἱ πρῶτοι τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι, πρὶν ἢ ἐπιδράμωσιν οἱ Ἕλληνες, ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἰδίωμα ἐκεῖνοι μὲν γράφουσιν ἄλλως, οἱ δ' ὀλίγοι παρ' ἡμῖν λόγιοι ἄλλως. Ἵνα ἀφυπνισθῶσιν αἱ ἔνδοξοι ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος ἡμῶν μεγαλείου, ὅπερ ἀναντιρρήτως εἶνε ἀσυγχρόνως Ἑλληνικὸν καὶ Λατινικὸν μεγαλεῖον, εἶνε ἀνάγκη νὰ δυνηθῶμεν νὰ συνεννοώμεθα διὰ τῆς γραφῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρύσαμεν τὴν «Ἐθνικὴν Ἀλβανικὴν Ἑταιρείαν» καὶ ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου ἐργαζόμεθα ἀδιαλείπτως καὶ ἀποκλειστικῶς. Ἀλλ' ἡ φορὰ τῶν μετὰ κεραυνώδους ταχύτητος ἐξελισσομένων Ἀνα-

λον ἐνδεικτικὴ ἀπόδειξις τῆς τελείας συγχωνεύσεως τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀποικησάντων Ἀλβανῶν ἐντὸς τοῦ Λατινικοῦ πελάγους, καὶ συνεπῶς τῆς ἐλλείψεως πλέον ἐν Ἰταλίᾳ παντὸς Ἀλβανικοῦ στοιχείου, καὶ ἡ περιφανεστέρα βεβαίωσις ὅτι τὸ συνέδριον τοῦτο δὲν εἶνε ἵδρυμα οὐδὲ Ἀλβανοφίλων κἂν Ἰταλῶν, ἀλλὰ νέα ἀφετηρία ἀναπτερωθέντων, τίς οἶδεν ἐκ τίνων

τολικῶν πραγμάτων ἀποσπᾷ ἡμᾶς ἐπὶ μικρὸν ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἔργου, φοβούμενοι δὲ ὅτι ἐπίκειται νέα διαμόρφωσις τῶν κρατῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ὑψοῦμεν κραυγὴν ὀδύνης, οἵαν ὕψωσαν ἐν ἔτει 1859 οἱ Ἰταλοί, διῃρημένοι καὶ εἰς ξένους θητεύοντες, πρὸς τὴν καρδίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως Βίκτωρος Ἐμμανουήλ. Ζητοῦμεν παρὰ τῆς κραταιᾶς καὶ ἐνδόξου Ἰταλίας, ζητοῦμεν παρὰ τῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐθύτητος τῶν πεπολιτισμένων Δυνάμεων ν' ἀναδειχθῶσι σεβαστὰ καὶ πρὸς τὴν Ἀλβανίαν τὰ δόγματα τοῦ ἐθνισμοῦ, ἐφ' ὧν θεμελιοῦνται τὰ νεώτερα κράτη. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀντιποιηθῇ νομίμων δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, τὴν δὲ βίαν ἀποκρούομεν. Ἡ Ἀλβανία θέλει νὰ καταστῇ ἐλευθέρα, κυρία ἑαυτῆς. Ἐὰν δὲ τυχὸν ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία (πάντοτε ἀκροσφαλής, ὁσάκις δὲν ἔχῃ ὡς βάσιν τὸν ἐθνισμὸν) δὲν ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανίας, τολμῶμεν γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι μόνη ἡ Ἰταλία, ἡ δευτέρα ἀφιλοκερδὴς ἡμῶν πατρίς, δύναται ν' ἀντιποιηθῇ δικαιωμάτων, ὅτι δ' αἱ καρδίαι τῶν ἐκεῖθεν τῆς Ἀδριατικῆς ἀδελφῶν πάλλουσι καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς ἡμετέρας.

Ἐν Παλλαγορίᾳ τοῦ Κατανζάρου, 15 Νοεμβρίου 1895.

Ὁ ἀντιπρόεδρος **"Ανσελμος Λορέκιος».**

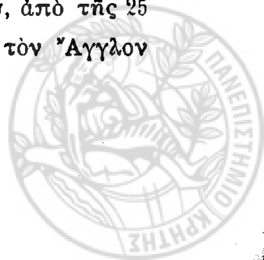
λόγων, πόθων καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν Ἰταλῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν διαβιβρώσκει ὁ ἀκοίμητος ἔρως τῶν εὐφόρων κοιλάδων καὶ τῶν εἰς ἐμπορείαν ἐπιτηδείων ἀκτῶν τῆς Ἀλβανίας. Ἐνδιαφέρει δ' ὅμως νὰ μνημονεύσωμεν ὁποίαν γνώμην εἶχε καὶ ὑπὸ ποίαν ἐθνικότητα παρουσιάζετο αὐτὸς ὁ ἐπίτιμος αὐτῆς πρόεδρος Κ. Κρίσπης, ὁ Ἀλβανὸν τὸ αἷμα καὶ τὴν καρδίαν διακηρύττων ἑαυτὸν σήμερον, πρὸ 15 ἐτῶν, ἤτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκτρᾶς ἀποτυχίας τῶν περὶ κατοχῆς τῆς Ἀλβανίας Ἰταλικῶν ἐνεργειῶν καὶ σχεδίων.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1880, προκειμένου ἐν τῇ Ἰταλικῇ Βουλῇ περὶ τῆς πολιτείας τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ ζητήματι τοῦ διακανονισμοῦ τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, ὁ Κρίσπης, ἐλέγχων τὸν Δεπρέτην διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Γουβερνάτη εἰς Ἤπειρον πρὸς ἐπιτυχίαν διαμαρτυρήσεως τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῆς εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα προσαρτήσεως τῆς Ἠπείρου καὶ διὰ τὴν ἐν γένει πολιτικὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ Ἑλλάδος ἀποφά-

σεων τῆς Βερολινείου διασκέψεως, ἔλεξε τάδε:

«ΚΡΙΣΠΗΣ. Δύο ἔθνη συνδέονται μεθ' ἡμῶν διὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ παλαιοῦ συνδέσμου τῶν τεχνῶν τοῦ πολιτισμοῦ, Ῥωμουνία καὶ Ἑλλάς. Ὑπὲρ ἀμφοτέρων δὲν πράττομεν ἀποχρῶντα, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξασφαλίζεται ἡ αὐτονομία καὶ ἀνεξαρτησία των. Ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἡ πολιτικὴ ἡμῶν ἠλέγχθη ἀσταθής· ἐν τῇ «Κυανῇ Βίβλῳ» τοῦ 1879 ἀνέγνων μετὰ λύπης πράγματα, ὧν τὴν δημοσίευσιν θὰ οἰκτείρῃ περισσότερον ὁ (ὑπουργὸς) Κ. Δεπρέτης. Πολλοὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἀπένεμον τῷ Δεπρέτῃ πολιτικὴν **τολμηρὰν καὶ φιλοτάραχον, ἐφοβοῦντο δὲ μάλιστα μήπως ἀποδυθῇ εἰς ΚΙΝΔΥΝΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΝ.** Ἀλλ' ἡ περυσινὴ «Κυανῆ Βίβλος» οὐ μόνον διατρανοῖ τὴν ὑπερβολικὴν φρόνησίν του, ἀλλὰ καὶ ἀποκαλύπτει πράγματα **λίαν δυσάρεστα εἰς ἐμέ.** Τὰ περὶ Ἀλβανίας ῥηθέντα ἦσαν **ΕΙΡΩΝΕΙΑ.** Ὁ Δεπρέτης ἐφρόντισε βεβαίως περὶ Ἀλβανίας, **οὐχὶ ἵνα** γείνῃ **προστάτης αὐτῆς, ἀλλ' ἵνα τὴν ΚΑΤΑΛΙΠῌ τοῖς Τούρκοις.** Ἐὰν ἐλάλησε περὶ Ἀλβανίας, **δὲν ἐλάλησεν** ὅπως χορηγηθῇ **πρὸς αὐτὴν ἡ αὐτονομία· ΕΤΟΛΜΗΣΕ δὲ νὰ ΔΙΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣῌ τῇ Ἑλλάδι μερίδα τῆς Ἠπείρου,** ἣν ὑπέσχετο πρὸς αὐτὴν ἡ ἐν Βερολίνῳ Σύνοδος. Σπουδαιότατα ἐν τῇ «Κυανῇ Βίβλῳ» εὗρον τρία ἔγγραφα, τὸ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας Πάγετ πρὸς τὸν Σαλισβουρύ, ἀπὸ τῆς 25 Φεβρουαρίου 1879, τὸ τοῦ Κόρβετ πρὸς τὸν Ἄγγλον

ὑπουργόν, ἀπὸ τῆς 6 Ἀπριλίου καὶ ἕτερον τοῦ Πάγετ, ἀπὸ 19 Ἀπριλίου. Πάντες γινώσκετε τὴν ἐν Εὐρώπῃ περιοδείαν τῆς πολυθρυλήτου Ἀλβανικῆς ἐπιτροπῆς· ἀγνοεῖτε ὅμως, ὅτι ὁ κ. Δεπρέτης, ἄκων ἴσως, ὑπεχώρησεν εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου ἐν Σμύρνῃ προξένου Γουβερνάτη, ὃν ἀπέστειλεν εἰς Ἤπειρον, ἵνα τὸν πληροφορήσῃ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ τόπου. Ὁ πράκτωρ οὗτος, **ὁ φιλέλλην μὲν αὐτοκαλούμενος, θέλων δὲ νὰ ΜΕΙΝΩΣΙΝ οἱ Ἀλβανοὶ ὑπὸ τῇ Τουρκίᾳ,** ἐπορεύθη εἰς Πρέβεζαν καὶ δὲν **ἐκινήθη πλέον ἐκεῖθεν·** περὶ τῆς ἀποστολῆς του ἐπληροφόρησεν ὁ κ. Πάγετ τοὺς ἐν Λονδίνῳ, ἀγγείλας ὅσα εἶχεν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Δεπρέτη. «Ὁ Κ. Γουβερνάτης (ἔγραφεν), ἐπιστάμενος τὸν τόπον καὶ τὴν γλῶσσαν, ἦτο ἐπιτηδειότατος εἰς τοιαύτην ὑπηρεσίαν. Ἐκ τῆς πρώτης ἐκθέσεώς του, παρατηρεῖ ὁ Δεπρέτης, ὅτι τὰ συμπεράσματα ἐκείνου εἶνε πάντῃ ἀντίστροφα πρὸς τὰς δηλώσεις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἐν Ἀθήναις διατείνονται ὅτι ποθοῦσιν οἱ Ἀλβανοὶ τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν· κατὰ τὸν κ. Γουβερνάτην δ' ὅμως, οἱ Ἀλβανοὶ ἀνθίστανται πρὸς τοῦτο σφοδρότατα· ἐμήνυσαν δὲ ὅτι δὲν θὰ ὑπέκυπτον ἄνευ βίας». Περὶ τοῦ αὐτοῦ Γουβερνάτη ὁ ἐν Ἀθήναις Κόρβετ ἔγραφε: «Κατὰ τὸν Κ. Δηλιγιάννην, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπέστησε τὴν προσοχήν της εἰς τὴν περὶ Ἠπείρου ἔκθεσιν τοῦ Ἰταλοῦ πράκτορος· παρήγγειλε δὲ τῷ ἐν Ῥώμῃ πρεσβευτῇ νὰ εἴπῃ τῷ Δεπρέτῃ, ὅτι,

κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Ἕλληνος προξένου, ὁ Γουβερνάτης οὐδεμιᾶς ἐπωφελήθη εὐκαιρίας νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου φρονήματα τῶν κατοίκων. Δὲν ἐπορεύθη εἰς Ἰωάννινα, ἀλλ' ἔμεινεν ἡμέρας τινὰς ἐν Πρεβέζῃ καὶ διελέχθη πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Μουκτὰρ πασσᾶ προσκληθέντας Ἀλβανοὺς βένδας, ἵνα ποιήσωσιν ἐπίδειξιν ὑπὲρ τῆς Πύλης· κατὰ προτροπὴν δὲ αὐτοῦ διεβίβασαν ἀναφορὰς πρὸς τὰς Δυνάμεις. Κατὰ τὸν Κ. Δηλιγιάννην, ἡ τοῦ Γουβερνάτη ἔκθεσις, στηριζομένη εἰς τοιαύτας πληροφορίας, οὐδαμῶς ἴσχυε νὰ βεβαιώσῃ τὸ φρόνημα τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ περὶ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα προσαρτήσεώς των». Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου ὁ Πάγετ ἐπορεύθη εἰς Μοῦζαν παρὰ τῷ Κ. Δεπρέτῃ. **ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΕΠΙΣΤΑΝΤΑΙ ΤΙ ΠΟΙΟΥΣΙΝ, οὐδεμιᾶς δ' ἀμελοῦσιν εὐκαιρίας ἵνα μανθάνωσι τὰς πράξεις τῶν ἄλλων Κυβερνήσεων.** Τὸν ἠρώτησε περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ συνδιαλέξεών του πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς ἐπιτρόπους. Τί δὲ οὗτος ἀπήντησεν; «Ἐδεξάμην αὐτούς, ἀλλ' οὐδὲν ἔμαθον πλειότερον ὅσων ἤδη ἠπιστάμην (παρὰ τοῦ Γουβερνάτη), ὅτι ἐμελέτων ν' ἀντιστῶσι διὰ τῶν ὅπλων πρὸς οἱανδήποτε παραχώρησιν». Ἐὰν ὁ Κ. Δεπρέτης, **ὡς τινες ὑπέθεσαν, ἐνήργει ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἀλβανῶν,** τὸ πρᾶγμα θὰ μοὶ ἦτο καταληπτόν· τὸ μόνον λάθος θὰ ἦτο, ὅτι ἀνθίστατο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς ὅρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης· ἀκατάληπτον ὅμως καὶ **ἀσύγγνωστον** φαί-

νεταί μοι, ὅτι ἐπειράθη νὰ καταλίπῃ τοῖς Τούρκοις χώραν, ἣν τὸ ἐν Βερολίνῳ Συνέδριον προσήρτησε τῇ Ἑλλάδι.

«Τὸ Ἀλβανικὸν ζήτημα, Κύριοι, πρέπει νὰ λυθῇ ταχέως. Ἔχουσιν ἆρά γε οἱ Ἀλβανοὶ ἀληθῆ ἐθνότητα; Ἔχουσι τἀναγκαῖα συστατικὰ στοιχεῖα ὅπως θᾶττον ἢ βράδιον καταλάβωσι θέσιν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐθνῶν; Οἱ Ἀλβανοὶ εἶνε λαὸς δίγλωσσος, δεξάμενος τὴν ἐθνότητα τοῦ τόπου ἔνθα ἐγκατέστη· εἶνε Ἰταλοὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἕλληνες ἐν Ἀνατολῇ. Ἐν Τουρκίᾳ ἀποτελοῦσι φυλὴν μᾶλλον ἢ λαόν· ἔχουσιν ἱστορίαν 40 αἰώνων· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μέχρι σήμερον ἔμειναν ὅ,τι ἦσαν ἀνέκαθεν, ποιμένες καὶ μαχηταί. Ἡ γλῶσσά των δὲν ἔχει ἀλφάβητον, μεταδίδοται ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν. Ἐν ταῖς κατὰ τὴν Σικελίαν καὶ Καλαβρίαν ἀποικίαις λαλεῖται τὸ παλαιὸν ἰδίωμα, σύναμα δὲ καὶ τὸ Ἰταλικόν. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ μητρικὴ τῶν Ἀλβανῶν γλῶσσα διασχίζεται εἰς δύο διαλέκτους, πάντες ὅμως λαλοῦσι καὶ γράφουσι τὴν Ἑλληνικήν. Ἀμοιροῦσι φιλολογίας, ἐπιστήμης καὶ τέχνης, ἤτοι παντὸς ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἐθνικὴν δύναμιν. Ἐπὶ 40 αἰῶνας δὲν κατώρθωσαν νὰ λάβωσιν ἀρετάς, χαρακτῆρα καὶ ἔργα, δι' ὧν νὰ ἐνωθῶσιν εἰς ἕνα λαόν. ΔΙΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΛΙΝ, ΤΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ 1821 ΘΥΣΙΑΣ ΤΩΝ·

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΝΑΤΕΝΙΖΩΣΙ ΔΙΑΡΚΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΠΕΡΙΤΤΗ ΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΑΥΤΩΝ. ΕΑΝ ΤΕ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΗΤΕ, ΕΑΝ ΤΕ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΤΕ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΝ, ΕΑΝ ΤΕ ΣΥΣΤΗΣΗΤΕ ΑΛΛΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ ΟΙΑΝΔΗΠΟΤΕ, ΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ ΘΑΤΤΟΝ Η ΒΡΑΔΙΟΝ ΘΑ ΕΝΩΘΩΣΙ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. **Ὡς Ἰταλοὶ καὶ ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Ἰταλίας, πρέπει νὰ λύσωμεν τὸ περὶ ἐθνότητος ζήτημα τοῦτο κατὰ τρόπον λογικὸν καὶ πρόσφορον. Ἀποβλέποντες εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἀνατολῆς, πρέπει νὰ συνεργήσωμεν ὅπως οἱ αὐτόθι λαοὶ λάβωσιν ἰδίας δυνάμεις νἀντιστῶσιν εἰς ξένας εἰσβολάς. Τοῦτο δὲ τὸ ἔργον δὲν θὰ ἐκτελέσῃ ἡ Ἑλλάς, ἐὰν μὴ προσαρτήσῃ ἑαυτῇ τὴν Ἀλβανίαν. Ἐὰν θέλητε νὰ ἀποδείξητε τὴν Ἀλβανίαν ἴδιον κράτος, καὶ ἐὰν στέρξωσι τοῦτο αἱ Δυνάμεις, ἐγὼ δὲν ἀντιλέγω. Τῷ 1878 οἱ Ἀλβανοὶ ᾐτήσαντο αὐτονομίαν, ἀλλ' ὁ Βίσμαρκ οὐδὲ ἀνέγνω τὴν αἴτησίν των. Ἐκ τῶν λόγων μου, Κύριοι, συμπεραίνετε τὴν πολιτικὴν τῶν ἡμετέρων ὑπουργῶν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς διεθνοῦς συνθήκης. Φρονῶ, ὅτι ὁ ταύτην συνυπογράψας πρωθυπουργὸς δὲν ὁμοφρονεῖ τῷ Κ. Δεπρέτῃ ἐπὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος. Θὰ τὸ ἀκούσωμεν. Ἐπιθυμῶ δὲ νὰ ὁμοφρονῶσιν, εἰ δὲ μὴ ἡ σύμπραξίς των ἐπὶ τῆς ὑπουργικῆς ἕδρας δὲν θὰ ἦτο νόμιμος· ὁ κ. πρωθυπουργὸς πρέπει νὰ θέλῃ ἵνα**

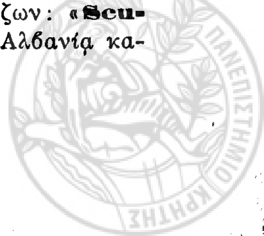
λάβῃ ἡ Ἑλλὰς τὰ ὅρια τοῦ 13 πρωτοκόλλου καὶ τοῦ 24 ἄρθρου. Ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων κεῖνται τὰ Ἰωάννινα, ἅτινα δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποκλείσῃ, ὡς τὰ ἀπέκλεισεν ὁ κ. Γουβερνάτης».

Δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰ αἴτια, ὧν ἕνεκεν ὁ Κ. Κρίσπης κατὰ μὲν τὸ 1880 ἐκήρυττεν εἰς τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα τῆς Ἀνατολῆς οὐ μόνον ἀναγκαίαν, ἀλλὰ καὶ ἀναπόδραστον τὴν ἕνωσιν Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας, συμμεριζόμενος τότε καὶ τὴν γνώμην τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἥτις διὰ τοῦ Κ. Δηλιγιάννη κατεδείκνυε τὸ ἐπισφαλὲς τῆς ἐκθέσεως τοῦ Γουβερνάτη, ὑποστηρίζοντος δι' αὐτῆς ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἀνθίσταντο εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν· κατὰ δὲ τὸ 1895 ἐξεδίπλωσε τὴν σημαίαν τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀλβανίας εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸ ἐν Γοριλιάνῳ Συνέδριον. Ὀφείλομεν δ' ὅμως νὰ δώσωμεν ὅλην τὴν προσοχὴν ἡμῶν, διότι ἡ σημαία τῶν κατακτητικῶν ἐν Ἰταλίᾳ διαθέσεων ὑψώθη ἐκ νέου ὑπὸ τὴν ἐπίνευσιν τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως προκα-

λοῦσα τὰς ἐνεργείας τῶν Ἰταλῶν ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας (1).

(1) Ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ὑπαινιττόμενος ὁ πολὺς Λομπρόζο ἐν τῇ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1895 δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ Εὐεργετήματα τοῦ Ἐγκλήματος» μελέτῃ αὐτοῦ, λέγει: «**Πρωθυπουργὸς ἀναμφισβητήτως ὑπὲρ πάντας κατάφορτος κατηγοριῶν, ὑπὲρ πάντας δωροδοκηθείς, οὐ μόνον κατορθοῖ νὰ κρατηθῇ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ . . .**»· ὁ ἄνθρωπος, ὅστις πρὸς διάσωσιν τῆς κυβερνήσεώς του, ἡ ὁποία ἐκινδύνευε νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀγανακτήσεως, τὴν ὁποίαν ἐξήγειραν κατ' αὐτῆς αἱ ἀποκαλύψεις τῶν ἑλκῶν τοῦ τε ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ της καὶ καταποντισθῇ ἐντὸς τοῦ Κρισπείου βορβόρου, ὅστις ἐμόλυνε τὴν Ἰταλίαν σύμπασαν· ὁ ἄνθρωπος, ὅστις, ὅπως σώσῃ τὸν Κρίσπην, δὲν ἐδίστασε ν' ἀναλάβῃ πολιτικὴν αὐτόχρημα «**τολμηρὰν καὶ φιλοτάραχον**», νὰ ἐξωθήσῃ τὸ Ἰταλικὸν ἔθνος εἰς «**κινδυνεύματα κατακτήσεων**» καὶ καλύψῃ τὴν Ἰταλίαν σύμπασαν μὲ τὸ πένθος καὶ τὸ αἶσχος τῆς Μασαύας· ὁ ὑπὸ τὰς ἀρὰς τοῦ Ἰταλικοῦ λαοῦ, τὰ ἐμπτύσματα τῆς Ἰταλικῆς Βουλῆς, τὴν ὀργὴν καὶ τοὺς θρήνους τοῦ φιλοπάτριδος Οὐμβέρτου, βοῶντος, ὥσπερ ποτὲ ὁ Αὔγουστος, «**Κρίσπη, Κρίσπη, ἀπόδος μοι τὰς λεγεῶνάς μου!**» καθαιρεθεὶς πρωθυπουργός· ὁ **Κρίσπης**, τοῦ ὁποίου καὶ μόνον τὸ ὄνομα τολμήσας νὰ προφέρῃ ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως του ὁ τέως ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν τῆς Ἰταλίας ἐξέπεσε τῆς βασιλικῆς ἐμπιστοσύνης· ὁ γεννήτωρ οὗτος ἅμα δὲ καὶ ἀνάδοχος τοῦ «Συνεδρίου τοῦ Γοριλιάνου», τῆς ἐν Ἰταλίᾳ «Ἐθνικῆς Ἀλβανικῆς Ἑταιρείας», ἰδοὺ καὶ πάλιν αὐτὸς διὰ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «**Nazione Albanese**» ἀρτιφανοῦς Ἰταλικῆς ἐφημερίδος ἀνακράζων ἢ μᾶλλον ὥσπερ κόραξ αἱμοδιψὴς καὶ ἀκόρεστος κρώζων: «**Scuperia Avanti**» καὶ ὑπερμαχῶν τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ κα-

Διὰ τοιούτων λοιπὸν κατασκευασμάτων οἱ δῆθεν ὑπέρμαχοι τῆς Ἀλβανικῆς ἐλευθερίας Ἰταλοὶ κατεργάζονται ταύτης τε ἰδιαιτέρως καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν ὑπονόμευσιν. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ Αὐστριακοὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν κατακτητικῶν τῆς Ἀλβανίας διαθέσεων ἐμφορούμενοι, παντὶ μέσῳ ἐπιδιώκουσι τὴν κατοχὴν εἴτε ὁλοκλήρου εἴτε καὶ μέρους αὐτῆς· ἔχοντες δὲ πρὸ πολλοῦ πλείστους στρατιωτικοὺς σταθμοὺς παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ἀλβανίας ἀπέβησαν εἴπερ ποτὲ τολμηρότεροι, καὶ ἐπαύσαντο μάλιστα πρό τινος ὁμιλοῦντες ἐν ὀνόματι τῆς Ἀλβανικῆς ἐλευθερίας καὶ προ-

τακτητικῶν τῆς Ἰταλίας ἐνεργειῶν. Πλὴν ἂν οἱ λαοὶ πλανῶνται κατ' ἐπανάληψιν καὶ συγχωρῶσι τοὺς πλανήσαντας καὶ ἀδικήσαντας αὐτούς, οἱ Βασιλεῖς βεβαίως δὲν ὀφείλουσι νὰ παρέχωσιν ἀφέσεις καὶ χάριτας εἰς τοὺς μεγάλους ἐγκληματίας καὶ δὴ καὶ νὰ συναμαρτάνωσι δὶς καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ. Μὴ γένοιτο δ' ὅμως νὰ βλασφημήσωμεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ὑποθέσωμεν κἄν, ὅτι ὁ νῦν ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας, μιμούμενος τὸν Μελεγάρην καὶ Δεπρέτην, θ' ἀποδεχθῇ **«τὸ πρόγραμμα τοῦ Κρίσπη περὶ κατοχῆς τῆς Ἀλβανίας»**, οὐδέ, καὶ δὴ καὶ κατὰ μείζονα λόγον, ὅτι ὁ **φιλόπατρις Οὐμβέρτος θ' ἀποδεχθῇ καὶ αὖθις τὸ σχέδιον τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀλβανίας εἰς τὴν Ἰταλίαν».**

βάλλοντες τὴν αὐτονομίαν καὶ αὐτοδιοίκησιν αὐτῆς πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν ἁπλουστέρων Ἀλβανῶν, ὑποστηρίζουσι δὲ διὰ τῶν πρακτόρων καὶ ἀποστόλων αὐτῶν ἀπροκαλύπτως πλέον, ὅτι ὡρίμασε παρ' αὐτοῖς ἡ ἰδέα τῆς κατοχῆς τῆς Ἀλβανίας. Ἐν μυσαρᾷ δὲ συνεργασίᾳ ἅπαντες οἱ ἐποφθαλμιῶντες τὴν κατάκτησιν τῶν Ἀλβανικῶν χωρῶν, συναισθανόμενοι τὴν ἰσχὺν τῶν συναπτόντων τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀλβανοὺς δεσμῶν καὶ τὴν φυσικὴν κλίσιν καὶ ῥοπὴν τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν Ἀλβανῶν — ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῆς διακρίσεως — πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἐνασχολοῦνται δι' ὅλων τῶν μέσων ἅτινα διαθέτουσι νὰ ὑποσκάψωσι τὸ γόητρον, ὅπερ ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ πνεύματος παντὸς Ἀλβανοῦ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, καὶ ἐν γένει νὰ σπείρωσι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὰς ὑπονοίας, ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν διαίρεσιν αὐτῶν, ἵνα οὕτω διῃρημένους καὶ διχονοοῦντας καταστήσωσιν αὐτοὺς ἀνικάνους ὅπως προστατεύσωσι τὰ ἴδια αὐτῶν δίκαια καὶ συμ-

φέροντα καὶ δημιουργήσωσι τὸ ἴδιον αὐτῶν μέλλον.

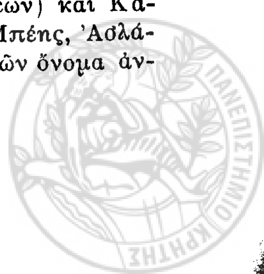
Ὡς ἂν μὴ ἤρκουν δὲ τὰ δίκτυα τῆς ῥᾳδιουργίας, τῆς συκοφαντίας καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ, τὰ ὁποῖα Αὐστριακοί τε καὶ Ἰταλοὶ ἔχουσιν ἐξαπλώσῃ ἐφ' ὅλης τῆς Ἀλβανίας, ἐπλημμύρησαν αὐτὴν καὶ οἱ πράκτορες καὶ ἀπόστολοι Βουλγαρικῶν, Σερβικῶν καὶ Ῥωμουνικῶν προπαγανδῶν.

Καὶ εἰς μὲν τὰς ἀναισχύντους μυθοπλαστίας τῶν Βουλγάρων, οἵτινες τῇ συνδρομῇ ἀνωνύμων καὶ μισθάρνων Εὐρωπαίων μυθοπλόκων, ἀφοῦ ἀπηύδησαν προσπαθοῦντες νὰ ἐπισκοτίσωσι καὶ διαφθείρωσι τὴν παρ' ἅπασι τοῖς Ἀλβανοῖς περὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὡς ΚΟΙΝΟΥ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων ΠΡΟΓΟΝΟΥ, ὑπάρχουσαν παράδοσιν, καὶ περιωρίσθησαν διαφιλονεικοῦντες μόνον τινὰς τῶν Διαδόχων καὶ Ἐπιγόνων αὐτοῦ, ἵνα δι' αὐτῶν στηρίξωσι τὰς ἐπὶ μόνου τοῦ θράσους αὐτῶν στηριζομένας καὶ ὑπὸ τῶν μέχρι τοῦδε, τῇ ἐκθύμῳ συνδρομῇ ὁτὲ μὲν ταύτης ὁτὲ δ' ἐκείνης τῶν

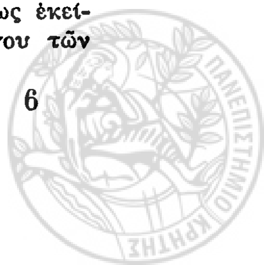
μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῇ ἀνοχῇ, ὡς μὴ ὤφελε, τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιτυχιῶν αὐτῶν δικαιολογουμένας ἀξιώσεις των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, εἰς τὰς ἀναισχύντους, λέγω, μυθοπλαστίας τῶν Βουλγάρων οἱ Σκυπιτάραι τῆς ἄνω Ἀλβανίας, οἱ ἀνδρεῖοι Γκέγκηδες ἀπήντησαν ὡς ἑξῆς: «**Πτολεμὲγτ ἔ Σελευκὲγτ σκαὶμ Γκραίγκιρ, ἄς Μπουλγκάρ· καὶμ μπούρα Σκυπιτάρ**»· δηλαδή: «**Οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σέλευκοι δὲν ἦσαν Γραικοί, ἀλλ' οὔτε καὶ Βούλγαροι· ἦσαν ἀνδρεῖοι Ἀετιδεῖς**» (1). Τὸ ὅτι δὲ οἱ ἀνδρεῖοι

(1) Ἐνταῦθα δὲν νομίζομεν ἄπο σκοποῦ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οἱ ὑπερήφανοι Ἀλβανοὶ οὐ μόνον σήμερον αὐτοκαλοῦνται Σκυπιτάρ, καὶ περὶ πλείστου ἔχουσι τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν τε καὶ τῆς χώρας των ὀνόματα Ἰλλυριοὶ καὶ Ἰλλυρία (ὅσοι ηὐτύχησαν νὰ τὰ γνωρίσωσιν . . .), ἀλλὰ καὶ καθ' ὃν ἔτι χρόνον οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἔστεργον ὡς ἐθνικὰ αὐτῶν ὀνόματα τὰ Ῥωμαῖοι καὶ Γραικοί, τὰ ἐλεύθερα τέκνα τῆς Ἰλλυρίας, φεύγοντα τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν, ἀπεχώρησαν ἐκ τῶν εὐφόρων αὐτῶν κοιλάδων καὶ ζῶντα ἔκτοτε «σὰν λιοντάρια 'ς τὴς ῥάχαις, 'ς τὰ βουνά», δὲν ἔλαβον μόνον τὰ ὀνόματα τῶν θηρίων, τῶν ὁποίων τὰ σπήλαια μετέβαλον εἰς κατοικίας των, τῶν Ἀσλὰν (λέων) καὶ Καπλὰν (τίγρις) (Ἀσλὰν-Ἀγᾶς, Καπλὰν-Μπέης, Ἀσλάναι, Καπλάναι), ἀλλὰ καὶ τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν ὄνομα ἀν-

Γκέγκηδες, οἱ πάσης διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἄμοιροι καὶ μόνον ἐκ τῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν παραδόσεων αὐτῶν, τῶν ἐκ τοῦ χρόνου παρεφθαρμένων καὶ ἐκ τῶν μετὰ πανουργίας καὶ τέχνης ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἑνότητος ὑποβολιμαίων διηγήσεων ἐσκοτισμένων, γνωρίζοντες τὸ ἔνδοξον αὐτῶν πολεμικὸν παρελθόν, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τοῦ τοπικισμοῦ παραφερόμενοι, ὅστις ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρις ἐσχάτων τὰς μεγίστας τῶν συμφορῶν ἐπροξένησεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, λέγουσι τἀνωτέρω, τοῦτο βεβαίως δὲν εἶνε ἀφορμὴ ἔριδος ἡμῶν πρὸς ἐκείνους, ἀφοῦ σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος γνωρίζει, ὅτι οἱ Παρμενίωνες, οἱ Κρατεροί, οἱ Σέλευκοι, οἱ Πτολεμαῖοι, οἱ Εὐμένεις, οἱ Ἀντίπατροι καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη χορεία τῶν

τήλλαξαν μὲ τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ Σκύπ, ὅπερ σημαίνει Ἀετός, αὐτοκληθέντες Σκυπιτάρ, δῆλα δὴ Ἀετιδεῖς, πάνυ δικαίως ἄλλως τε, ἀφοῦ εἰς τούτων κυρίως τὰς φωλεὰς ἐγκατέστησαν. Οἵα μεγαλοπρεπὼς εὐφυὴς διαμαρτυρία κατὰ τῶν ἐγκολαψάντων ἐπὶ τῆς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΛΛΥΡΙΑΣ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐκείνης, ἣν πρώτην διέγραψαν ἀπὸ τοῦ καταλόγου τῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας!

Διαδόχων καὶ Ἐπιγόνων τοῦ Μεγάλου τῆς Ἀσίας Ἐξευγενιστοῦ ἦσαν ἱδρυταὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ τε καὶ Αἰγύπτῳ περιωνύμων ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ. Ἡμεῖς μάλιστα, οἱ διὰ τοῦ ἀπλέτου φωτὸς τῶν προγονικῶν συγγραμμάτων φωτιζόμενοι καὶ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον διδασκόμενοι κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῆς ἱστορίας, τῆς ὁποίας ἡ δύναμις, ὡς εἶπεν ὁ Διόδωρος, «ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διήκουσα, τὸν τὰ πάντα τἆλλα λυμαινόμενον χρόνον ἔχει φύλακα τῆς αἰωνίου παραδόσεως τοῖς ἐπιγενομένοις», ἡμεῖς, λέγω, ἔχομεν καθῆκον νὰ καθοδηγήσωμεν τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν Ἀλβανοὺς καὶ ἐξαγάγωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ σκότη τῆς ἀμαθείας καὶ παράσχωμεν αὐτοῖς τὰ φῶτα καὶ τὰ δῶρα τοῦ πολιτισμοῦ, ἐὰν θέλωμεν νὰ δείξωμεν, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ῥητόν, ὅτι «ὀψὲ μὲν ἀλλὰ νοῦν ἐσχήκαμεν». Ὅταν δὲ τὰ φῶτα τοῦ πολιτισμοῦ καταυγάσωσι τὴν Ἀλβανίαν, ἡ δὲ ἱστορία, ἡ ἄσβεστος αὕτη λαμπάς, ἡ τὸ σκότος τῆς διανοίας ἀποδιώκουσα, φωτίσῃ τὸν νοῦν καὶ θερμάνῃ τὴν καρδίαν τῶν Ἀετιδέων τῆς Ἀλβα-

νίας, βεβαίως οὔτε οἱ Ἰταλοὶ θὰ ὁμιλῶσι πλέον περὶ προελληνίων Πελασγῶν, ἀποκαλοῦντες τοὺς Ἕλληνας «ἐπιδρομεῖς ἐξ Ἀσίας», τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ὁ μέγας Ἄγγλος ἱστοριοδίφης Γεώργιος Γρότε ἀποκαλεῖ πρώτους δι' ἀποχρῶντος μάρτυρος (τοῦ Ὁμήρου) γνωστοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος καὶ λέγει πρὸς πάντα περὶ προελληνίων Πελασγῶν ὁμιλοῦντα, τὸ τοῦ Ἡροδότου: «οὐκ ἔχει ἔλεγχον», ὅτι τουτέστι: λέγει πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ ἐξακριβωθῶσιν, ἂν εἶνε ἀληθῆ ἢ ψευδῆ, ὅταν, λέγω, οἱ Ἀλβανοὶ διαφωτισθῶσιν, οὔτε οἱ Ἰταλοὶ θἀποκαλῶσι τοὺς Ἕλληνας ἐπιδρομεῖς ἐξ Ἀσίας καὶ ἀντιποιῶνται δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, οὔτε οἱ Βούλγαροι θὰ τολμῶσι νὰ διαφιλονεικῶσι πρὸς τοὺς μόνους γνησίους ἀπογόνους τοῦ ἐν Κορίνθῳ χειροτονηθέντος Ἡγεμόνος καὶ Ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων, τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀλβανούς, τὴν γενέθλιον αὐτοῦ γῆν. Διότι οἱ λεοντόκαρδοι Ἀλβανοὶ θὰ διδαχθῶσιν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὸ καύ-

χήμα συμπάσης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὡς ἐὰν προεῖδεν, ὅτι οὐ μόνον τοῦ ἀνταξίου τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ κήρυκος, οὗ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως θύων ηὔχετο νὰ τύχῃ, δὲν θὰ ἐτύγχανεν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ὑστεροφημία του, ἡ μέλλουσα αὕτη τῶν θνητῶν ἐν τῷ ἐπιγείῳ κόσμῳ ζωή, τὴν ὁποίαν ἐπλησίασε μὲ τὴν αἰώνιον ὅσον τὸ θεῖον ἐπέτρεψέ ποτε εἰς ἄνθρωπον, διασωθεῖσα κυρίως ὑπὸ τῆς κοινῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συνειδήσεως, ἥτις περιέβαλεν αὐτὸν δι' ὄντως ἐπουρανίου αἴγλης, θὰ διέτρεχέ ποτε παρ' ἐσχάτων τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ὅτι θὰ ἐκινδύνευε νὰ θεωρηθῇ μυθικὸν πρόσωπον, διαφιλονεικουμένης τῆς τε πανενδόξου ἡγεμονίας του καὶ τῆς καταγωγῆς του παρὰ τῆς Ταρταρικῆς τῶν Βουλγάρων φυλῆς. Θὰ διδαχθῶσιν οἱ ἀδελφοὶ Σκυπιτάραι ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ δὴ ἐκ τοῦ ἐν μέσῃ Ῥώμῃ πρὸ 17 ὅλων αἰώνων γράψαντος Φλαβίου Ἀρριανοῦ, ὅστις καὶ συγκλητικὸς καὶ ἀνθύπατος τῆς Ῥώμης διετέλεσεν, ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος δὲν διέκρινε τοὺς Ἕλληνας, ὄχι εἰς

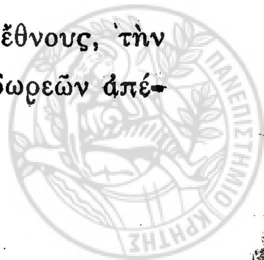
Πελοποννησίους, Φθιώτας, Φωκεῖς, Λοκρούς, Μαλιεῖς, Θεσσαλούς, Μακεδόνας, Ἰλλυριούς, Θρᾷκας κτλ., ἀλλ' οὔτε κἂν εἰς Ἴωνας, Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς, ἀλλὰ ΣΥΜΠΑΝΤΑΣ διὰ τοῦ ἐθνικοῦ ΟΛΩΝ ὀνόματος ΕΛΛΗΝΑΣ ἀπεκάλει, ὅτε μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ νίκην ἔπεμπεν εἰς Ἀθήνας 300 Περσικὰς πανοπλίας, ἵνα ἀνατεθῶσι τῇ προμάχῳ Ἀθηνᾷ «**καὶ ἐπίγραμμα ἐπιγραφῆναι ἐκέλευε τόδε: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΛΗΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ ΑΠΟ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΤΩΝ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ**», τὴν δ' ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ στρατείαν ὡς ἔργον καθαρῶς Ἑλληνικὸν διεκήρυξε πάντοτε μέν, μάλιστα δὲ μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ νίκην, ὅτε ἀπαντῶν εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου ἔγραφεν: «**Οἱ ὑμέτεροι πρόγονοι ἐλθόντες εἰς Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα κακῶς ἐποίησαν ἡμᾶς οὐδὲν προηδικημένοι· ΕΓΩ ΔΕ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΗΓΕΜΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΘΕΙΣ καὶ τιμωρή-**

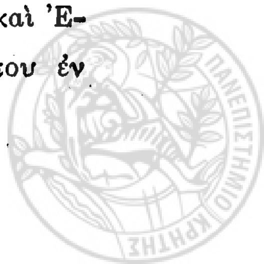
σασθαι βουλόμενος Πέρσας διέβην τὴν Ἀσίαν ὑπαρξάντων ὑμῶν· καὶ γὰρ Περινθίους ἐβοηθήσατε, οἳ τὸν ἐμὸν πατέρα ἠδίκουν, καὶ εἰς Θρᾴκην, ἧς ΗΜΕΙΣ ἤρχομεν, δύναμιν ἔπεμψεν Ὦχος...».

Παρερχόμενοι δὲ τὰς τῶν Σέρβων ῥᾳδιουργίας, ὡς ἀναξίας λόγου, ἀφοῦ ἄλλως τε, μάλιστα μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐσχάτην αὐτῶν ἧτταν, μ' ὅλον τὸν θόρυβον ὃν προκαλοῦσι, μόνον τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν χλεύην τῶν Ἀλβανῶν διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἐπισύρουσιν, ἐξετάσωμεν συντόμως τὰς παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς ἐνεργείας τῶν Ῥωμούνων.

Οἱ πράκτορες καὶ ἀπόστολοι τῶν ἐν Ῥωμουνίᾳ Συλλόγων καὶ ἐνίων τῶν πολιτικῶν αὐτῆς ἀνδρῶν, εἰς τοσοῦτον θρασύτητος ἐξίκοντο, ὥστε πρὸς γνησιωτάτους Ἀλβανοὺς καὶ δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐκ Κορυτσᾶς τῆς Ἀλβανίας Μπάγκαν, ὅστις διὰ τῶν πρός τε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα Κορυτσᾶν καὶ τὴν κοινὴν ἁπάντων τῶν μελῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὴν Ἑλλάδα, ὄντως βασιλικῶν αὐτοῦ δωρεῶν ἀπέ-

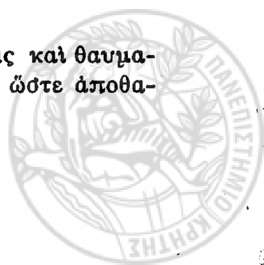

δειξε περιφανῶς, ὅπως καὶ πλεῖστ' ἄλλα τῆς εὐάνδρου 'Αλβανίας τέκνα, ὅτι, καίτοι μόλις ἀναγινώσκων καὶ γράφων, οὐχ ἧττον ὑπὸ τοῦ ἁγνοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος φωτιζόμενος, εἶχε διαμορφώσει ἐν τῷ νῷ καὶ θερμάνῃ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος, ὅπως ὑπετύπωσαν αὐτὴν οἱ μέγιστοι τῶν σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, «**ἴδια μὲν ἄστη τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἡγούμενοι, κοινὴν δὲ πατρίδα τὴν Ἑλλάδα νομίζοντες εἶναι**», ἐπραγματοποίησε δὲ ὁ εὐφάνταστος ἐκεῖνος Μακεδών, ὁ ἐμπεποτισμένος τὸ νέκταρ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ἐντελεστέρα ἐκπροσώπησις, τὸ ἀπειρότερον ἐκεῖνο ἴνδαλμα ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ πολὺς Σατωβριάνδος ἀνέκραξεν, ὅτι «ἐὰν ἄνθρωπος ὡμοίασέ ποτε θεόν, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶνε ὁ 'Αλέξανδρος». Καὶ πρὸς αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἀείμνηστον Μπάγκαν, τοῦ ὁποίου ἡ εἰκὼν εἶνε ἀνηρτημένη εἰς τὸ Πάνθεον τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ 'Εθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἐν

ἰσοτιμίᾳ εὕρηνται τά τ' εὐγενέστατα τῆς Εὐρώπης τέκνα, οἱ διαπρεπέστεροι τῶν φιλελλήνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαλάμπει ἡ πάγκαλος τοῦ Βύρωνος κεφαλὴ καὶ οἱ ἐκ πάσης Ἑλληνικῆς γωνίας προελθόντες μεγάλοι πνευματικοὶ σκαπανεῖς, οἱ ἀναπλάσαντες τὸν Ἑλληνισμόν, καὶ οἱ πρωτεργάται καὶ πρωταθληταὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας, «τοῦ κορυφώματος τούτου τῶν εὐγενεστέρων πατριωτικῶν αἰσθημάτων»· ἐν μέσῳ δὲ καὶ ὑπεράνω τῆς πυκνῆς χορείας τῶν ἐξ Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας ἡρώων καὶ εὐεργετῶν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος μετεωρίζεται οἱονεὶ ἐγγυωμένη τὴν σύμπραξιν καὶ ἕνωσιν τῶν Ἀλβανῶν, ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῆς διακρίσεως, μετὰ τῆς κοινῆς ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων μητρὸς καὶ πατρίδος, τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἡ εἰκὼν τοῦ μεγάλου κήρυκος τῆς κοινῆς τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων καταγωγῆς, Γεωργίου Καστριώτου τοῦ Σκεντέρμπεη (1), ὅστις ἐπὶ μακρὸν ἐνέσπειρε

(1) Ὁ Σκεντέρμπεης ζῶν τοσοῦτον σέβας καὶ θαυμασμὸν εἶχεν ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ὥστε ἀποθα-

τὸν τρόμον εἰς τὸν ἐξ Ἀσίας κατακτητὴν καὶ προεκάλεσε τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἡγεμόνων καὶ ἱεραρχῶν τῆς Δύσεως, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ἀέτειον βλέμμα ἐμπνέει τὸν παρατηρητὴν ἐλπίδων περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ πεποιθήσεως ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ΗΝΩΜΕΝΟΥ, καὶ διδάσκει διὰ τῆς ἀναμνήσεως τῆς ἀνηλεοῦς τιμωρίας, ἣν μετῆλθε κατὰ τῶν Σέρβων διὰ τὴν πρὸς τὸν Οὐνυάδην προδοσίαν τοῦ Βασιλέως αὐτῶν, τὸ ἀδυσώπητον κατὰ τῶν προδοτῶν καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος.

Ἐπανέλθωμεν δ' ὅμως εἰς τοὺς Ῥωμούνους. Καὶ πρὸς αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἀείμνηστον Μπάγκαν ἀπετάθησαν οἱ πράκτορες καὶ ἀπόστολοι τῆς ψευδαλβανορρωμουνικῆς ἰδέας, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ῥωμοῦνοι ἐπιζητοῦσι νὰ ὑπο-

νὼν ὡς θεὸς ἐλατρεύθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀλβανίαν· τὰ τεμάχια δὲ καὶ τὰ συντρίμματα τῶν ὀστῶν αὐτοῦ μετὰ θρησκευτικῆς ὄντως εὐλαβείας φυλάσσονται καὶ σήμερον ἔτι ἐντὸς θηκῶν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ εἶνε τὰ περίαπτα (φυλαχτά, χαϊμαλιά), μὲ τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων οἱ Γκέγκηδες θωρακίζονται κατὰ παντὸς κινδύνου. Ἔκτοτε δὲ πενθοῦντες αὐτὸν οἱ Γκέγκηδες φέρουσι μικρὸν μέλαν ἐπώμιον, Τζουρντὶν καλούμενον.

σκάψωσι τὰ θεμέλια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος τοῦ Ἡγεμόνος καὶ Ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων, τῆς **ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἀδιαιρέτως εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀλβανούς, τοὺς μόνους τούτους ἀληθεῖς καὶ ἀξίους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀπογόνους, ἀνηκούσης Μακεδονίας**· προσεπάθησαν δὲ νὰ μετατρέψωσι καὶ διαφθείρωσι τὴν ἁγνότητα τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ καὶ προσηλυτίσωσι καὶ τοῦτον εἰς τὴν ἐπίπλαστον Ἀλβανορρωμουνικὴν ἰδέαν· πλὴν ἀλλ' ὅμως, ὁ γνήσιος Ἀλβανὸς οὐ μόνον ἀπέκρουσεν ἐπανειλημμένως πάσας τὰς ἐπιμόνους αὐτῶν ἐφόδους καὶ κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς μιαρᾶς πλεκτάνης ἄλλα θύματα τῆς ἀπάτης καὶ τῆς εὐπιστίας, ἀλλ' ἐκαυτηρίασε καὶ τὴν ἀναίσχυντον τόλμην των, εἰπὼν αὐτοῖς ἐν τῇ ἀπερίττῳ αὐτοῦ γλώσσῃ τὰς ὅσον βαρείας τόσον καὶ βαρυσημάντους ταύτας λέξεις:

«Τὰ γουρούνjα πρέπει νὰ πᾶν μὲ τὰ γουρούνjα,
καὶ τὰ λjοντάρjα μὲ τὰ λjοντάρjα.
Οἱ Ἕλληνες δὲ καὶ οἱ Ἀλβανοὶ εἶνε λjοντάρjα».

Τὸ ἐφ' ἡμῖν, βλέπομεν τὰ πρὸς κορεσμὸν ἰδιοτελῶν πολιτικῶν, θρησκευτικῶν καὶ ἐμπορικῶν συμφερόντων πεπονηρευμένα μαγγανεύματα, μεθ' ὧν οἱ κοινοὶ τῆς τε Ἀλβανικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἑνότητος πολέμιοι πειρῶνται νὰ παραλύσωσι καὶ ἀποκόψωσι δεσμοὺς ἀδελφότητος καὶ κοινῶν παθημάτων καὶ θυσιῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, πλὴν στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἀδουλώτου φρονήματος τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ ἐπὶ τῆς ἀνενδότου θελήσεως ἀμφοτέρων, τὴν ἱερότητα τοῦ ἑνωτικοῦ αὐτῶν σκοποῦ τιθεμένων ὑπεράνω παντὸς πειρασμοῦ, παρακολουθοῦμεν τοὺς ἀντιδρῶντας σχίζοντες, κατὰ τὸ δυνατὸν

ἡμῖν, τὰ δίκτυα τῆς ῥᾳδιουργίας καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ προβάλλομεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν Ἀλβανούς, ἀντὶ τῶν ἀπατηλῶν καὶ διαλυτικῶν ὑποσχέσεων καὶ τῶν ἐφημέρων παροχῶν, ἃς προσφέρουσιν αὐτοῖς οἱ κοινοὶ ἡμῶν ἐχθροί, τὰ συναγωγὰ καὶ συνεκτικὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, τῶν διδύμων τούτων σκύμνων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνδοξοτάτης φυλῆς, στοιχεῖα, τὰς ἱστορικὰς τουτέστι παραδόσεις, τὴν ἑνότητα τῆς γλώσσης, τὴν ἑνότητα τοῦ πανεπιστημιακοῦ πνεύματος, τὴν ἑνότητα τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀνεξίθρησκον πνεῦμα, ὅπερ διαπνέει τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία καὶ σφάλλουσα εἶνε οὐχ ἧττον ὁ κραταιότατος παράγων τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀλβανίας. Ὅλας δ' ἐν γένει τὰς ἐνεργείας τοῦ Συλλόγου ἡμῶν, τοῦ ὁποίου ἔμβλημα εἶνε ἡ ἀθάνατος ῥῆσις: «ΕΝ ΤῊ ΕΝΩΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ», καταβάλλομεν εἰς τὸ νὰ ἑνώσωμεν πᾶν τυχὸν διάφορον εἴτε καὶ ἀντίθετον τοπικὸν ἢ προσωπικὸν συμφέρον τῶν ἀρχόντων τῆς Ἀλβανίας, τῶν ἀγερώχων Μπένδων, εἰς τὸ κοινὸν αἰσθη-

μα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ μῖσος πρὸς τὸν δεσποτισμὸν καὶ τὴν ξένην κυριαρχίαν — οἱονδήποτε ὄνομα καὶ ἂν φέρῃ αὕτη — ἅπερ διαπνέουσι πάντα φιλόπατριν Ἀλβανόν, καὶ εἰς τὸ νὰ ἐνσταλάξωμεν εἰς τὴν ψυχὴν παντὸς Ἀλβανοῦ, ὅτι ἡ **ἐν πολιτικῇ καὶ θρησκευτικῇ ἰσότητι ἕνωσις τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν** θὰ εἶνε ἡ κοινὴ ἀμφοτέρων ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ δύναμις, πρὸ τῆς ὁποίας θὰ ὑποχωρήσῃ πᾶς ἐχθρός, ὅσον μέγας κἂν ᾖ!

Προκειμένου δὲ νῦν νὰ θέσω τὴν κατακλεῖδα τῆς ὁμιλίας μου ταύτης, πρὶν ἀνακράξω τὴν σώτειραν ἐκείνην φράσιν, ἥτις ἀνταλλάσσεται μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν ὡς διαβεβαίωσις φιλίας καὶ πίστεως καὶ ἡ ὁποία εἴπερ ποτὲ καὶ νῦν πρέπει νὰ φέρηται εἰς τὰ χείλη παντὸς φιλοπάτριδος, ἐξ οἱασδήποτε Ἑλληνικῆς γωνίας καὶ ἂν ὁρμᾶται οὗτος καὶ ὅπου γῆς εὑρίσκεται, σκόπιμον λίαν νομίζω ν' ἀφηγηθῶ συντόμως ἀνέκδοτον ἱστορικὸν γεγονός, ὅπερ συνέβη μετὰ τὴν πανένδοξον ἔξοδον τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου.

Οἱ Αἰγύπτιοι τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ οἱ Ἀσιᾶται Τοῦρκοι τοῦ Κιουταχῆ, φεύγοντες τὰ ἐρείπια καὶ τὰ συντρίμματα τοῦ Μεσολογγίου, τὰ ὁποῖα ὁ δαυλὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥογῶν Ἰωσήφ, τοῦ Καψάλη καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐθελοντῶν μαρτύρων τῆς ἐλευθερίας κατέστησε φοβερὰ εἰς αὐτούς, κατέλιπον τὴν ἐκπολιόρκησιν τῶν ἐναπολειφθεισῶν οἰκιῶν, αἵτινες εἶχον μεταβληθῇ εἰς φρούρια, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξήρχετο ὁ θάνατος θερίζων τὰς τάξεις τῶν πολιορκητῶν, οἱ Αἰγύπτιοι, λέγω, καὶ οἱ Ἀσιᾶται Τοῦρκοι κατέλιπον τὴν συμπλήρωσιν τῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποίαν προδότης Βούλγαρος κατέστησε φρικωδεστέραν, εἰς τοὺς ἐξισλαμισμένους Ἀλβανοὺς καὶ ἐτράπησαν πρὸς τοὺς τάφους τοῦ Μεσολογγίου, τοὺς ὁποίους ἀνέσκαπτον καὶ διεσκόρπιζον τὰ ἐκθαπτόμενα ὀστᾶ. Πλὴν εὐθὺς ὡς διεδόθη μεταξὺ τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν ἡ εἴδησις τῆς βεβήλου ταύτης πράξεως, ξιφήρεις οὗτοι ὡς ἦσαν ἔδραμον κατὰ τῶν βεβήλων **ὑπὲρ τῶν Χριστιανικῶν τάφων** τοῦ Μεσολογγίου καὶ κατέπαυσαν τὸ μιαρὸν ἔργον.

Ἔφθασαν δ' ἐν καιρῷ, διότι κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν διεσκορπίζοντο τὰ ὀστᾶ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Τὴν περισυλλογὴν καὶ ἐπαναταφὴν τῶν ὀστῶν τοῦ Μπότσαρη μετὰ πομπῆς ἐνήργησεν αὐτὸς ὁ Μουστάμπεης, τοῦ ὁποίου δύο μέλη τῆς οἰκογενείας του εἶχον πέσῃ ὑπὸ τὸν βαρὺν βραχίονα τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Μάρκου Ἀθανασίου Τούσσα Μπότσαρη, ἐξεφώνησε δὲ καὶ αὐτοσχέδιον ἐπιτάφιον, τοῦ ὁποίου ἡ παράδοσις διετήρησε τὸν ἐπίλογον ἔχοντα ὡς ἑξῆς:

«Αἶ! μὸρ Μάρκ — πὸτ ἴδι̯α τρὶμ σὲ τύ,
πὸτ μὸς καὶμ μπέσσα ἄϊτ»·

τουτέστιν:

«Αἶ! ὀρὲ Μάρκο — ἤθελα νἄχα τὴν παλληκαρι̯ά σου,
ἀλλ' ὄχι καὶ τὴ θρησκεία σου».

Τὴν παλληκαρι̯ὰ λοιπὸν τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀλβανῶν θέλομεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν θρησκείαν των, ἀντ' αὐτῆς δὲ παρέχομεν εἰς αὐτοὺς ὄχι μόνον τὴν ἰδικήν μας παλληκαρι̯ά, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ φῶτα καὶ τὰ δῶρα τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Μπέσσα γιὰ Μπέσσα!

ἂς ἀνακράξωμεν πάντες ἐν τῇ προσεχεῖ ἱερᾷ πανηγύρει (1) τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους συνθλίβοντες τὰς χεῖρας μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ἀλβανῶν.

Τὴ θρησκεία σας καὶ τὴ θρησκεία μας!

ἡ δὲ γενικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους σύμπνοια ἐπιτυγχανομένη θὰ στεφανώσῃ βεβαίως μὲ τῆς νίκης τὸν στέφανον ὅ,τι πρέπει — ἐπὶ τέλους — νὰ τολμηθῇ.

---

(1) Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ πρόμαχοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ τρα γῳδοῦν :

« Ἐδῶ δὲν εἶνε Βουργαριά, δὲν εἶν' Ἀρχουδαρέσι,
νὰ φεύγουνε 'ς τὸν πόλεμο σὰν ξαφνιασμέν' ἀλάφια.
Ἐδῶ 'νε Ἑλληνόπουλα, παιδιὰ τοῦ Νικοτσάρα,
πῶχουν τὸν πόλεμο **γιορτή**, τὸν πόλεμο παιγνίδι,
καὶ σὰν λιοντάρια ῥίχνουνται, σὰν τοὺς ἀητοὺς πετᾶνε ».

ΠΥΡΡΟΣ Ο ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ

ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ
Ο
ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΕΗΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΝΤΕΣ

Εἰκὼν ἐκ Βυζαντινοῦ χειρογράφου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΝΩΤΗΣ Γ. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

ΦΩΤΟΣ ΤΖΑΒΕΛΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φοβούμενοι καὶ ἐλπίζοντες, **τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντες,** ὅτι δὲν θὰ δοθῇ ἡμῖν καιρός, ὅπως, ἐπὶ τῇ βάσει 1) τῶν εἰς χεῖρας ἡμῶν ἱστορικῶν ἐγγράφων, 2) τῶν ἐκ παραδόσεων διηκριβωμένων καὶ ἀνωτέρων πάσης ὑπονοίας σημειώσεων ἡμῶν καὶ 3) τῶν ὑπαρχουσῶν ἱστορικῶν συγγραφῶν, τὴν ἱστορικὴν κριτικὴν μέθοδον ἀκολουθοῦντες, ἀναλάβωμεν νὰ ἱστορήσωμεν τὴν ἡρωικὴν περίοδον τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν αὐτοῦ χρόνων, καθ᾽ οὓς ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Σουλίου Κύκλωψ τις ἐπεφάνη, ὄχι βεβαίως τοῦ Πολυφήμου τὸ ὄνομα φέρων, οὐδὲ

τὴν ὑπερφυσικὴν ἐκείνου ῥώμην καὶ τὸν φρικαλέον ὀφθαλμὸν ἔχων, ἀλλὰ διὰ τοῦ πυροβόλου αὐτοῦ, ὅπερ πρῶτον ἐδόνησε βιαίως διὰ τοῦ κρότου του τὸν ζείδωρον ἐκεῖνον αἰθέρα, ὅστις ἐκράτυνε καὶ ἐτόνισε τὰ νεῦρα τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἐκνευρισθείσης Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐνσπείρων τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἀετοὺς τοῦ Σουλίου, οἵτινες ἐξέλαβον τὸν ἄγνωστον ὡς ἰσόθεόν τι ὄν, ἐν χερσὶ φέρον τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Διός, καὶ μικροῦ δεῖν ἔπιπτον καὶ προσεκύνουν αὐτόν, ἂν μὴ ὁ πρῶτος γνωστὸς γενάρχης τῶν Μποτσαραίων, Σπῦρος Μπότσαρης, μετὰ τοῦ συνετοῦ καὶ δυνατὸς ὢν, κατώρθου διὰ τεχνάσματος, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὁ πολύμητις Ὀδυσσεὺς θὰ ἐφθόνει, οὐ μόνον νὰ γείνῃ κύριος τοῦ φοβεροῦ ὀργάνου, ὅπερ εἶχε προξενήσῃ τὸν πανικὸν εἰς ἄνδρας, οἵτινες, ὥσπερ οἱ Ὁμηρικοὶ ἐκεῖνοι Πειρίθοοί τε καὶ Δρύαντες, ἀφόβως ἤρχοντο εἰς χεῖρας καὶ ἐπάλαιον καὶ κατέβαλλον συνήθως αὐτοὺς τοὺς λέοντας καὶ τὰς τίγρεις, ἀλλὰ καὶ νὰ συντρίψῃ διὰ τῶν αὐτόχρημα Ἡρακλείων αὐτοῦ βραχιό-

νων τὰς πλευρὰς καὶ κατόπιν δι' ὀγκολίθου καὶ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐνδέχεται νὰ μὴ δοθῇ ἡμῖν καιρὸς, ὅπως ἱστορήσωμεν τὴν ἡρωικὴν περίοδον τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀφοῦ, ὡς μὴ ὤφελεν, ὅπως ἐν τῇ ἐποποιίᾳ τῆς Ἰλιάδος παρὰ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸν Ἀχιλλέα εὑρέθη ὁ Θερσίτης, οὕτως ἐν τῇ νεοελληνικῇ ἐποποιίᾳ εὑρέθη ὁ Χριστόφορος Περραιβός, ὅστις κακὸς κακῶς ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ πολεμάρχου τοῦ Σουλίου Νώτη Γ. Μπότσαρη τῷ 1821 ἔκ τινος πολεμικοῦ συμβουλίου τῶν ὁπλαρχηγῶν τοῦ Σουλίου, καθ' ὃ ἐπειράθη νὰ μετέλθῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ Θερσίτου, ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ, δὲν ἠρκέσθη νὰ ἐνασκήσῃ κατ' αὐτοῦ προσωπικῶς τὴν μοχθηρίαν του, ἀλλ' ἐπεξέτεινε ταύτην ἐφ' ὅλης τῆς οἰκογενείας τῶν Μποτσαραίων. Διότι δυστυχῶς οἱ ἥρωες τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ οὐ μόνον τοῦ Ὁμήρου των δὲν ἔτυχον, ἀλλὰ καὶ ὁ κάλαμος, τὸν ὁποῖον ἐτίμησε καὶ ἀνύψωσεν ὑπὲρ πάντας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μὲν ὁ Θουκυδίδης, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ Μα-

κώλεϋ, ἐξέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν τῶν Θερσιτῶν (1), οἵτινες εἰς ἑκάστην μεγάλην σελίδα τῆς ἐπαναστάσεως χρυσοῖς γράμμασιν ἐχάραττον τὸ ὄνομά των καὶ ἐπεσκότιζον ὅσον ἠδύναντο τὴν ἀλήθειαν εἰς βάρος τῶν κατ' ἐξοχὴν ἐνδόξων τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἀνδρῶν, ἵνα λάμπῃ ἐν τῷ ψεύδει ἡ ψευδὴς αὐτῶν ἀξία, ἢ καὶ ἐστρέβλουν καὶ διέστρεφον τὰ γεγονότα τἀναφερόμενα εἰς τοὺς εὐθαλεστέρους κλάδους τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς ἐπαναστάσεως οἰκογενειῶν, εἴτε ἕνεκα προσωπικῶν λόγων, εἴτε καὶ ὑπὸ τῶν ἐμφύτων αὐτοῖς παθῶν. Διότι τὰ πάθη οὐδέποτε ἔλιπον ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ φθόνος παντοῦ καὶ πάντοτε κατεδίωξε τὴν ὑπεροχήν. Ἡ δὲ ἀξία συνανθοῦσα μετὰ τῆς ἀρετῆς ἐξήγειρε πάντοτε καθ' ἑαυτῆς τὴν ἀντιζηλίαν καὶ τὴν ἀντίπραξιν τῶν μικρῶν καὶ φαύλων.

(1) Τὸν ἄριστον χαρακτηρισμὸν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συνέγραψαν πάντες σχεδὸν οἱ σύγχρονοι τῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς τοὺς ὁποίους ἄλλως τε ἱκανὴ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη ἐθνική, ἔδωκεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅστις, ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ ἐκτελοῦντος παρ' αὐτῷ χρέη γραμματέως Ἰωάννου Ῥάγκου περὶ τῶν παρευρεθέντων εἰς μάχην τινὰ ὁπλαρχηγῶν, ἀπήντησε τὸ πολυθρύλητον: **«Γράφε Ῥάγκο»**.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἀπαραίτητον νομίζομεν νὰ εἴπωμεν ἐνταῦθα σχετικά τινα πρὸς τὴν μελέτην ἡμῶν, ἀφοῦ, ὡς μὴ ὤφελεν, εὑρέθησαν ἄνθρωποι, καὶ δυστυχῶς Ἕλληνες, νὰ ψέξωσιν αὐτοὺς τοὺς Ἡρακλεῖς τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, καὶ δὴ καὶ νὰ ἐπισυνάψωμεν καὶ τἀποδεικτικὰ τῶν περὶ Νώτη Γ. Μπότσαρη παρ' ἡμῶν λεγομένων.

Ὁ Περραιβὸς λοιπὸν παθὼν τῷ 1821 ἐν Σουλίῳ ὑπὸ τοῦ Νώτη Γ. Μπότσαρη ὅ,τι ὁ Θερσίτης ὑπὸ τοῦ 'Οδυσσέως, δὲν ἠρκέσθη νὰ ἐνασκήσῃ κατ' αὐτοῦ προσωπικῶς τὴν μοχθηρίαν του, ἀλλ', ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὸ 1799 συμβάντα ἐν Σουλίῳ, ἐχαρακτήρισεν ὡς προδοτικὴν τὴν πολιτείαν τοῦ πατρὸς τῶν Τούσσα (Δημητρίου), Κίτσου, Νώτη καὶ Νίκιζα (Νικολάου) Γεωργίου Μπότσαρη καὶ ἐπειράθη νὰ προστρίψῃ ἐφ' ὅλης τῆς ἀμώμου οἰκογενείας τῶν Μποτσαραίων τὸ στίγμα τῶν προδοτῶν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν πατρίδος· ἐνῷ ἀληθῶς τῷ 1799 ἐπανελήφθη ἐν Σουλίῳ ὅ,τι συνετελέσθη παρὰ τὴν Τρωαδικὴν ἀκτὴν πρὸ 40 αἰώνων μὲ μόνην τὴν διαφοράν,

ὅτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀνεστράφησαν οἱ ὅροι, οὕτως ὥστε ὁ γενναιότατος ἁπάντων τῶν συγχρόνων αὐτοῦ Σουλιωτῶν Φῶτος Τζαβέλλας, ὁ Ἀχιλλεὺς οὗτος τοῦ Σουλίου, ἀντικατέστησε τὸν ἀποχωρήσαντα Ἀγαμέμνονα, τὸν Γεώργιον Μπότσαρην(1), τὴν ἔλλειψιν δ' ὅμως τῆς πείρας καὶ φρονήσεως τοῦ ὁποίου δὲν ἤρκεσε ν' ἀναπληρώσῃ ἡ ἀπαράμιλλος γενναιότης τοῦ Τζαβέλλα καὶ ἔπεσε τῷ 1803, διὰ πρώτην φοράν, τὸ Σοῦλι τὸ ἀπάτητο. Οὕτω δὲ τὴν μῆνιν τοῦ Μπότσαρη, ἣν προεκάλεσεν ἡ ἔμφυτος εἰς πάντα Ἕλληνα φιλοπρωτία τοῦ Τζαβέλλα(2), — τὴν μῆνιν, λέγω, τῇ ὁποίᾳ προσ-

(1) Ἡ αὐτὴ σκηνὴ ἐπανελήφθη τῷ 1802 μεταξὺ τοῦ υἱοῦ τοῦ Γεωργίου Μπότσαρη Κίτσου καὶ τοῦ αὐτοῦ Φώτου Τζαβέλλα, κατ' αὐτὴν δὲ ὁ ἀποχωρήσας ἦτο ὁ Φῶτος Τζαβέλλας.

(2) «Ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ ἤρκουν αἱ ἀρεταί, ἆρά γε αἱ κακίαι τῶν ἡμετέρων προγόνων παρ' ἡμῖν τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν ἀνευρισκόμεναι δὲν πιστοῦσι τὴν ταυτότητα τῆς ἡμετέρας φυλῆς; Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἦσαν φιλόπρωτοι καὶ εἶχόν τι ἐριστικὸν καὶ φιλόνεικον, ἅπερ καὶ ἐν τοῖς γράμμασιν αὐτῶν ἀπεικονίσθησαν. Ἔχομεν δὲ πεποίθησιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη φιλολογία ἐριστικωτέρα τῆς Ἑλληνικῆς. Ἐὰν ἀναγνῷς τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου, θέλεις εὑρεῖ τὸν Ἀχιλλέα ἐρίζοντα πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ἐὰν δὲ τὸν Πλάτωνα, θέλεις εὑρεῖ τὸν Σω-

ομοίαν ψάλλων ὁ Ὅμηρος ἐξῆρε τοῦ τ' εὐρυκρείονος Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ ἀμύμονος Πηκράτη ἀγωνιζόμενον πρὸς τοὺς σοφιστάς, ἐὰν δὲ τοὺς τραγικούς, τοὺς πάντας ἐρίζοντας πρὸς πάντας, καὶ ἐὰν τὸν Θουκυδίδην, τοὺς Πελοποννησίους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς ἀριστοκρατικοὺς πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς καί, καθ' ὅλου εἰπεῖν, τὸ ὅλον Ἑλληνικὸν ὑπὸ νευρικῆς φιλονεικίας κατειλημμένον. **Ὁλόκληρον τὸ μεγαλεῖον ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ὀφείλει τῇ ἁμίλλῃ,** αὕτη ὅμως ἐκτραπεῖσα ἐγένετο φθόνος, ὅστις ἐπήνεγκε τὸν ὄλεθρον αὐτῆς. Ὁ ἐμφύλιος ἐκεῖνος σπαραγμός, ὅστις συγκρούσας καὶ καταθραύσας τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις ὀνομάζεται Πελοποννησιακὸς πόλεμος, δὲν ἔχει ὡς βάσιν τὸν φθόνον τῶν ἡμετέρων προγόνων; Ἀλλ' αὐταὶ αὗται αἱ ἔριδες αἱ ἐκ φθόνου συνήθως ἀπορρέουσαι ἡλίκων συμφορῶν καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς νεωτέροις αἴτιαι ἐγένοντο! Βεβαίως ἐρίδων καὶ φιλονεικιῶν οὐδεὶς λαὸς στερεῖται, ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος εἶνε περὶ τῶν ὑπερβολῶν».

(Γεωργίου Μιστριώτου «Τὰ αἴτια τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ»).

Ἐκ τῶν γνωστῶν δ' ἡμῖν πολλῶν τοιαύτης φύσεως παραδειγμάτων ἀναγκαῖον κρίνομεν ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα συντόμως δύο ὡς σχετικὰ πρὸς τὴν συγγραφὴν ἡμῶν, τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν, τὸ δὲ εἰς τὸν Λεωνίδαν Βούλγαρην, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὴν ἐξόχως τιμητικὴν δι' ἡμᾶς ἰδιότητα τοῦ μέλους τῆς Ἀλβανικῆς Ἑνώσεως καὶ ὅστις μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Δημητρίου Νώτη Μπότσαρη ἵδρυσε τὸν ἡμέτερον Σύλλογον καὶ διετέλεσεν ἔκτοτε Ἔφορος αὐτοῦ, ἀποθανὼν δὲ πρὸ ἔτους περίπου κατέλιπε μέγα κενόν, κατέλιπεν ἀληθῶς ἀναντικατάστατον τὴν θέσιν του ἔν τε τῷ Συλλόγῳ ἡμῶν καὶ ἐν τῷ εὐρυτέρῳ κύκλῳ τῶν ὑπὸ ἁγνοῦ πατριωτισμοῦ ὁρμωμένων ἐπὶ τὴν καλ-

λείδου τὰς ἀρετὰς καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὸν ἀπο-
χωρήσαντα Ἀχιλλέα τὰ εὐγενέστατα αἰσθήμα-

λιέργειαν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Παραδείγματα λοιπὸν τῶν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου ἐκ φθόνου, ἐρίδων καὶ δυσφημισμῶν τῶν ἐπιφανῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀνδρῶν, εἶνε ἡ κατὰ τὸ 1854 χαλκευθεῖσα κατὰ τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα περὶ δωροδοκίας αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰσχρὰ συκοφαντία, ἥτις δὲν ἴσχυσε μὲν νὰ μαράνῃ τὰς δάφνας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐμάρανε καὶ ἔρριψεν εἰς τὸν τάφον αὐτὸν τὸν ἥρωα τῆς Κλεισόβης. Καὶ ὁ ἥρως τοῦ Μαλακώφ, ὅστις οὐ μόνον τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου τοῦ Ῥωσσικοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἀπέλαυσεν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν παρῄτησεν, ἵνα ἔχῃ πλήρη τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐνεργείας του, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ Ῥωσσικὰ παράσημα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνδρείας, τὰ ὁποῖα ἔφερεν ἐπέστρεψεν, εὐθὺς ὡς ἡ Ῥωσσία ἤρξατο ἐκδηλοῦσα ἀνθελληνικὰς διαθέσεις καὶ ἐνεργείας, ὁ ἀτυχὴς ἥρως τόσων ἐθνικῶν ἐνεργειῶν, ὁ ἀείμνηστος Λεωνίδας Βούλγαρης, ὅστις ἀκατάβλητος ὑπὸ τῶν συμφορῶν τῶν τε ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἀντέσχεν ὡς ὑπερήφανος δρῦς καθ' ὅλων τῶν βρωμερῶν χειμάρρων τῆς συκοφαντίας καὶ τοῦ δυσφημισμοῦ, οὓς ἔστρεψαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐναντίον του οἱ τὰ ἱερά τε καὶ ὅσια πάντα ἐμπορευόμενοι, οἵτινες ἐξ ἰδίων κρίνοντες ἀπέδοσαν ὅλας τὰς **χάριτας** αὐτῶν εἰς τὸν ἄνδρα, ὅστις πολλάκις διαχειρισθεὶς ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν ἑκατοντάδας χιλιάδων, ἀπέθανε μὲν κυριολεκτικῶς ἐπὶ τῆς **ψάθης,** ἔσχε δ' ὅμως τὴν τιμὴν νὰ περιστοιχίζηται κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς ἀπὸ τὸν Ναύαρχον Μιλτιάδην Κανάρην, τὸν Μάρκον Δ. Νώτη Μπότσαρην, τὸν Λεωνίδαν Μελετόπουλον κλπ., τῶν ὁποίων ἡ παρουσία καὶ μόνη ἐβόα ἰσχυρότερον μυριοστόμου κραυγῆς, ὅτι **οὔτε τὰ ἀγενῆ τῶν ἀνθρώπων πάθη, οὐδὲ ἡ τύχη αὐτὴ ἠδυνήθη νὰ ἀτιμάσῃ τὴν ἀρετήν.**

τα, ἅτινα ὑπηγόρευσαν αὐτῷ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ τοῦ Πανελληνίου ἐκείνου στρατοπέδου, καὶ δὴ καὶ ἐχαρακτήρισε ταύτην διὰ τῆς θαυμασίας ἐκείνης εἰκόνος ὡς ἔργον φρονήσεως, — ὁ Περραιβὸς τὴν φρόνησιν καὶ τὴν φιλοπατρίαν, ἥτις ἐπέβαλε τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὸν Μπότσαρην πρὸς πρόληψιν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ἐχαρακτήρισεν ὡς προδοσίαν.

Δὲν ἤρκεσαν δ' ὅμως ὅλα ὅσα ἄλλοι τε καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Περραιβός (1), δι' ὅσους εἴπομεν ἤδη λόγους, ἐπειράθησαν νὰ προστρίψωσιν ἐπὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μποτσαραίων καὶ τῶν Τζαβελλαίων, ἀλλ' ἐπέπρωτο καὶ ἄνθρωποι (2), οἵτινες ἀνεμοφόρητοι εἰς τὰ ὕψιστα τῆς

(1) Περραιβός, ἐν ἱστορίᾳ Σουλίου, σελ. 51.

«Ἀλλ' ἐὰν οἱ υἱοὶ τοῦ γεροβότζαρη δὲν ἠξιώθησαν, ἢ αἱ περιστάσεις δὲν τοὺς ἐσυγχώρησαν μετὰ ταῦτα νὰ ἐλαττώσωσι τὴν δυσφημίαν τοῦ πατρός, αἱ ἡρωικαὶ ὅμως πράξεις τοῦ ἀειμνήστου ἐγγόνου του Μάρκου Βότζαρη, ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους, καὶ τὸ παπικὸν ἔγκλημα εἰς τὴν λήθην ἔρριψαν, καὶ τὴν οἰκογένειαν **ὁπωσοῦν** ἐδόξασαν». Ταῦτα δὲ ὡς ἀνακεφαλαίωσις τῆς ὅλης αἰσχρῶς συκοφαντικῆς ἀφηγήσεώς του.

(2) Σ. Π. Ἀραβαντινὸς ἐν ἱστορίᾳ Ἀλῆ Πασσᾶ τοῦ Τεπελενλῆ.

Ἄλλα τε καὶ δὴ ἐν σελ. 156 ὡς ἀνακεφαλαίωσιν καὶ

Ἑλληνικῆς πολιτείας ἀξιώματα ἀνῆλθον, νὰ φιλοδοξήσωσι καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἱστορικοῦ καὶ

οὗτος ὅλης τῆς κατ' ἄρνησιν τῆς ἀληθείας, τῆς λογικῆς καὶ τοῦ δικαίου ἐξιστορήσεως τῶν αὐτῶν συμβάντων, λέγει τάδε: «Τὸ Σοῦλι ὅμως ὀφείλει τὴν πτῶσίν του οὐχὶ τοσοῦτον εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, πολλάκις καταστυντριβέντος εἰς τὰς χαράδρας καὶ τὰς φάραγγας αὐτοῦ, ὅσῳ εἰς τὴν διχόνοιαν τῶν κατοίκων του καὶ εἰς τὴν **προδοσίαν»**. Ἀλλ', ἄνθρωπε ! ἂν ἡ ἐκ φιλοπρωτίας διχόνοια τῶν πρώτων τοῦ Σουλίου οἰκογενειῶν ἐπήνεγκε τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, τοῦτο βεβαίως παρέχει εἰς τὸν ἱστορικὸν τὸ δικαίωμα καὶ ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον τῆς κατακρίσεως καὶ τῆς ἐπιρρίψεως τῆς εὐθύνης εἰς τοὺς προκαλέσαντας τὴν καταστροφήν, πλὴν ἀλλ' ὅμως εἰς οὐδένα μὴ πεπωρωμένην ἔχοντα τὴν συνείδησιν ἐπιτρέπεται νὰ λαμβάνῃ τὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης του τυχὸν ὑπάρχουσαν σφραγῖδα, διὰ τῆς ὁποίας στιγματίζονται οἱ προδόται τῆς πατρίδος, καὶ νὰ ἐπιθέτῃ αὐτὴν εἰς τὸ πάλλευκον μέτωπον, ὁτὲ μὲν τοῦ Γεωργίου Μπότσαρη καὶ τοῦ Φώτου Τζαβέλλα, ὁτὲ δὲ εἰς τὸ τοῦ Κίτσου καὶ Νώτη Μπότσαρη. Διότι, ὅπως ἥ τε δειλία πάντοτε καὶ τὸ ῥιψοκίνδυνον ἐνίοτε βλάπτει, οὐχ ἧττον καὶ ὅταν ἀμφότερα βλάπτωσι, μόνον ἡ δειλία ἀτιμάζει, οὕτως, ἂν καὶ ἥ τε ἅμιλλα ἡ τοῦ εὐγενοῦς αὐτῆς σταδίου ἐκτρεπομένη καὶ ἡ προδοσία καταστρέφουσι τούς τε μετελθόντας αὐτὰς καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν καὶ τὰ ἔθνη, πλὴν ἀλλ' ὅμως μόνον ἡ προδοσία ἀτιμάζει. Προδότης δὲ οὔτε Μπότσαρης οὔτε Τζαβέλλας ὑπῆρξέ ποτε. Μὴ παρεξηγήσῃς, ἀναγνῶστα, τὴν ὁρμήν, μεθ' ἧς ἐλέγχω τοὺς ἀκριτομύθους ὑβριστὰς τῶν μεγίστων ἡρώων τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Δὲν ὑπεραμύνομαι ἑνὸς Μπότσαρη οὐδ' ἑνὸς Τζαβέλλα, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, ἡ ὁποία ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν ἀσυνειδήτως καθυβρίζεται, παρ' ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι τὴν φιλοπατρίαν ὡς ἔργον ἀσκοῦντες δοκοῦσιν. Ἐκ πείρας

νάναμασήσωσιν εἰς βάρος — ὄχι τῶν οἰκογενειῶν τῶν Μποτσαραίων καὶ τῶν Τζαβελλαίων, ἀλλ' εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, διότι ἡ μνήμη καὶ ἡ δόξα τῶν μεγάλων Ἡρώων ἔθνους τινὸς δὲν ἀνήκει οὐδ' ἀντανακλᾷ μόνον ἐπὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν, ἀλλ' ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ὅπερ εὐτύχησε νὰ παραγάγῃ αὐτούς, ἐπέπρωτο, λέγω, ἄνθρωποι, οὐδ' ὑπὸ μιᾶς κἂν ὄντως ἐθνικῆς ἀκτῖνος φωτιζόμενοι, καταχρώμενοι τῇ ὑψηλοφροσύνῃ τῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων, περὶ τῶν ὁποίων πλέον ἢ δικαίως καὶ πάνυ προσφυῶς δύναται νὰ εἴπῃ ἡ Ἑλλάς, ὅ,τι ἡ Γαλλία εἶπε περὶ τοῦ Τουρέν, ὅτι τουτέστιν: **ὑπῆρξαν πλέον ἀδιάφοροι περὶ τῆς ἰδίας**

πικρᾶς ἐδιδάχθην ὅτι τὰ διὰ τῆς συκοφαντίας ἐπιφερόμενα τραύματα θεραπεύονται μέν, πλὴν ἀλλ' αἱ οὐλαὶ αὐτῶν εἶνε ἀνεξίτηλοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιθέτω τὸν σίδηρον πεπυρακτωμένον ἐκ τοῦ φλογίζοντος τὰ στήθη μου πυρός, ὅπερ καλεῖται φιλοπατρία, ἐπὶ τῶν νέων Ἡροστράτων, ὅπως στιγματίσω αὐτοὺς παραδειγματικῶς. Δὲν νομίζω δ' ὅτι τὰ προσήκοντα τῷ συγγραφεῖ τῆς νέας Ἀλπασσαλιάδος λέγων θὰ θεωρηθῶ ὑβρίζων. Ἀφοῦ «Πολλὰ ἕτερ' εἰπεῖν ἔχων περὶ αὐτοῦ παραλείπω. Οὐ γὰρ ὅσ' ἂν δείξαιμι προσόντ' αἰσχρὰ τούτῳ καὶ ὀνείδη, πάντ' οἶμαι δεῖν εὐχερῶς λέγειν· ἀλλ' ὅσα μηδὲν αἰσχρόν ἐστιν εἰπεῖν ἐμοί».

αὐτῶν δόξης παρ' ὅσον ὁ κόσμος ἐνησχολήθη περὶ αὐτῆς, — νἀναμασήσωσιν εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅσα οἱ σάρακες τοῦ φθόνου καὶ τῆς μοχθηρίας ἐξήμεσαν κατὰ τῶν πρώτων τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ Οἰκογενειῶν. Ἡ περιφρόνησις δέ, ἧς καὶ μόνης ἠξιώθησαν παρ' ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων τοῦ Σουλίου Οἰκογενειῶν, τῶν Μποτσαραίων καὶ Τζαβελλαίων, δι' ὅσα σχετικῶς ἔγραψαν, δὲν ὑπεχρέου καὶ ἡμᾶς νὰ σιγήσωμεν, οὐδὲ ν' ἀπολέσωμεν τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως λάβωμεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν εἰς τὸ δημόσιον, καὶ δὴ εἰς τὸν στρατιωτικὸν κόσμον, τὸν Ἕλληνα στρατηγόν, ὅστις παρέσχε τὸ μέγα παράδειγμα (1) εἰς τὴν Τακτι-

(1) Καὶ δὲν εἶνε τὸ πρῶτον οὐδὲ τὸ μοναδικόν, διότι οἱ Σουλιῶται ἔγραψαν ἀείποτε διὰ τῆς σπάθης των τὰς λαμπροτέρας σελίδας τῆς ἱστορίας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀνέδειξαν τοὺς Μιλτιάδας καὶ τοὺς Κίμωνας καὶ τοὺς Λεωνίδας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Καὶ δὴ τὴν 14ην Ἀπριλίου τοῦ 1804, δηλ. 4ας μῆνας μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου, ἂν πτῶσις λέγεται ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγκου, ἡ θυσία τοῦ καλογήρου Σαμουὴλ καὶ τῆς Δέσπως Σέχου καὶ τὸ «μολὼν λαβὲ» τοῦ Φώτου Τζαβέλλα, μετὰ 4ας, λέγω, μῆνας μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου, ὅτε κατὰ τὴν δημώδη ποίησιν **«Τοὺς Μποτσαραίους κλείσανε κάτω στὴ Βρεστενίτσα»,** διέσπασαν διὰ μίαν ἔτι φορὰν ξιφήρεις οἱ Σουλιῶται τὰς τάξεις τῶν πολιορκούντων

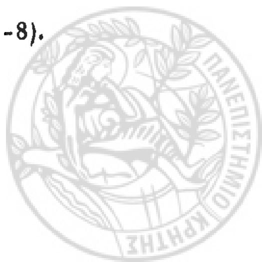

κὴν τῶν ἐθνῶν ἐξόδου διὰ μέσου τῶν πολεμίων, τὸν Γενικὸν Ἀρχηγὸν τῆς ἐνδόξου φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου (1), ἀφοῦ ἐπὶ ἔτη μοχθή-

αὐτοὺς πολεμίων, ἡγουμένων τῶν Κίτσου καὶ Νίκιζα (Νικολάου, ὅστις καὶ ἔπεσε) καὶ διοικοῦντος τὴν όπισθοφυλακὴν τοῦ Νώτη Γ.Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος ἐπληγώθη ὑπὸ σφαίρας εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἀναίσθητος ἐκ τῆς πληγῆς του περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, διέφυγε δὲ τὸν θάνατον κυρίως ἐκ τῆς παραμορφώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς φλεγμονῆς τῆς πληγῆς.

(1) «Μεσολόγγιον! Ἡ λέξις αὐτὴ ἔπρεπε νὰ προφέρηται πάντοτε ἄνευ ἐπιθέτου, ἄνευ σχολίου. Εἶνε ἡ λέξις, ἣν ἡ Ἑλλὰς ἐκστομίζει μεθ' ὑπερηφανείας καὶ ἰσότητος πρὸς τὰς σκιὰς τῶν προπατόρων, καὶ θὰ ἐκστομίζῃ, ἐφ' ὅσον ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ ὑπάρχει ἱστορία, πρὸς τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Ἐκεῖ, εἰς τὴν μάνδραν ἐκείνην, ἐν μέσῳ τῶν ἡλιοκαῶν μαχητῶν, ὄπισθεν τῶν προμαχώνων, οἵτινες βαπτισθέντες δι' ἐνδόξων ὀνομάτων εὗρον τρόπον νὰ προσθέσωσιν εἰς αὐτὰ νέαν εὔκλειαν· ἐκεῖ, ὅπου ἡ μαχομένη Ἑλλὰς συνῆψεν ἀρραβῶνα μετὰ τῆς ἐνθουσιώδους Εὐρώπης διὰ τοῦ ἐναγκαλισμοῦ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Βύρωνος, ἐκεῖ ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν ἤρθη εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον τῆς μεγαλουργίας καὶ ὑψώθη ὅσον ὑψώθησαν τὰ συντρίμματα τῆς πόλεως, τὰ ἀνατιναχθέντα εἰς τὸν ἀέρα. Ἀκόμη χθὲς καὶ πρῴην ἠκούσαμεν τοὺς ῥήτορας ἐνδόξου, ἀλλ' ἀτυχήσαντος λαοῦ, νὰ ἐπιρρίπτωσι πρὸς ὕβριν καὶ περιφρόνησιν εἰς τοὺς λιποτάκτας ἀπορθήτων φρουρίων, τὸ ὄνομα τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου ὑπῆρξε τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος· καὶ ἀφοῦ δὲ ἔπεσεν, ἂν πτῶσις λέγεται ὁ ὄλεθρος πόλεως καὶ κατοίκων, ἔπαθεν ἄρρητόν τινα μεταμόρφωσιν, ἐνεφανίσθη ὡς ἔλεγχος καὶ ἱκεσία ἐνώπιον τῶν δυνατῶν τῆς γῆς καὶ **ἔκλινεν ὁριστικῶς τὴν πλάστιγγα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος**».

(**Ἔργα Ἀναστασίου Βυζαντίου**, σελ. 7-8).

σαντες κατωρθώσαμεν νὰ ἐκθάψωμεν ἐκ τοῦ βάθους τῶν συρτοθηκῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον ταφῇ παρὰ τῶν ἀμέσων ἀπογόνων τῶν μεγίστων τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ ἡρώων (1), τὰ χρυ-

(1) Τοῦτο προῆλθεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς ἀηδίας καὶ δυσθυμίας, ἣν ἐπροξένησαν εἰς αὐτοὺς οἱ ἐκ διαφημίσεως ἑαυτῶν, ἢ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἢ τῆς γενεθλίου πόλεώς των, ἢ ὑπὸ παντοίων ἄλλων ἰδιοτελῶν σκοπῶν καὶ ἐλατηρίων ὁρμηθέντες καὶ διὰ μονογραφιῶν ἢ καὶ γενικωτέρων πονημάτων τὰ κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἱστορήσαντες, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐκ κακῶς, καθ' ἡμᾶς, ἐννοουμένης μετριοφροσύνης καὶ καταστρεπτικῆς μάλιστα διὰ τὸ ἔθνος, διότι οὕτως ἐστέρησαν ἀπὸ ἕνα Παπαρρηγόπουλον τὰς φωτεινοτέρας λαμπάδας τοῦ ἱστορικοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος βίου, καὶ ἔκαμαν ὥστε ἀνὴρ πανελλήνιος, ἀνὴρ ἀληθῶς ἐθνικός, ὁ πρύτανις τῆς Ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας Ἀναστάσιος Βυζάντιος, τὸν πανηγυρικὸν τῆς 25 Μαρτίου ἐκφωνῶν καὶ λέγων ὅσα ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν περὶ τοῦ Μεσολογγίου, νὰ μὴ ἀναφέρῃ κἂν τὸ ὄνομα τοῦ μεγίστου τῶν στρατηγῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Διότι βεβαίως ὁ Βυζάντιος ἐγνώριζεν ὅτι τοὺς μεγάλους ἀγῶνας δὲν διεξάγουσι τὰ πλήθη, ἀλλ' οἱ μεγάλοι στρατηγοί, ἠγνόει ὅμως τὸν μέγαν στρατηγόν, ὅστις οὐ μόνον ζῶν ὑπέστη, ὡς ἄλλος Κάρολος ΙΒ' τῆς Σουηδίας ὁ ἀνίκητος, **ὅ,τι ἡ εὐτυχία παρέχει μεγαλείτερον καὶ ὅ,τι ἡ δυστυχία σκληρότερον,** ἀλλὰ καὶ ἡ ὑστεροφημία του ἔσχε τὰς οἰκτροτέρας τῶν περιπετειῶν, καὶ δὴ ὁ ἀνοίγων τὸν 4ον τόμον τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Πουκεβίλ, μετάφρασις Ξεν. Ζύγουρα, ἐν σελ. 209, βλέπει τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ Περραιβοῦ περιβεβλημένον τὴν λεοντῆν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς πανενδόξου φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, βλέπει τουτέστι κά-

σόβουλλα τῆς εὐγενείας — ὄχι αὐτῶν — ἀλλ' αὐτοῦ τούτου τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, καὶ δὴ ἐπισυνάπτομεν ἐνταῦθα φωτολιθογραφημένα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος μελέτην ἡμῶν ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν εἰς χεῖράς μας εὑρισκομένων θὰ καταθέσωμεν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς «Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», διότι ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας Fichte(1), θὰ διακόψωμεν τὰς ἱστορικὰς ἡμῶν

τωθι τῆς εἰκόνος τοῦ Νώτη Γ. Μπότσαρη τὸ ὄνομα «Χρῆστος Περεβός».

(1) «Τῷ 1813 ὁ περιώνυμος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας Fichte παρέδιδε τὸ μάθημα αὐτοῦ, ὅτε ἐξερράγη ὁ μέγας ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγὼν πρὸς τὸν Ναπολέοντα Α'. Ἅμα κηρυχθέντος τοῦ πολέμου, ὁ Fichte ἀνελθὼν εἰς τὴν καθέδραν ὡμίλησε περὶ **Καθήκοντος** καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ μαθήματος εἶπεν ἀφελῶς τάδε: «Αἱ παραδόσεις διακόπτονται μέχρι τέλους τῆς ἐκστρατείας. Τότε θέλομεν ἐπαναλάβῃ αὐτὰς ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν ἐλευθέρᾳ γενομένῃ, ἢ . . . θέλομεν πέσῃ ἵνα ἀνακτήσωμεν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς». Καὶ ἀπῆλθον οἱ νέοι ἐκεῖνοι εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης, καὶ ἔπεσον πολλοί, οἱ δ' ἐπιζήσαντες ἐπανέλαβον τὰς ἀκροάσεις ἐν πατρίδι ἐλευθέρᾳ».

(**Κ. Παπαρρηγοπούλου** «**Ἱστορικαὶ Πραγματεῖαι**», σελ. 154 - 155»).

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ διδάσκαλοι, διὰ τοὺς ὁποίους οἱ Γερμανοὶ ἀνέγραψαν εἰς τὰς σημαίας των:

«Οἱ διδάσκαλοι τῆς Γερμανίας ἐνίκησαν τὴν Γαλλίαν».

μελέτας, ἐάν, ὡς ἀπὸ μέσης ψυχῆς εὐχόμεθα, αἱ μετὰ παλμῶν πάσης Ἑλληνικῆς καρδίας ἀναμενόμεναι χελιδόνες (1) ἀναγγείλωσιν ἀνὰ

Ὅμοιοι δὲ πρὸς τούτους ἦσαν καὶ οἱ ἡμέτεροι Φωτιάδης, Λογάδης, Βαρδαλάχος, Οἰκονόμος, Βάμβας κλπ., εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἀνήκει μόνον ὁ τίτλος τῶν εὐεργετῶν τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ ἡ τιμὴ διὰ τὴν δάφνην τοῦ Δραγατσανίου, τὴν ὁποίαν ἔδρεψαν οἱ μαθηταὶ αὐτῶν

«τοῖς 'κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

(1) **Ἡ πρωτομαρτιὰ ἢ τὸ χελιδόνι.**

Μὲ πόση, νἄξερες, κρυφὴ λαχτάρα περιμένω
Ν' ἀκούσω μέσ' 'ς τὰ σύγνεφα τὸ πρῶτό σου τραγοῦδι!
Τόσο συνείθισα ὁ φτωχὸς νὰ βλέπω κάθε 'μέρα
Χαραὶς κ' ἐλπίδες νὰ πετοῦν, νὰ πνίγωνται 'ς τὸ ῥέμμα
Τοῦ χρόνου τ' ἀνυπότακτου, 'π' ἀκόμ' ἀκόμα ψέμμα
Μοῦ φαίνετ' ὅτι σὲ θωρῶ νὰ σχίζῃς τὸν αἰθέρα
Μὲ τὰ σπαθᾶτά σου φτερά . . . Γλυκό μου χελιδόνι,
Μᾶς ἔφερες καλοκαιριά; . . . Ὄψιμο θἄλθῃ χιόνι; . . .

Μᾶς ἔπιασε λιγοψυχιά, πουλὶ ξενιτεμένο,
Καὶ νύχτα κι' ἀποκάρωμα . . . Κανείς μας δὲν ἀκούει
Τοῦ γείτονα τ' ἀπόφωνα . . . τὸ αἷμα πετρωμένο,
'Σ τὴν κλειδωμένη μας καρδιά, πουλάκι μου, δὲν κρούει
Πόθος κανείς, οὔτ' ὄνειρα . . . Δὲ 'νείρεται ἡ ψυχή μας
Παρὰ καθάριους οὐρανούς, ἀστροφεγγιὲς καὶ κύματα
Χωρὶς ἀφροὺς νὰ ξεψυχοῦν 'σὲ περιγιάλια μνήματα!
Καθὼς ἡ νεκροθάλασσα κ' ἡ ἄκαρπ' ἡ ζωή μας
Ἔχει βουβὸ παραδαρμό . . . Γιὰ μιὰ στιγμὴ φουσκώνει,
Ξερνᾷ τὰ φύκη τὰ νεκρὰ κ' ὕστερα μαρμαρόνει.

Πέτα, πουλάκι μου, γοργά, μὴ βαρεθῇς τὸ δρόμο,
Κι' ἂν εὕρῃς σκέπη φτωχικὴ καὶ πλούσιο παραθύρι
Κλειστὸ 'σὰ 'μάτι βάρυπνο, δίπλωσ' εὐθὺς 'ς τὸν ὦμο
Τὰ χρυσοπράσινα φτερὰ καὶ γίνου ξυπνητῆρι . . .

τὸ Πανελλήνιον ὄχι μόνον νέας νίκας τῶν γενναίων τῆς Μακεδονίας προμάχων, ἀλλὰ καὶ **«τὴν κλαγγὴν τῶν ἐθνικῶν ὅπλων».**

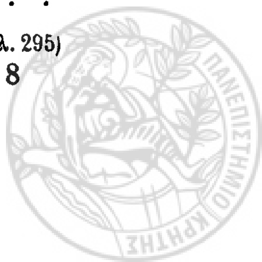
Δὲν κρίνομεν δ' ἄπο σκοποῦ νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος μελέτην ἡμῶν εἰκόνας, δι' ὧν ἀπεφασίσαμεν νὰ πλουτίσωμεν τὴν συγγραφὴν ἡμῶν ταύτην, καὶ τὰς τοῦ Γεωργίου Μπότσαρη καὶ Φώτου Τζαβέλλα, τῶν μεγάλων τούτων προδρόμων τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους, καὶ

Καὶ 'πὲς ὅτ' ἦλθ' ἡ ἄνοιξη, κι' ὅτ' ἄνοιξη δὲν εἶναι
Νὰ κελαϊδοῦν οἱ πέρδικοι σιμὰ 'ς τὴ σαστικιά τους,
Οὔτε νὰ νανουρίζουνε τ' ἀηδόνια τὴ φωλιά τους.
Δὲν εἶναι γάργαρα νερά, ὄχι, πουλί, δὲν εἶναι
Οὔτε φλογέρα πιστικοῦ, οὔτε χλωρὰ τριφύλλια . . .
'Πὲς ὅτ' ἐδῶ τὴν ἄνοιξη τὴ φέρνουν χαρυοφύλλια . . .

Κι' ἂν 'ς τὴ φωνή σου τὴ γλυκειὰ δὲ σηκωθοῦν οἱ εὐνοῦχοι
Πάρε, πουλάκι μου, φτερό, ναὔρῃς παληὰ λημέρια.
Σύρε νὰ ἰδῇς τὸν Ὄλυμπο, τὴν Γκιώνα, τὸ Βελοῦχι,
Χαιρέτισε τὴ Λιάκουρα καὶ φώναξ' ὡς τἀστέρια.
Κι' ἂν μείν' ἡ Κιάφα ἀκίνητη κι' ὁ βράχος τοῦ Ζαλόγγου
Δὲ θυμηθῇ τὸ ζωντανό, τὸν ἄγριο καταρράχτη,
'Ποῦ ἐπάνωθέ του ἐμούγγρισε . . . Ἂν μέσ' 'ς τὸ Κοῦγγι ἡ στάχτη
Τοῦ Σαμουὴλ δὲ θερμανθῇ κι' ἂν τὰ κλαριὰ τοῦ λόγγου
Δὲ φορτωθοῦν μὲ φλάμπουρα καὶ δὲ σεισθῇ ἡ Χειμάρρα,
Φύγε, πουλί μου, γρήγορα κι' εἶνε Θεοῦ κατάρα.
. . . .

(**Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου «Ποιήματα» τ. 1** σελ. 295)

8

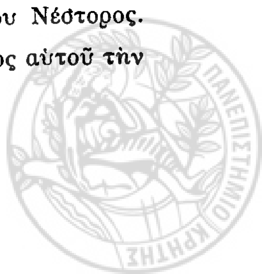

ἀνέκδοτόν τινα τοῦ Νώτη Μπότσαρη, καθ' ἣν εἰκονίζεται οὗτος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, διότι ἀναμφήριστον τυγχάνει, ὅτι αἱ εἰκόνες τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς πατρίδος εἶνε ἓν ἐκ τῶν ἐπιτηδειοτέρων μέσων πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ ἔξαρσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἣν διὰ τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης προεθέμεθα.

Σκόπιμον δ' ἐπίσης κρίνομεν νὰ ἐπιστέψωμεν τὸ παράρτημα τοῦτο τοῦ ὅλου πονήματος ἡμῶν διὰ τῶν περὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν Μποτσαραίων καὶ τοῦ μυστικοῦ τοῦ Κανάρη ὑπὸ τοῦ Πουκεβὶλ ἱστορουμένων.

Ὁ Πουκεβὶλ (ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, μετάφρασις Ι. Θ. Ζαφειροπούλου, τόμ. 3 σελ. 339), ὅστις εἶχε γνωρίση τὸν Νώτην Μπότσαρην κατὰ πολλὰς ἐποχάς, γράφει τάδε:

«Ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ ταύτῃ τῶν γεγονότων ἐλήφθη ἐπιστολὴ τοῦ σεβαστοῦ πολεμάρχου τῆς Σελλαΐδος Νώτη Μπότσαρη. Ὁ βίος τούτου ὡμοίαζε τῷ τοῦ Ὁμηρικοῦ ποιμένος τῶν λαῶν γερηνίου ἱππότου Νέστορος. Ἐκέκτητο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νεότητος αὐτοῦ τὴν

ρώμην καὶ τὸ μένος τοῦ βασιλέως τῆς Πύλου· ἀλλ' ἤδη ὑπελείφθη αὐτῷ μόνον ἡ σύνεσις καὶ ἡ γλυκύφθογγος ἐκείνη ἑλληνὶς φωνή, ἥτις ἐκληροδοτήθη τοῖς Ἕλλησιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, σὺν τῷ δώρῳ τοῦ λόγου καὶ τῆς θείας ἐμπνεύσεως. Εἶχε ζήσει μεταξὺ τῶν ἀνδρείων τοῦ τελευταίου αἰῶνος καὶ συγχρωτισθῆ μετὰ παντοδαπῶν ἀνθρώπων, τὸ προφητικὸν δὲ πνεῦμα τῆς Δωδώνης ἐφαίνετο χρησμοδοτοῦν διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὅτε ἐξήγει τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐμάντευε τοὺς σκοποὺς καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς μυχίας σκέψεις.

«Ἀφοῦ ἀπένειμε χάριτας τῷ πολυελέῳ Θεῷ, ὅστις κατηξίωσεν αὐτὸν ἐν τῷ γήρατι νὰ ἴδῃ ἀνεστυλωμένην τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἐν Ἑλλάδι, ἱκέτευε τὸν πρόεδρον νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς τύχης τῶν ὁμήρων, οὓς οἱ Σουλιῶται εἶχον παραδώσει τῷ Ἀλῆ-πασσᾶ καὶ οἵτινες εὑρίσκοντο ἀπὸ τοῦ θανάτου τούτου εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Χουρσὶτ-πασσᾶ.

»«Οἱ πρόγονοί μου, ὁ πατήρ μου, καὶ ἀδελφός, ὃν ἐ-
»λάτρευον, ἔγραφεν, ἔπεσαν ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ἥτις σήμε-
»ρον ὁπλίζει ἡμᾶς. Ἦσαν οἱ πρόδρομοι ἡμῶν, ὡς γινώ-
»σκετε, ἀδελφοί μου· διότι τίς Ἕλλην δὲν ἤκουσε περὶ
»τῶν πολέμων, τῶν μαχῶν καὶ τῶν συμφορῶν τῶν τέ-
»κνων τῆς Σελλαΐδος, χώρας, ἣν ὠνόμαζον τὸ τελευ-
»ταῖον κρησφύγετον τῆς ἐλευθερίας; Δὲν θέλω ὁμιλήσει
»περὶ τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑπέστην· ὀδυνηρότερον δι' ἐμὲ
»εἶναι νὰ βλέπω ἤδη τὰ τέκνα μου καὶ τοὺς συμπατριώ-

» τας μου ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν . . .
. . . . (1)
» ὤφειλον νὰ προειδοποιήσω ὑμᾶς, ὅτι οἱ ἐχθροί μας ἐλ-» πίζουσι διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ ἐγείρωσι διχονοίας » μεταξὺ ἡμῶν. Σπεύδω λοιπὸν νὰ γνωρίσω ὑμῖν τὴν » εἰς τὴν χρηστότητα ὑμῶν στηθεῖσαν παγίδα. Τὰ τέ-» κνα τῆς Σελλαΐδος εἰσὶ πρόθυμα νὰ προσφέρωσι τὴν » ζωὴν αὐτῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος. Εἶχον θυσιά-» σει τὰς οἰκογενείας αὐτῶν, ὅτε συνήνεσαν νὰ θέσωσιν » αὐτὰς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἀνθρώπου, ὅστις νικητὴς ὤν, » ἤθελε κατασφάξει αὐτάς, διέφυγον δὲ τὰς χεῖράς του ἐκ

(1) Παραλείπονται σκοπίμως ὀλίγαι σειραί, διότι δὲν νομίζομεν ὀρθὸν νὰ ὑπομνήσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην λυπηρὰν ἱστορίαν, καὶ ἀναξέσωμεν παλαιὰν πληγήν, ἧς καὶ αὐτὴν τὴν οὐλὴν ἀπέσβεσεν αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς τῆς κραταιᾶς Ἀγγλίας διὰ τῆς ὑπογραφῆς του, ἥτις ἔσωσε πρῶτον τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ ὕστερον τὸν σωτῆρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέγαν ἐντολοδόχον τῆς μεγάλης καὶ σωτείρας ἐκείνης Βασιλικῆς ἐντολῆς, τὸν ἀείμνηστον Κοδριγκτόνα. Ἀφοῦ ἄλλως τε «*ἡ προστάτις τῶν ἀτυχῶν*», ἡ δημοκρατουμένη Γαλλία, τυφλουμένη ὑπὸ τοῦ κατὰ τῆς Γερμανίας ἀκοιμήτου πάθους της καὶ ἐπιλήσμων γενομένη τοῦ τ' ἐνδόξου αὐτῆς παρελθόντος καὶ τοῦ μεγάλου παρόντος της παρεζεύχθη ἑκουσίως εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἅρμα τῆς Ῥωσσίας καὶ δὴ καὶ ἔγεινε, μετὰ τὴν ὀρθόδοξον Ῥωσσίαν πάντοτε, δορυφόρος τοῦ «**Μεγάλου Δολοφόνου**». Δὲν κρίνομεν δ' ἄπο σκοποῦ ἐν ταῖς σημεριναῖς τοῦ ἔθνους περιστάσεσι νὰ ὑπομνήσωμεν εἰς τὴν θαλασσοκράτειραν Ἀγγλίαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀλφρέδου, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διετράνωσεν ὅτι ἡ εὐγνωμοσύνη εἶνε κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνικὴ Ἀρετὴ καὶ ὅτι οἱ ναύαρχοι καὶ πλοίαρχοι αὐτῆς θὰ εὕρωσιν ἀείποτε παρ' ἡμῖν τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ὁ ἔρως τῆς πατρίδος θὰ ὁδηγήσῃ πάντοτε εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μυστικοῦ τοῦ Κανάρη.

»περιστάσεων ὅλως ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεώς του. **»Ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῇ ἡμέραν τινά, ὅτι ἡ κυβέρ-»νησις τῶν Ἑλλήνων ἐγκατέλιπε ταύτας;»**

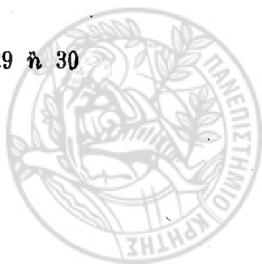
Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ πολεμάρχου ἐκόμιζεν ὁ Μάρκος Βότσαρης. Μεγάλην δὲ αἴσθησιν παρήγαγε λόγος τις αὐτοῦ **περὶ καταφρονήσεώς τοῦ πλούτου καὶ περὶ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος**, ὃν διερχόμενος ἐκ Μεσολογγίου ἀπήγγειλεν ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος συνεδριαζόντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ».

Ἐν τόμῳ δὲ 4ῳ σελ. 135-136, ὁ αὐτὸς Πουκεβὶλ λέγει:

«Ὁ πλοίαρχος τοῦ Ἀγγλικοῦ πλοίου Καμπριάν, ὅπερ ἔφθασεν εἰς Ψαρά, τὸν ἐξετάζει καὶ τὸν ἐρωτᾷ, θέλει νὰ μάθῃ πῶς οἱ Ἕλληνες προπαρασκευάζουσι τὰ πυρπολικά των, ὅπως τοιαῦτα ἐπιτυγχάνωσιν ἀποτελέσματα; — **Ὅπως καὶ Σεῖς, ἀρχηγέ· ἀλλὰ ἔχομεν μυστικόν, ὅπερ τηροῦμεν κεκρυμμένον ἐδῶ**, εἶπε, δεικνύων τὴν καρδίαν του· **ὁ ἔρως τῆς πατρίδος μᾶς ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ.**

«Διὰ τῶν λέξεων τούτων καὶ δι' ἄλλων ἐπίσης ἁπλῶν ἐκφράσεων διηγεῖτο ὁ Κανάρης πρὸς τὸν πλοίαρχον Κλότς, κυβερνήτην τῆς κορβέτας τῆς Α. Β. Μ. τὸ «Ῥόδον», τὰ δύο μᾶλλον ἀξιοσημείωτα ναυτικὰ κατορθώματα τοῦ αἰῶνος ἡμῶν.

«Ὁ Κ. Κανάρης, λέγει ὁ μοίραρχος, ἄγει τὸ 29 ἢ 30

ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ κ. Κλὸτς ἐπισκεφθεὶς τὴν κατοικίαν εὗρε τὴν γυναῖκά του μετά τινων γειτονισσῶν ἐνασχολουμένων εἰς τὴν κατασκευὴν φυσικίων· τῇ λέγει: Ἔχετε σύζυγον γενναῖον. — Ἂν δὲν ἦτο τοιοῦτος, δὲν τὸν ἐνυμφευόμην. Ταυτοχρόνως εἰσῆλθε, καὶ λίαν ἐξεπλάγη ὁ μοίραρχος ἰδὼν μικρόν τινα ἄνθρωπον ἄνευ παρουσιαστικοῦ τινος, ἔχοντα ζωηρὸν καὶ διαπεραστικὸν τὸ βλέμμα καὶ μελαγχολικὸν τὸ ὕφος. Τῷ ἐζήτησε λεπτομερείας σχετικὰς πρὸς τὰς δύο ἐκστρατείας αὐτοῦ καὶ οὗτος μεθ' ἁπλότητος ἐδιηγήθη ταύτας.

«Εἴμεθα, εἶπε, δύο πυρπολικὰ (1) διὰ τὴν ἐκστρατείαν

(1) Τὸ ἕτερον τῶν πυρπολικῶν τούτων, τὸ Ὑδραϊκόν, ἐκυβέρνα ὁ Γεώργιος Πιπῖνος, ὅστις ὑπελείπετο τοῦ Κανάρη μόνον κατὰ τὴν τύχην, ἡ ὁποία συνεξέπλεε πάντοτε μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῆς υἱοῦ, τὸν ὁποῖον ἀνέδειξεν οὐ μόνον τὸν ἡρωικώτατον τῶν κατὰ θάλασσαν ἡρώων, ἀλλὰ καὶ Κυβερνήτην τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου. Διότι βεβαίως ὁ ἥρως, ὅστις ἔσχε τὴν μεγαλόφρονα μετριοφροσύνην νὰ μὴ ἀποδεχθῇ τὸν βαθμὸν τοῦ Ναυάρχου τῆς Τουρκομάχου Ἑλλάδος, δὲν ἐφιλοδόξησε τὸν τίτλον τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἂν καὶ βεβαίως «οὐδεὶς ἀπὸ τύχης οὐδὲ διὰ τὴν τύχην» Κανάρης, πλὴν ἀλλὰ «καὶ τύχης δεῖσθαι» ἐν παντὶ καὶ δὴ καὶ εἰς τὰ μεγάλα ἔργα, διότι **οἱ θεοί,** κατὰ τὴν δόξαν τῆς Ἀρχαιότητος, οὐ μόνον **οὐδὲν μέγα ἐπιτρέπουσι νὰ πράξῃ τις, ἢ ἐκεῖνο, ὅπερ αὐτοὶ ἐμπνέουσιν,** ἀλλὰ καὶ **ὀλίγων ἀνθρώπων κοσμοῦσι βίον, οὓς ἂν ἄκρως μακαρίους τε καὶ θείους ὡς ἀληθῶς ἀπεργάσασθαι βουληθῶσιν.** Ὁ Πιπῖνος δὲ καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ ἄξιοι κρείττονος τύχης καὶ μείζονος δόξης κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀγωνισταὶ καὶ δὴ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, εἴτε ἐπιζήσαντες τοῦ ἀγῶνος εἴτε καὶ πεσόντες κατ' αὐτόν, μηδόλως δὲ δοξασθέντες καὶ ὁλοτελῶς ἀγνοηθέντες, ἦσαν **τἀπόπαιδα τῆς τύχης.** Πρὸς τιμὴν δ' ὅμως τούτων καὶ τῶν ζηλωτῶν καὶ μιμητῶν αὐτῶν θἀνεγερθῇ βεβαίως ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ

»τῆς Χίου. Ἡ γαλήνη μᾶς κατέλαβε πρὸ τῶν νήσων »Σπαλμαδώρων ὑπὸ τὴν ὄψιν δύο ἐχθρικῶν κορβετῶν, »αἵτινες κατεσκόπευον. Οἱ ναῦταί μου ἐφοβήθησαν μή- »πως ἀναγνωρισθῶμεν καὶ κρεουργηθῶμεν, ἐξηγέρθησαν »ἐναντίον μου. Τότε εἶπον εἰς αὐτούς: τί θέλετε; Ἐὰν »φοβῆσθε, ῥιφθῆτε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπανέλθετε εἰς »Ψαρά, ἐγὼ θὰ μείνω. Ἀπεφάσισαν τότε νὰ μείνωσιν. »Ἂς μὴ σᾶς ἀνησυχῇ ἡ γαλήνη αὕτη, τοῖς εἶπον· ἐμπο- »δίζει τοὺς ἐχθρούς μας ὅπως καὶ ἡμᾶς· εἰς τὰς 9 θὰ »ἔχωμεν ἄνεμον. Πράγματι κατὰ τὰς 9 καὶ 1/2 ἠγέρθη »ἄνεμος ὠθήσας ἡμᾶς εἰς τὸ στενὸν τῆς Χίου καὶ 1/2 »ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἡ Τουρκικὴ ναυαρχὶς ἐπυρ- »πολεῖτο».

«Ὁ Κανάρης ἐξακολουθῶν τὴν διήγησίν του εἶπε πρὸς τὸν Κλότς: «Εἴμεθα ἐπίσης 2 πυρπολικὰ κατὰ τὴν »ἐκστρατείαν τῆς Τενέδου, ἕνα Ὑδραϊκὸν καὶ ἐγώ. Οἱ »ἀκταιωροὶ τῆς Τενέδου ἄνευ ὑπονοίας μᾶς εἶδον κάμ- »πτοντας ἓν ἐκ τῶν ἀκρωτηρίων τῆς νήσου. Ἐφέρομεν »Τουρκικὴν σημαίαν καὶ ἐφαινόμεθα φεύγοντες τὴν κα- »ταδίωξιν Ἑλληνικῶν τινων πλοίων. Ἀναγκασθεὶς νὰ »διέλθω διὰ μέσον τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν Τουρκικῶν πλοίων »δὲν ἠδυνήθην ὅπως κατὰ τὴν πρώτην φορὰν νὰ προσ- »κολληθῶ εἰς τὸν δόλωνα τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος.

ἔθνους, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐν ἐλευθερίᾳ ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, ὑπὲρ ἧς ἠγωνίσθησαν καὶ ἔπεσον,

ΤΥΜΒΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΟΜΑΧΩΝ.

»Ἐπωφελήθην λοιπὸν τοῦ κύματος ὅπως προσκολλήσω »τὸν δόλωνα τοῦ πλοίου μου εἴς τινα τῶν κανονοθυρί- »δων τοῦ Τουρκικοῦ πλοίου, καὶ καθὼς εἶδον αὐτὸ οὕτω »προσκεκολλημένον πρὸς τὸ ἐχθρικόν, ἔθεσα πῦρ κραυ- »γάζων πρὸς τοὺς Ὀθωμανούς: **Καίεσθε, ὅπως καὶ εἰς »τὴν Χίον!** Ὁ φόβος διεδόθη πάραυτα μεταξὺ αὐτῶν »καὶ ἠδυνήθην νἀποσυρθῶ ἐπὶ τῆς λέμβου μου ἄνευ »οὐδενὸς κινδύνου, καθ' ὅτι οὔτε ἕνα πυροβολισμὸν »ἔρριψαν».

«Ὁ πλοίαρχος Κλὸτς ἀπέτεινεν εἶτα πλείονας ἐρωτήσεις πρὸς τὸν Κανάρην, πρὸς τὰς ὁποίας οὗτος ἀπήντησε μετὰ σαφηνείας, καὶ τῷ προσέφερε τὸ ἐγχειρίδιόν του, ὅπερ οὗτος ἐδέχθη».

Ὁ δὲ Βαλαωρίτης εἰς τὰ ποιήματα αὐτοῦ τόμ. 1 σελ. 301 λέγει περὶ τοῦ Κανάρη:

«Πέρυσι τὸν ἐπεσκέφθην πολλάκις εἰς Κυψέλην καὶ ἠκροώμην αὐτοῦ διηγουμένου μετὰ παιδικῆς ἀφελείας τἀκατανόητα ἄθλά του . . . «**Ὅλα,** παιδί μου, **ὅλα τὰ κατορθώνει ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη**» (1), στερεο-

(1) Πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἔκ τε τῆς εἰκαζομένης δυσαναλογίας τῶν παρασκευῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνος, ὃν φαίνεται (βεβαίως μόνον τυφλοὶ τά τ' ὦτα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀλλοίαν γνώμην, ἀφοῦ αὐτὰ τὰ πράγματα κραυγάζουσιν ἤδη τοῦτο) ὅτι προσεχῶς λίαν καὶ ἄκουσα θὰ ἀναλάβῃ, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας αὐτῆς τυχὸν ὑστερούντων κατὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν, μεθ' ἧς πᾶς Ἕλλην ὀφείλει νἀτενίζῃ τὸν ἐγκυμονούμενον ἀγῶνα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ συμπληρωθῇ τὸ μέγα ἔργον τῶν Τουρκομάχων τοῦ 1821,

τύπως ἀπήντα εἰς ἐμὲ ὁ γέρων πυρπολητής, ὁσάκις συγκεκινημένος τῷ ἐξέφραζα τὸν θαυμασμόν μου».

ἀφ' οὗ ἄλλως τε, ὅ,τι ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς εἶπε περὶ τῶν Ἀθηναίων ἐφαρμόζεται ἐφ' ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ συνεπῶς οἱ Ἕλληνες πάντες δικαιούμεθα νὰ λέγωμεν ὅτι: **ἐν πολέμῳ πεποίθαμεν οὐχὶ εἰς παρασκευάς τινας καὶ ἀπάτας, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν ἔμφυτον ἡμῶν εὐψυχίαν** (Θουκυδ., Βιβλ. II § 39), πρὸς ἐνθάρρυνσιν, λέγω, τῶν τυχὸν μὴ ἀρκούντως πεποιθότων ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους παραθέτομεν ἐνταῦθα ἓν τμῆμα τῶν περιφανεστάτων σελίδων τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, λαμβάνοντες τοῦτο ἐκ τοῦ 1 τόμου τῆς Ἱστορίας τοῦ ἀειμνήστου Παπαρρηγοπούλου. «Ἡ χώρα ἐκενώθη τοσοῦτον, ὥστε ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου, ὁ ἐπελθὼν μετά τινας ἡμέρας, δὲν εὗρε νὰ αἰχμαλωτεύσῃ ἐν ὅλοις εἰμὴ 500 ἀνθρώπους· οἱ δ' ἄνδρες ἅπαντες ἔσπευδον νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχε **χρεία χρημάτων,** ἵνα δοθῇ βοήθειά τις εἰς τοὺς ἀπορωτέρους τῶν ἀποδημούντων καὶ πρὸ πάντων ἵνα καταρτισθῇ ὁ στόλος, **τὸ δὲ δημόσιον ταμεῖον δὲν εἶχεν ὀβολόν,** ὁ ἄρειος πάγος, ὅστις τότε συνεκροτεῖτο ἔτι ἐκ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν, κατώρθωσε, διά τε δημοσίων διατάξεων καὶ δι' ἰδίων εἰσφορῶν, νὰ συλλέξῃ ποσότητα ἱκανὴν ὥστε νὰ δοθῶσιν ἑκάστῳ τῶν στρατευομένων ὀκτὼ δραχμαί. **Μάλιστα δὲ ἀξιοζήλωτος ὑπῆρξεν ἡ ὁμοφροσύνη καὶ προθυμία, μεθ' ἧς πάντες οἱ μάχιμοι ἄνδρες, φίλοι καὶ ἐχθροί, ἀντιπολιτευόμενοι καὶ συμπολιτευόμενοι, ὥρμησαν ἐπὶ τὰς τριήρεις.** Ὁ δῆμος, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐξέδοτο ψήφισμα, δι' οὗ ἀνεκαλοῦντο πάντες οἱ δι' ὀστρακισμοῦ προσωρινῶς ἐξωρισμένοι πολῖται, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ῥητῶς περιελήφθη ὁ Ἀριστείδης. Καὶ ἐνῷ ὁ Θεμιστοκλῆς προέτεινεν οὕτω τὴν δεξιὰν εἰς τὸν μέγαν αὐτοῦ ἀντίπαλον, συγκατέβαινον εἰς τὸν Πειραιᾶ ὅ τε Ξάνθιππος, ὁ κατήγορος τοῦ Μιλτιάδου, ὅ τε Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ τούτου τῆς ἐν Μαραθῶνι νίκης, ὅστις μηδὲν σῴζων ἕνεκα τῆς καταδίκης τοῦ πατρὸς πάθος «πρῶτος ὤφθη διὰ τοῦ Κεραμεικοῦ φαιδρὸς ἀνιὼν εἰς τὴν ἀκρό» πολιν μετὰ τῶν ἑταίρων . . . καὶ προσευξάμενος τῇ θεῷ, κατέβαινεν » ἐπὶ θάλασσαν, οὐκ ὀλίγοις ἀρχὴ τοῦ θαρρεῖν γενόμενος».

Περαίνοντες δὲ νῦν προσθέτομεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σουλιωτῶν. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἄλλοι ἄλλα ἔγραψαν, ἡμεῖς δέ, μέχρι τοῦδε, οὐδὲν πλέον τῶν ὅσων ὁ Γούδας ἀναφέρει (1) ἐπετύχομεν, διότι μεταξὺ τῶν

(1) **Γούδα,** Παράλληλοι βίοι, τόμ. Η', σελ. 46 καὶ ἑξ. «Σαφέστερόν τι περὶ καταγωγῆς τῶν Σουλιωτῶν δὲν λέγουσιν οὔτε ὁ Κοραῆς οὔτε ἕτερός τις Π. Α. Σ. δημοσιεύσας τῷ 1860 ἐν Ἀθήναις ἱστορίαν Σουλίου καὶ Πάργας, οὔτε ὁ Ἀραβαντινός.

«Ἀλλ' ὅμως ὁ μὲν πρῶτος ἀρκεῖται νὰ ἀνακηρύξῃ τοὺς Σουλιώτας Ἕλληνας ὁθενδήποτε καὶ ἂν κατάγωνται· ὁ δὲ δεύτερος «οἱ πλεῖστοι», λέγει, «τῶν εἰς τὸ »Σοῦλι προκατοικησάντων ὑπῆρχον Ἀλβανικῆς φυλῆς, »καταγόμενοι ἐκ Γαρδίκης κώμης τῆς Παραμυθίας»· καὶ ὁ τρίτος παραδέχεται κατὰ τοῦτο τὰς δοξασίας τοῦ Περραιβοῦ.

«Αἰτήσαντες δὲ καὶ ἡμεῖς πληροφορίας τινὰς παρ' ἀπογόνων τῶν Μποτσαράτων περί τε Σουλίου καὶ περὶ καταγωγῆς τῶν προγόνων του, ἐμάθομεν ὅτι ἡ οἰκογένεια κέκτηται ἔγγραφα, διασαφηνίζοντα ἀμφότερα· ἀλλὰ θέλει δημοσιεύσει ταῦτα ἐν ἰδίῳ πονήματι. Παρὰ δὲ τοῦ φαρμακοποιοῦ Βαρούχα (*), Σουλιώτου, μεταβάντος τὸ 1854 εἰς Ἤπειρον καὶ μαθόντος ἐκ παραδόσεως παρὰ πολλῶν γερόντων ἐκεῖσε καὶ ἐνταῦθα τὰ περὶ τῆς πατρίδος του, ἠκούσαμεν τὰ ἑξῆς:

«Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σκεντέρμπεη ἀπόσπα-»σμα ὀρθοδόξων Ἀλβανῶν, ἐκ διακοσίων περίπου μα-

(*) Οὗτος εἶνε ὁ κ. Δ. Βαρούχας πρώην στρατιωτικὸς φαρμακοποιός, ὅστις πρὸ χρόνων παραιτηθεὶς τοῦ βαθμοῦ του διατελεῖ ἐν Ἀθήναις πολιτικὸς τοιοῦτος, πατὴρ δὲ τοῦ διακεκριμένου λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ κ. Γ. Δ. Βαρούχα.

ἐγγράφων τὰ ὁποῖα περιῆλθον εἰς χεῖρας ἡμῶν δὲν εὑρέθησαν ἐκεῖνα, περὶ ὧν ὁ αὐτὸς Γούδας

»χίμων συγκείμενον, διεσώθη ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν αὐτῇ. Οἱ προϊστάμενοι τοῦ »ἀποσπάσματος Μπότσαρης καὶ Τζαβέλλας ἐξελέξαντο »τὰ ἀπρόσιτα ὄρη τοῦ Σουλίου, ἵνα διατηρήσωσιν ἐν »αὐτοῖς τό τε μάχιμον ἦθος καὶ τὴν θρησκείαν . . .».

«Ἡ παράδοσις αὕτη, ἣν ἐπεβεβαίωσε καὶ ὁ γέρων Χρῆστος Ἀνδρέας (*), καὶ ἂν μὴ ἦναι κατὰ πάντα ἀληθής, ἔχει ὅμως τί τὸ πιθανόν, ἂν τῷ ὄντι οἱ Σουλιῶται κατάγωνται ἐκ τῶν μαχητῶν τοῦ Σκεντέρμπεη, διότι μόνον κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ἐξηγοῦνται τὸ διατί ἐκ πάντων τῶν πέριξ Ἠπειρωτῶν μόνοι σχεδὸν οἱ Σουλιῶται ὑπῆρξαν ἀείποτε μαχιμώτατοι καὶ ἀκράδαντοι εἰς τὸ θρήσκευμα αὐτῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἄλλοι ἐκ τῶν πέριξ, χωρία μάλιστα ὁλόκληρα, οὐ μόνον τοῦτο ἤλλαξαν διὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων πάντῃ ἀδαεῖς καὶ ἄπειροι ἀπέβησαν, τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν οὔτε νὰ πληρώσωσι τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐγίνωσκον ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος».

(*) Χρῆστος Ἀνδρέας ἢ ὀρθότερον Ἀνδρέου εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ νῦν καθηγητοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Μιχαὴλ Χατζημιχάλη. Ὁ Ἀνδρέου οὗτος ἔσχε τὴν αὐταπάρνησιν νὰ διαγράψῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα, ὅπως διατηρηθῇ τὸ πολύδοξον τοῦ πενθεροῦ του καὶ δὴ ἐπέβαλεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου του, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Μ. Χατζημιχάλης ἔλαβε καθ' ὃν ὁ νόμος κελεύει τρόπον, καὶ ὄχι ὡς ἄλλοι ἀναισχύντως ὅσον καὶ παρανόμως ἐνδόξων καὶ ἐντίμων οἰκογενειῶν ὀνόματα σφετερίζονται, αὐτοί, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀπάτορες, ἀμήτορες καὶ ἀγενεαλόγητοι ὄντες. Ὁ Χρῆστος Ἀνδρέου δὲν ἀνῆκε μὲν εἰς τὰς ἐπισήμους τοῦ Σουλίου φάρας (Καπετανάτα), ἀλλὰ διεκρίθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Μέγα δὲ τεκμήριον τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ ἀξίας καὶ συνεπῶς καὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτοῦ, εἶνε ὁ γάμος του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἐκ «Πρεμέτι» τῆς Ἀλβανίας Κα-

ὁμιλεῖ καὶ διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπεβεβαιοῦτο ἡ παράδοσις περὶ τοῦ ὅτι οἱ πρῶτοι τοῦ Σουλίου οἰκισταὶ ἦσαν ἀληθῶς τὰ λείψανα τῶν συναθλητῶν τοῦ Σκεντέρμπεη. Εὐνόητον δὲ ὁπόσης ἐθνικῆς ὠφελείας πρόξενος θὰ ἐγίνετο ἡ δι' ἐγγράφων ἱστορικῶν ἐπιβεβαίωσις τῆς ἐν λόγῳ παραδόσεως. Δυστυχῶς πλεῖστα κειμήλια τοῦ Ἱστορικοῦ τῆς Ἑλλάδος βίου, ἤ, ἀκριβῶς εἰπεῖν, τῆς περιόδου, καθ' ἣν ἤρξατο συντελουμένη ἡ μετάπλασις τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλλη-

πετὰν Χαζτημιχάλη Νταλιάνη, τοῦ ἐπιλεγομένου Χατζῆ Μπαμπᾶ, ὅστις διεκρίθη ἐξόχως κατὰ μὲν τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὸν Χατζηχρῆστον, βραδύτερον δὲ καὶ ὡς ἀρχηγός. Ἐπιζήσας δὲ τῆς Ἐπαναστάσεως ἔπεσεν ἐν Κρήτῃ, ὅπου εἶχεν ἀποσταλῇ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Καποδίστρια ὡς Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς ἐν Κρήτῃ διατηρουμένης ἐπαναστάσεως, ἔπεσε δὲ κυριολεκτικῶς ὡς ἄλλος Λεωνίδας ὑπὲρ τῆς πολυποθήτου ΕΝΩΣΕΩΣ τῆς Κρήτης μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἀγωνιζόμενος.

Ἡμεῖς δὲ αὐτοὶ κατὰ τὰ ἔτη τῆς παιδικῆς ἡμῶν ἡλικίας ἠκροώμεθα ἐν Ναυπάκτῳ ἄλλων τε ἀγωνιστῶν καὶ δὴ καὶ τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς τῆς πρὸς μητρὸς Μάμμης ἡμῶν, Σάνας (Ἄννας) χήρας τοῦ Καπετὰν Γιαννούσα (Ἰωάννου) Πανομάρα, πρὸς πατρὸς μὲν πρωτεξαδέλφης τοῦ Λάμπρο-Βέϊχο Ζάρμπα, πρὸς μητρὸς δὲ πρωτεξαδέλφης τοῦ Γεωργίου Δράκου καὶ δευτέρας ἐξαδέλφης τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα, ἡ ὁποία ἔχουσα διηγηματικὸν τάλαντον ἠρέσκετο διηγουμένη «**παλιαιά**», δηλαδὴ τοὺς πολέμους καὶ τὰς μάχας τῶν Σουλιωτῶν, τῶν ὁποίων καὶ αὐτοπροσώπως πολλάκις μετέσχε, καὶ δὴ καὶ τὴν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σουλιωτῶν ἐκ τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ τῶν συναθλητῶν αὐτοῦ παράδοσιν, καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ὅσα ὁ κ. Βαρούχας μετέδωκεν εἰς τὸν Γούδαν.

νισμοῦ εἰς Νέον Ἑλληνισμόν, δυστυχῶς, λέγομεν, πλεῖστα τοιαῦτα κειμήλια, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῶν Μποτσαραίων, ὥσπερ ἐν κιβωτῷ ἀσφαλισθέντα, ἐπέπλευσαν τοῦ Μωαμεθανικοῦ κατακλυσμοῦ καὶ περιεσώθησαν ἀπὸ τῶν φλογῶν, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τοσάκις περιέζωσε τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ τὸ Ἀραράτ, τὸ Σοῦλι, ἐπέπρωτο νὰ γείνωσι παρανάλωμα τοῦ πυρὸς, τὸ ὁποῖον οἱ περὶ τὸν Μαμούρην καὶ τὸν Παπακώσταν Κυβερνητικοὶ ἔθεσαν τῷ 1832, ἀπόντος τοῦ Νώτη Γ. Μπότσαρη, εἰς τὴν ἐν Ἀμφίσσῃ οἰκίαν του. Ἐλπίζομεν δ' ὅμως ὅτι μετὰ τὴν πολυπόθητον ἀπελευθέρωσιν τῶν περιδόξων βράχων τοῦ Σουλίου δὲν θὰ εἶνε ἀδύνατος ἡ περισυλλογὴ ἀκτίνων τινῶν φωτεινῶν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπιχυθῇ ἱκανὸν φῶς εἰς τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν Σουλιωτῶν.

Τίς οἶδεν, ἂν δὲν ἤγγικεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν θὰ κυματίσῃ καὶ αὖθις ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Σουλίου ἡ παρά τινι συγγενεῖ τῶν Μποτσαραίων Μπέῃ τῆς Χειμάρρας σῳζομένη, καθ' ἃς ἔχομεν

πληροφορίας, διάχρυσος σημαία, ἣν ἡ Αἰκατερίνη Β' ἐδώρησε τῷ 1787 εἰς τὸν πρωτότοκον τοῦ Γεωργίου Μπότσαρη υἱὸν Τούσσαν (Δημήτριον), ὅστις κατὰ πρόσκλησιν τῆς Ῥωσσικῆς αὐλῆς μετέβη παρὰ τῇ Αἰκατερίνῃ ὡς πληρεξούσιος τῆς Σουλιωτικῆς συμπολιτείας, ὅπως συνεννοηθῇ περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μεγάλου αὐτῆς σχεδίου περὶ ἀνιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ὑπὸ ἡγεμόνα τὸν ἔγγονον αὐτῆς μέγαν δοῦκα Κωνσταντῖνον. Παρὰ τῷ αὐτῷ δ' ἐπίσης Μπέῃ εὑρίσκονται, κατὰ τὰς πληροφορίας ἡμῶν, καὶ τὰ χρυσόβουλλα τἀποδεικτικὰ τοῦ πριγκιπικοῦ ἀξιώματος, τὸ ὁποῖον ἡ Αἰκατερίνη ἀπένειμεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μποτσαραίων. Τὸν τίτλον δὲ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ῥωσσίας ἔφερεν ὁ νῦν ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Ἑλληνικοῦ Πεζικοῦ κ. Ἀθανάσιος Κώστα Μπότσαρης, ὅτε ἐσπούδαζεν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν πολεμικὸν σχολεῖον τῆς Ῥωσσίας, δαπάνῃ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου.

«ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ»

«'Σ ὅλο τὸν κόσμο ξαστεριά,
'ς ὅλο τὸν κόσμο ἥλιος,
καὶ στὰ καϋμένα Γιάννενα
βγαίνει καπνὸς κι' ἀντάρα.

Καπνὸς εἶναι τὰ κλάϊματα,
φωτιὰ τὰ μοιρολόγια.
Π' ἀνάθεμά σ' ἐπιτροπὴ
Φραγκιὰ Τουρκοθρεμμένη,
ποῦ βάλατε τὰ σύνορα
'ς τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι.

'Σ τὴν Ἄρτα ὑψώνουν τὸ σταυρό,
'ς τὴ Λάρσα τὴ σημαία,
καὶ 'ς τὰ καϋμένα Γιάννενα
τὸ ΔΙΑΔΟΧΟ προσμένουν».*

---

* Οἱ στίχοι οὗτοι ᾄδονται ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ εἶνε γνωστοὶ ὑπὸ τὸν τίτλον **Τὸ παράπονο τῶν Ἰωαννίνων.**

